

ОКСАНА ЦЮНЯК, СВІТЛАНА ДОВБЕНКО

ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА

С. ДОВБЕНКО

Навчально-методичний посібник

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. СТЕФАНИКА»
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ОКСАНА ЦЮНЯК, СВІТЛАНА ДОВБЕНКО

ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Івано–Франківськ
2019

УДК 37.015:002.511.52:372.4
ББК 74.20
Ц 65

*Рекомендовано до друку вченою радою педагогічного факультету
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 6 від 28 лютого 2019 року)*

Рецензенти:

Федірчик Т. Д. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Султанова Л. Ю. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Ц 65 Цюняк О. П., Довбенко С. Ю.

Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник : Автори-упорядники: Цюняк О. П., Довбенко С. Ю., Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 190 с.

УДК 37.015:002.511.52:372.4
ББК 74.20

ISBN 978-966-2343-60-1

У посібнику представлено навчально-методичний матеріал для проведення лекційних і практичних занять з навчальної дисципліни *«Педагогічна інноватика»* для студентів спеціальності «Початкова освіта». До практичного курсу увійшли система практичних занять та методичні вказівки до їх проведення. Посібник містить завдання для самостійної роботи, програмові вимоги до екзамену, короткий термінологічний словник, додатки. Подані матеріали сприятимуть професійно-особистісному розвитку майбутніх педагогів.

Книга адресована студентам педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти, магістрантам, аспірантам, викладачам, учителям.

ISBN 978-966-2343-60-1

©О. П. Цюняк, С. Ю. Довбенко. 2019
©ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника», 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Методичні вказівки до проведення лекційних занять	10
Лекційний курс	
Тема 1. Педагогічна інноватика у системі сучасної науки та освіти	12
Тема 2. Технологічний підхід в освіті	24
Тема 3. Інтеграція в освіті. Інтегроване навчання: діяльнісний та тематичний підходи	41
Тема 4. Інтерактивне навчання як інноваційна технологія організації освітнього процесу	56
Тема 5. Проектне навчання	81
Тема 6. Технології проблемного навчання та розвитку творчої особистості	90
Тема 7. Готовність педагога до інноваційної діяльності	98
Тема 8. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності сучасного педагога	107
Практичний курс	
Методичні вказівки до проведення практичних занять	115
Плани практичних занять	117
Програмові вимоги до екзамену	154
Рекомендована література	157
Короткий термінологічний словник	164
Додатки	178

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ІІТ – інноваційні педагогічні технології

НУШ – Нова українська школа

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗО – заклад освіти

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ІКТ-компетентність – компетентність, зумовлена активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій

ПЕРЕДМОВА

Динамічний розвиток світової цивілізації, інтелектуалізація праці, зростання соціальної мобільності – все це свідчить про формування «нових рис» особистості у сучасному суспільстві. Як зазначається у Концепції Нової української школи, у 2020 році найбільш затребуваними на ринку праці будуть уміння навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі. Тому, на часі, актуальною постає проблема готовності учителя до використання нововведень в освітньому процесі Нової української школи.

Стратегічні напрями інноваційних перетворень у галузі освіти визначені в Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про інноваційну діяльність» (2004), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014); Концепції Нової української школи (2016), Державному стандарті початкової освіти (2018), Наказі «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України (2015).

Законом України «Про вищу освіту» передбачено «забезпечення органічного поєднання в навчальному процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності» з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високо-технологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» (Закон України «Про вищу освіту»).

«Нова школа потребує нового вчителя, який може стати агентом змін. Школа українська буде успішна, якщо прийде успішний вчитель. Він – успішний вчитель та фахівець – вирішить багато питань щодо якості викладання, обсягу домашніх завдань, комунікації з дітьми та адміністрацією школи. До дітей має прийти людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свій предмет, яка його фахово викладає» (Концепція НУШ).

У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» зазначається, що інтеграція країни в світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної

системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення її якості, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, модернізації змісту освіти й організації її відповідно до світових тенденцій і вимог ринку праці (*Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*).

Реалізація сучасних завдань освіти багато в чому залежить від уміння майбутнього педагога впроваджувати нові педагогічні технології, що ґрунтуються на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві, партнерстві між здобувачами освіти, педагогічними працівниками і батьками.

Навчальна дисципліна *«Педагогічна інноватика»* спрямована на формування творчої особистості майбутнього педагога, що професійно розвивається в умовах нової української освіти. Необхідно навчити майбутніх фахівців орієнтуватися в системах, технологіях, методиках, несхожих одна на одну, адекватно оцінювати їх, робити оптимальний вибір на шляху впровадження авторських інноваційних технологій в освітній процес Нової української школи.

Випускник закладу вищої освіти має володіти певними компетенціями:

- бути гнучким, мобільним, уміти інтегруватись у динамічне суспільство;
- презентувати себе на ринку праці;
- критично мислити;
- використовувати знання як інструмент для розв’язання життєвих проблем;
- генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення й нести за них відповідальність;
- володіти комунікативною культурою, уміти працювати в команді;
- уміти запобігати та виходити з будь-яких конфліктних ситуацій;
- цілеспрямовано використовувати свій потенціал як для самореалізації у професійному й особистісному плані, так і в інтересах суспільства, держави;
- уміти здобувати, аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку і самовдосконалення;

- бережливо ставитися до свого здоров'я і здоров'я інших як найвищої цінності.

Мета навчальної дисципліни «Педагогічна інноватика» полягає в опануванні майбутніми педагогами концептуальними теоретичними положеннями інноваційних педагогічних технологій, структурою та технологією інноваційної педагогічної діяльності, методикою проектування і реалізації авторських інновацій; формуванні інноваційного мислення, готовності до інноваційної професійної діяльності та впровадженні сучасних технологій навчання у практику Нової української школи.

Основними завдання навчальної дисципліни «Педагогічна інноватика» є:

- розширити уявлення майбутніх фахівців про основні тенденції розвитку інноваційних процесів в освіті;
- ознайомити з концептуальними теоретичними положеннями інноваційних педагогічних технологій;
- формувати вміння застосовувати отримані знання у різних сферах інноваційної діяльності: педагогічний процес, інноваційна поведінка, спілкування, міжособистісні та міжгрупові стосунки в інноваційному освітньому просторі;
- формувати вміння вибирати методики діагностики рівня особистісного і пізнавального розвитку здобувачів освіти;
- виробити вміння відбирати та оцінювати педагогічні інновації відповідно до цілей і завдань освітнього процесу Нової української школи;
- навчити майбутніх педагогів обирати оптимальні інноваційні технології навчання відповідно до індивідуальних можливостей здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти, рівню їхньої підготовки та педагогічних умов;
- вивчати, аналізувати та узагальнювати досвід інноваційної педагогічної діяльності педагогів-новаторів;
- формувати вміння самостійно розробляти авторські педагогічні інновації відповідно до цілей і завдань освітньої роботи НУШ;
- формувати позитивне ставлення і прагнення майбутнього педагога до творчого оволодіння новітніми педагогічними технологіями;
- спрямовувати молодь до педагогічної творчості, самостійності, дослідницької діяльності;

- формувати у майбутніх педагогів готовність до інноваційної професійної діяльності в умовах Нової української школи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- соціокультурні та психолого-педагогічні умови для здійснення інноваційної діяльності в освіті;
- наукові передумови виникнення інноваційної педагогіки, історію розвитку педагогічної інноватики в Україні та за рубежом, основні напрями інноваційних процесів у системі освіти на сучасному етапі її розвитку;
- теоретичні основи інноваційних педагогічних технологій;
- наукове підґрунтя формування інноваційних педагогічних технологій;
- особливості проектування і реалізації педагогічних новацій на різних рівнях від навчального предмета до модернізації закладу освіти.

уміти:

- давати об'єктивну оцінку інноваційній діяльності педагогічних працівників та закладу освіти;
- фахово визначати особливості провідних інноваційних педагогічних технологій;
- орієнтуватися у різновидах новітніх педагогічних технологіях;
- розрізняти традиційні та альтернативні педагогічні технології;
- узгоджувати традиційні й інноваційні педагогічні технології;
- опрацьовувати інформаційні джерела з питань педагогічних інновацій;
- виявляти ефективні педагогічні технології для розв'язання освітніх проблем Нової української школи;
- застосувати на практиці елементи педагогічної творчості, самостійності, дослідницької діяльності;
- узагальнювати перспективний педагогічний досвід, використовувати надбання педагогів-новаторів у власній професійній діяльності;
- створювати власні інноваційні проекти;
- впроваджувати інноваційні педагогічні технології у освітній процес Нової української школи.

У навчально-методичному посібнику подано лекційний матеріал, запропоновано розширені плани практичних занять, завдання для самостійної роботи. Основні поняття з педагогічної інноватики містяться у короткому термінологічному словнику. Книга може бути корисною учителям, магістрантам, аспірантам, викладачам.

*Продовжуючи себе у своїх вихованцях,
ми творимо не тільки людину. Ми творимо самий час.
Дух часу, взаємини між людьми – все це залежить від того, які ми з
вами, від того, яка школа, що їй народ довіряє своє майбутнє...”*

В.О.Сухомлинський

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Лекційний курс з навчальної дисципліни «Педагогічна інноватика» розроблено відповідно до навчальної та робочої програм з означеної дисципліни, структура яких відповідає вимогам Галузевого стандарту вищої освіти. Курс спрямований на формування творчої особистості майбутнього педагога, що розвивається в умовах нової української освіти. Адже, майбутній фахівець має орієнтуватися у системах, технологіях, методиках, несхожих одна на одну, адекватно оцінювати їх, робити оптимальний вибір на шляху впровадження інноваційних педагогічних технологій у освітній процес сучасної української школи.

Лекція є важливою формою організації освітнього процесу у закладах вищої освіти, необхідним джерелом наукової інформації та сучасних наукових досліджень, що не знайшли висвітлення у підручниках і посібниках.

Основними вимогами до проведення лекцій є: створення комфортної атмосфери співробітництва та спільного міркування; логічність, послідовність, системність висвітлення змісту навчальної інформації; доступність, чіткість пояснення, інтерпретація наукових положень, доказовість, аргументованість викладу матеріалу; застосування сучасних аудіовізуальних та мультимедійних засобів. Лекція повинна мати логічно вмотивовану структуру. Викладаючи зміст лекції, лектор відповідно до означеного плану має поетапно називати питання, що розглядаються, чітко розкривати їх зміст, після завершення робити короткі висновки і, забезпечуючи логічний зв'язок, переходити до наступного питання. Це допоможе студентам краще усвідомлювати зміст навчального матеріалу кожного питання, бачити структуру лекції в цілому. Крім того, у процесі лекції здійснюється вплив на формування ціннісних орієнтацій студентів, розкриваються не тільки наукові поняття й положення, але й світоглядні, моральні,

етичні ідеї та норми. Проведення лекцій передбачає актуалізацію опорних знань; стимулювання студентської аудиторії до активного сприймання навчальної інформації; створення проблемних ситуацій з метою обміну думками щодо означеної проблеми; використання різноманітних методів організації та здійснення освітньої діяльності; підведення підсумків, систематизацію та узагальнення навчального матеріалу.

ТЕМА 1. ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

МЕТА: оволодіти знаннями про сутність та структуру педагогічної інноватики; визначити об'єкт, предмет та завдання педагогічної інноватики як науки; презентувати майбутнім фахівцям науково-понятійний апарат сучасної педагогічної інноватики.

Основні поняття: *нове, нововведення, новація, інновація, інноваційність, інновативність, педагогічна інноватика, новизна, інноваційний освітній процес, інноваційна діяльність, педагогічна неологія, педагогічна аксіологія, педагогічна праксеологія, інновації в освіті, інноваційні освітні процеси, інноваційне середовище, інноваційний заклад освіти, інноваційна компетентність педагога, інноваційна мета освіти, інноваційний потенціал, інноваційні ідеї, концепція, педагог-новатор, педагог-інноватор.*

ПЛАН

1. Сутність педагогічної інноватики.
2. Об'єкт, предмет та завдання педагогічної інноватики як науки.
3. Структура педагогічної інноватики.
4. Класифікація педагогічних нововведень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novuj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ, 2012. 352 с.
3. Довбенко С. Ю. Ключові компетентності у європейському освітньому просторі. Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор. /За наук. ред. д.п.н. Оліяр М.П.; ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ : Супрун В.П., 2018. С. 268–278.
4. Довбенко С.Ю., Москаленко Ю.М. Науково-філософські ідеї І.А.Зязюна у контексті реформування національної педагогічної освіти. Електронний науковий фаховий журнал «Імідж сучасного педагога» проіндексовано професійними асоціаціями:BASE, Google Академія, WorldCat, OpenAIRE, Наукова періодика України (проект Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). С.5–7.

5. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1556-18>.
6. Закон України «Про загальну середню освіту». Книга вчителя початкової школи : довідкові матеріали для організації роботи вчителя. Упор. Г. Ф. Древаль, А. М. Заїка. Харків : Торсінг плюс, 2006. С. 70–97.
7. Закон України «Про інноваційну діяльність». 2002. №5. С. 4–9. URL: www.zakon.rada.gov.ua.
8. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/school/reform/57472/>.
9. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
10. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja. Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

1. Сутність педагогічної інноватики

Інтеграція України у світове співтовариство актуалізує проблему готовності суспільства й особистості до змін в усіх сферах життєдіяльності: соціальній, економічній, науковій, політичній, техніко-технологічній. У світлі означеної проблеми, пріоритетним завданням вищої освіти стає формування у майбутнього фахівця таких якостей і здібностей, які дозволили б йому успішно адаптуватися до швидко змінних конкурентних умов, з готовністю сприймати й реалізовувати інновації, створювати якісно новий соціальний простір. Відтак, до таких завдань належать:

навчання навчатися – уміння оволодівати та оперувати різноманітною інформацією;

навчання працювати – формування здатності ефективно оволодівати професійними навичками, уміння знаходити вихід у нестандартних ситуаціях, співпрацювати в колективі, співвідносити себе з конкретними фаховими ролями та ефективно їх виконувати;

навчання співіснувати – полягає у розвитку таланту до налагоджування соціальних, дружніх і родинних стосунків, вихованні здатності до емпатії, персоніфікованих взаємин з іншими людьми;

навчання жити – формування у молоді цілісного світогляду і світосприймання, уміння осмислено бачити особистісний сенс життя, прагнути до духовної зрілості, бути відповідальною за себе, усвідомлювати відповідальність за долю суспільства [2].

Тому характерною тенденцією сучасної освіти є **інноваційність**, яка визначає її відкритість до нового.

Інноваційність є однією з домінуючих тенденцій розвитку суспільства. Водночас, серед проблем наукової педагогіки пріоритетними є проблеми *педагогічної інноватики* як складової загальної інноватики, спеціальної наукової дисципліни, що розкриває загальні засади теорії педагогічних інноваційних процесів. Окрім цього, *головне завдання інноваційної педагогіки* – забезпечити нову якість освіти, про що свідчить насамперед її відповідність освітньому стандарту. Проте, одні педагоги вбачають показники «якості освіти» у кількості виставлених учням позитивних оцінок, інші – у розвитку особистості дитини. З точки зору інноваційної педагогіки, новою якістю освіти є належна якість не лише навчання, а й виховання, ступінь вихованості особистості, яка навчається, її підготовленості до навчання та самостійного життя.

***Педагогічна інноватика** – вчення про створення, оцінювання, освоєння і використання педагогічних новацій.*

Як галузь педагогіки, *педагогічна інноватика* є досить молодою наукою. У зарубіжній педагогіці дослідження інновацій започатковані в 60-х роках ХХ ст. і мають яскраво виражений прикладний характер. Здебільшого вони зосереджені на теоретичному обґрунтуванні, аналізі різноманітних аспектів інноваційних процесів у системі освіти, виробленні практичних рекомендацій щодо освоєння, впровадження новацій, забезпечення оптимального режиму функціонування інноваційних проектів і програм [2].

Для педагогічної інноватики вихідними є поняття «нове», «нововведення», «новозна», «новація», «інновація», «інноваційний освітній процес», «інноваційна діяльність», «інноваційне середовище».

***Нове** – уперше відкрите, створене або зроблене, сформоване недавно замість попереднього.*

Нове у педагогіці – не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не використовувались, а й комплекс

елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які увібрали в себе прогресивне начало, що дає змогу в змінних умовах і ситуаціях ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти.

Нове як особливий феномен співвідносять за такими ознаками:

- просторово-часова неідентичність (несхожість новоствореної, новосформованої, щойно відкритої системи на інші);
- актуальність (важливість, суттєвість нового для певного часу);
- стабільність (свідчить про єдність, цілісність, повторюваність основних елементів нового протягом певного проміжку часу);
- ефективність (засвідчує об'єктивну можливість за допомогою новацій розв'язувати завдання, заради яких вони були створені);
- оптимальність (свідчить про найвищу економічність і ефективність створення нового засобу або способу діяльності, а також про змогу з його допомогою оптимальним шляхом розв'язувати проблеми);
- змінюваність (новий засіб, який апробується в педагогічній діяльності, постійно доопрацьовується, модифікується, видозмінюється).

Нововведення – матеріалізована ідея можливого підвищення ефективності освітньої системи. Нововведення як педагогічне поняття означає введення нового у освітню діяльність. Часто воно стосується використання нових методів, способів дій, засобів, нових концепцій, реалізації навчальної літератури, нових навчальних програм, засобів навчання і виховання тощо.

Новизна – один із основних критеріїв оцінювання педагогічних досліджень; основний результат творчого процесу; властивість і самостійна цінність нововведення.

У педагогічній практиці новизна є відносною – те, що нове для одного педагога, може бути звичним для іншого. Новизна має конкретно-історичний характер (народжується у певний час, вона стає нормою, а згодом – гальмом розвитку).

Новація (лат. *novatio* – оновлення, зміна) – продукт інтелектуальної діяльності людей, оформлений результат

фундаментальних, прикладних чи експериментальних досліджень у будь-якій сфері людської діяльності, спрямований на підвищення її ефективності.

Новаціями є знання: нові ідеї, теорії, моделі, відкриття, винаходи, процеси, структури, методика, стандарти, технології тощо. Однак не усі знання мають практичну цінність. Вони стають імпульсом для перетворень лише за умов, коли набувають форми інновацій, здатних створювати передумови для технологічних і виробничих змін. Новація після прийняття до реалізації та розповсюдження набуває нової якості – стає **інновацією**. Якщо педагог відкриє принципово нове – він є новатором, якщо трансформував якусь нову ідею в практиці – інноватор.

Поняття «**інновація**» вперше було вжито понад століття тому в культурології та лінгвістиці для позначення процесу трансфера (лат. *transfero* – переносу, переміщую) – проникнення елементів однієї культури в іншу і набуття при цьому нових, не властивих раніше якостей. Таке проникнення розглядалось як вирішальний фактор розвитку культур. У сучасному світі ним активно послуговуються в різних галузях знань діяльності, особливо у сфері економіки.

У сучасній науковій літературі інновації розглядаються в цілому як нові форми організації праці й управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки різноманітні установи та організації, але й певні галузі соціальної життєдіяльності людей.

Інновація (лат. *innovatio* – оновлення, зміна) – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях (ст. 1. Закону України «Про інноваційну діяльність»).

- У педагогіці поняття «**інновація**» вживають у таких значеннях:
- форма організації інноваційної діяльності;
 - сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти;
 - зміни в освітній практиці;
 - комплексний процес створення та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень;
 - результат інноваційного процесу.

Інновації розглядають як процес і як продукт (результат). Інновація як процес означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини. Інновація як результат передбачає процес створення (відтворення) нового, що має конкретну назву «новація». На цій підставі розрізняють поняття «новація» («новий засіб») як певний засіб (нові ідеї, методи, методики, технології, програми тощо) та «інновація», яке ширше за змістом, оскільки означає процес, предметом якого є новації.

Наукові інтереси педагогічної інноватики пов'язані з вивченням інноваційних процесів у системі освіти. Суб'єктом, носієм інноваційного процесу є насамперед *педагог-новатор*. Інноваційний процес пов'язаний з перетворенням наукового знання на інновацію, яка задовольняє нові суспільні потреби, і включає усі стадії створення новинки і впровадження у практику.

Інноваційні освітні процеси – зумовлені суспільною потребою комплексні процеси створення, впровадження, поширення новацій і зміни освітнього середовища, у якому здійснюється їх життєвий цикл.

Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить *інноваційна діяльність*, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості.

Інноваційною діяльністю займається багато творчих педагогів, серед яких умовно можна виокремити три групи:

1) *педагоги-винахідники*, які приходять до нового у результаті власних пошуків;

2) *педагоги-модернізатори*, що вдосконалюють і по-новому використовують елементи створених систем задля позитивного результату;

3) *педагоги-майстри*, які швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи та методи.

Діяльність педагогів, що належать до цих категорій, утворює інноваційний педагогічний потік, який збагачує практику новими ідеями, новим змістом і новими технологіями.

У психолого-педагогічній літературі *інноваційну педагогічну діяльність* розглядають як багатокомпонентну і таку, що своїм характером, формою та результатами свідчить про здатність

суб'єктів освітньої діяльності до генерації ідей, їх втілення, аналізу моніторингових даних і продукування нових педагогічних ідей, оприлюднення результатів, забезпечення умов для їх реалізації у системі освіти.

Інноваційне середовище – це певні морально-психологічні обставини, що підкріплені комплексом заходів організаційного, методичного, психологічного характеру, які забезпечують введення інновацій в освітній процес закладу освіти.

Інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану.

Інновації в освіті спрямовуються на розв'язання проблем: якісне покращення мотивації учасників навчального процесу (навчальні інновації); формування партнерських відносин між суб'єктами педагогічної взаємодії та особистісних цінностей у контексті із загальнолюдськими (виховні інновації); створення умов для прийняття самостійного оперативного й ефективного управлінського рішення (управлінські інновації).

Інноваційна спрямованість змісту освіти виявляється багатоаспектно, насамперед, у: державних стандартах освіти; концепціях розвитку особистості, яка навчається; авторських навчальних планах і програмах, підручниках, навчальних посібниках нового покоління; новій системі оцінювання навчальних досягнень і моніторингу якості освіти; розвитку творчих можливостей особистості як основи її подальшої інноваційної діяльності, конкурентоспроможності закладів й установ освіти, учасників освітнього процесу; освітніх технологіях – упровадженні діалогових, діагностичних, активних, інтерактивних, дистанційних, комп'ютерних, мультимедійних, телекомунікаційних, тренінгових, проектних, модульних, колективних (у малих групах), індивідуальних (самостійних); створенні особистісно орієнтованих навчальних планів і програм, де розвивальна функція освіти стає пріоритетною. Основні проблеми інноваційної спрямованості змісту і технологій сучасної освіти полягають у: підтримці

інноваційної ініціативи, творчості, самодіяльності і самостійності об'єктів управління; переході від стихійних механізмів застосування інноваційних процесів до свідомо керованих, посиленні їх стійкості; інформаційній, матеріально-технічній, кадрової забезпеченості реалізації основних етапів інноваційних освітніх процесів; прогнозуванні зворотних або незворотних структурних змін в інноваційному освітньому середовищі; прискоренні розвитку інноваційних процесів у закладах і установах освіти.

2. Об'єкт, предмет та завдання педагогічної інноватики як науки

Предметом педагогічної інноватики виступає система відносин, що виникає в інноваційній освітній діяльності, яка спрямована на становлення особистості суб'єктів освітнього процесу.

У методології інноватики актуалізується єдність трьох складових інноваційного процесу: *створення, освоєння і реалізація новацій*. Саме трьохкомпонентний інноваційний процес (створення, освоєння і реалізація новацій) є **об'єктом вивчення у педагогічній інноватиці**.

Основним завданням педагогічної інноватики є постійний пошук і впровадження нових максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатом яких має бути формування високо адаптованої до змінних умов, активної, творчої особистості, яка уміє аналізувати, долати будь-які труднощі, критично мислити.

3. Структура педагогічної інноватики

Педагогічна інноватика відповідно до особливостей інноваційних процесів охоплює такі теоретичні блоки понять і принципів: створення нового в системі освіти та педагогічної науки; сприйняття нового соціально-педагогічним співтовариством; застосування педагогічних новацій, а також система рекомендацій для теоретиків і практиків щодо пізнання інноваційних освітніх процесів та управління ними.

1. Блок створення нового у педагогіці. Розглядаються проблеми, як нове в педагогіці, класифікація педагогічних новацій,

умови створення нового, критерії новизни, міра готовності нового до його освоєння і використання, традиції та новаторство, етапи створення нового у педагогіці. Усі вони утворюють предмет *педагогічної неології* – галузі педагогічних знань, у якій систематизуються, узагальнюються і розвиваються наукові, експериментальні та дослідні дані про процес науково-педагогічної творчості, його особливості, основні результати.

Створення нового у педагогіці має свою специфіку, пов'язану з неповторністю особистості педагога, особливостями класу, групи, кожної дитини, типом, стилем діяльності закладу освіти.

До основних завдань педагогічної неології на сучасному етапі належать:

- розкриття суті і джерел зародження нового у педагогіці (соціальних, соціально-педагогічних, педагогічних детермінант нового);
- розроблення типології нового у педагогічній науці та практиці;
- визначення критеріїв і ступеня новизни;
- виявлення сприятливих умов становлення, розвитку й утвердження нового у педагогіці;
- визначення категоріального апарату теорії нового у педагогіці («нове», «старе», критерії оцінювання нового, етапи розвитку тощо);
- розкриття зв'язку неології з іншими науками і напрямками педагогічних досліджень;
- осмислення, систематизація функцій педагогічної неології в системі педагогічного знання;
- визначення ролі та значення неології у педагогіці.

Необхідність розроблення неології як напрямку досліджень зумовлено посиленням інтенсивності інноваційних процесів, тобто процесів упровадження педагогічних новацій у теорію і практику.

2. Блок сприйняття, освоєння й оцінювання нового. Поняття і принципи, які належать до цього блоку, розкривають специфіку оцінювання, освоєння та усвідомлення педагогічним співтовариством того, що виникає у педагогічній теорії і практиці. Явища консерватизму та новаторства у педагогіці, особливості інноваційного середовища, готовність педагогічного співтовариства до сприйняття й оцінювання нового вивчає *педагогічна аксіологія* (грец. *axios* – цінний і *logos* – слово, вчення) – розділ педагогіки, в

якому досліджуються значущі для педагогічної праці цінності навчання та виховання.

У контексті сучасного наукового знання *аксіологія* розглядається як теорія цінностей, що зумовлено утвердженням у свідомості людей гуманістичного мислення. Педагогічна дійсність охоплює сукупність конкретних педагогічних явищ, які беруть участь у цілеспрямованому процесі формування людини. До них належать суб'єкти цього процесу (педагоги та вихованці), зміст і процес навчання та виховання, група цінностей, яку повинна досліджувати педагогічна аксіологія. Друга група охоплює науково-педагогічні явища: педагогічні теорії, ідеї, принципи і результати науково-педагогічної діяльності.

3. Блок використання та застосування нового (розроблення рекомендацій). У цьому контексті відбувається осмислення практики застосування педагогічних інновацій, вивчення закономірностей і форм упровадження, використання нового. Усі ці явища вивчає *педагогічна праксеологія* (грец. – praktikos – діяльний та logos – слово. вчення) – галузь педагогічних знань, яка досліджує ефективність механізмів застосування педагогічних інновацій, оптимальної інноваційної діяльності.

У педагогічній інноватиці утвердився такий алгоритм (система операцій) упровадження нового:

- 1) вивчення завдань, передбачених нормативними документами;
- 2) аналіз практики та зіставлення отриманих даних із соціальними вимогами;
- 3) моделювання еталонних результатів, яких очікують у результаті перетворення педагогічної практики;
- 4) пошук ідей, рекомендацій, що можуть бути впроваджені;
- 5) розроблення комплексної програми, яка охоплює закономірності упровадження нового;
- 6) відбір дидактичних, матеріальних, інформаційних, організаторських засобів тощо;
- 7) теоретична, методична, психологічна підготовка учасників впровадження нового;
- 8) установлення зв'язку з авторами рекомендації.

4. Класифікація педагогічних нововведень

Традиційно інновації в освіті поділяють на такі групи [2]:

1. Залежно від сфери застосування:

- інновації у змісті освіти (оновлення змісту навчальних програм, підручників, посібників тощо);
- інновації в технології навчання та виховання (оновлення методик викладання та взаємодії у виховному процесі);
- інновації в організації педагогічного процесу (оновлення форм і засобів здійснення навчально-виховного процесу);
- інновації в управлінні освітою (оновлення структури, організації і керівництва освітніми закладами);
- інновації в освітній екології (архітектурне планування закладів освіти, використання будівельних матеріалів, інтер'єр приміщень тощо).

2. Залежно від масштабу перетворень:

- часткові (локальні, одиничні) нововведення, непов'язані між собою;
- модульні нововведення (комплекс пов'язаних між собою часткових нововведень, що належать, наприклад, до однієї групи предметів, однієї вікової групи дітей тощо);
- системні нововведення (охоплюють весь заклад освіти). Вони передбачають перебудову закладу під певну ідею, концепцію або створення нового закладу освіти на базі попереднього (наприклад, дитячий садок – школа, адаптивний дитячий садок, школа, лабораторія тощо). Для їх освоєння необхідне розроблення програми розвитку закладу.

3. Залежно від інноваційного потенціалу:

- модифікаційні нововведення (пов'язані з удосконаленням, раціоналізацією, видозміною, модернізацією того, що має аналог або прототип). Це може бути програма, методика, окрема розробка тощо;
- комбінаторні нововведення (передбачають нове конструктивне поєднання елементів раніше відомих методик, які у такому варіанті ще не використовувалися). Вони є не будь-яким поєднанням, а саме конструктивним, тобто таким, за якого з'являються нові системні властивості і які породжують новий ефект;

- радикальні, або фундаментальні, глобальні, базові нововведення (вони, як правило, є відкриттями, найчастіше виникають у результаті творчої інтеграції і сприяють створенню принципово нових навчальних засобів). Таким було запровадження класно-урочної системи.

4. Залежно від позиції щодо свого попередника:

- заміщуючі нововведення (їх запроваджують замість конкретного застарілого засобу). До них належать: театральні, художні студії, спортивні секції, школи балету і танців тощо;
- скасовуючі нововведення (суть їх полягає у припиненні діяльності певних органів, об'єднання, у скасуванні форми роботи, програми без заміни їх іншими, якщо вони неперспективні з огляду на потреби розвитку навчального закладу або гальмують його);
- відкриваючі нововведення (передбачають освоєння нової програми, нового виду освітніх послуг, нової технології тощо). Приміром, комп'ютеризація освітнього процесу, перехід до нових інформаційних технологій;
- ретровведення (освоєння в закладі освіти нового, яке існувало в педагогічній практиці раніше). Як правило, воно тривалий час не використовувалося, колись було відмінено помилково чи втратило свою актуальність у тодішніх умовах. Такими ретровведення можна вважати вивчення у сучасних школах історії різних релігій, запровадження курсів логіки, психології, риторики, давніх мов тощо.

5. Залежно від місця появи:

- нововведення у науці (оновлення педагогічної теорії);
- нововведення у практиці (оновлення педагогічної практики).

6. Залежно від часу появи:

- історичні нововведення (відродження історико-педагогічної спадщини у нових умовах);
- сучасні нововведення (інновації сьогодення).

7. Залежно від рівня очікування, прогнозування і планування:

- очікувані (планові) нововведення;
- неочікувані (незаплановані) нововведення.

8. Залежно від галузі педагогічного знання:

- виховні нововведення (у галузі виховання);
- дидактичні нововведення (у галузі навчання);

- історико-педагогічні нововведення (у галузі історії педагогіки) тощо.

Типології педагогічних нововведень вибудовані на основі різноманітних підходів. Тому одне й те саме нововведення може з'явитися в різних типологічних групах (у двох і більше) залежно від того, яка його ознака буде в конкретному випадку прийнята до уваги.

ЗАПИТАННЯ

1. Назвіть пріоритетні завдання сучасної освіти.
2. У чому полягає основне завдання інноваційної педагогіки?
3. Що таке інноваційність?
4. Назвіть об'єкт та предмет педагогічної інноватики.
5. Перелічіть основні завдання педагогічної інноватики як науки.
6. Охарактеризуйте основні ознаки педагогічної інноватики.
7. Яка структура педагогічної інноватики?
8. Що таке інновація? Назвіть типи педагогічних інновацій.
9. Дайте визначення поняттю «новація». Якими особливостями дане поняття відрізняється від «інновації»?

ТЕМА 2. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ

МЕТА: ознайомити з історією виникнення технологічного підходу, поняттями «педагогічна технологія», «авторська педагогічна технологія»; класифікацією педагогічних технологій; технологіями Нової української школи.

Основні поняття: *технологізація, технологія, педагогічна технологія, технологія освіти, технологія навчання, технологія виховання, технологія розвитку, технологічний підхід, технологічна культура, авторська педагогічна технологія.*

ПЛАН

1. Історія виникнення технологічного підходу.
2. Педагогічна технологія: поняття, сутність, особливості.
3. Класифікація педагогічних технологій.
4. Поняття авторської педагогічної технології.
5. Технології Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ, 2012. 352 с.
2. Зайчук В. О., Нісімчук А. С., Білан А. Д. Сучасні педагогічні технології : дидактично-інноваційний аспект. Т.2. Луцьк, 2009. 312 с.
3. Зерна педагогічної інновації : Хрестоматія / Укладачі: Л. В. Буркова, Н. Ф. Федорова. Київ, 2012. 120 с.
4. Освіта UA. URL: <http://osvita.ua>.
5. Освіта і Наука. URL: http://firstedu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=93&Itemid=34.
6. Освіта України. URL: <http://osvita-ukrainy.com.ua>.
7. Педагогічна бібліотека. URL: <http://www.pedlib.clx.ru>.
8. Пехота О. М. Освітні технології. Київ: Знання, 2001. 244 с.
9. Портал сучасних педагогічних ресурсів. URL: <http://www.intellect-invest.org.ua>.
10. Прокопенко І.Ф., Евдокимов В.І. Педагогічна технологія: посібник. Харків: Основа, 1995 С. 6.
11. Woolman M. Technology on education. The Encyclopedia of education / Ed. L.C.Deighton V.I–10–N.–Y., 1971., С. 122.

1. Історія виникнення технологічного підходу

Сьогодні в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір. Освітня політика держави акцентує увагу на формуванні особистості, її якостей, здібностей, талантів у процесі інноваційних змін в педагогічній теорії та практиці освітнього процесу. Запровадження у виробництво нової техніки й технологій, становлення й розвиток ринкових відносин та нових форм господарювання, зростання обсягу знань про перетворення матеріалів, енергії й інформації в інтересах людини, про загальні принципи цих перетворень вимагають підвищення рівня

технологічної культури молоді. Адже, використання нових освітніх технологій передбачає не стільки поповнення теоретико-методологічних знань, скільки формування професійних умінь проектувати, конструювати процес навчання, аналізувати його результати. Відтак, шлях до високої технологічної культури лежить через ефективне технологічне навчання. Технологічність стає домінуючою характеристикою діяльності людини.

Суттєвою ознакою сучасних інноваційних процесів є *технологізація* – неухильне дотримання змісту і послідовності навчально-виховних етапів впровадження нововведень. Ефективність реалізації будь-якої системи (виховання, навчання) забезпечує *технологічний підхід*.

Ідея технологізації навчання не є новою. Думки про технологізацію освіти висловлював Я. А. Коменський 400 років тому. Він порівнював школу з «живою типографією», яка «друкує» людей. Учений вважав, що вчитель у педагогічному процесі користується тими засобами для виховання й освіти дітей, що й типографські працівники, створюючи книгу. Учений твердив: уміння правильно визначати мету, обирати засоби її досягнення та формувати правила користування цими засобами [1]. Педагог писав: «Для дидактичної машини необхідно відшукати: 1) чітко постановлені цілі; 2) засоби, точно пристосовані для досягнення цих цілей; 3) конкретні правила, як користуватися цими засобами, щоб було неможливим не досягнути мети» [1]. Технологія, за переконанням Я.А. Коменського повинна гарантувати позитивний результат навчання. Для цього слід чітко окреслити цілі, уміло вибрати засоби навчання.

Першим в Україні термін «технологія» ввів А. Макаренко, котрий вважав, що справжній розвиток педагогічної науки пов'язаний з її здатністю «проекувати особистість», тобто передбачати ті її якості і властивості, що мають сформуватися у процесі виховання. Педагог зазначав: «Наше педагогічне виробництво ніколи не будувалось за технологічною логікою, а завжди за логікою моральної проповіді... Саме тому в нас просто відсутні всі важливі відділи виробництва: технологічний процес, облік операцій, конструкторська робота, використання кондукторів і пристроїв, нормування, контроль, допуски, бракування» (*Пед. тв., т. I, с. 191*).

Елементи технологічного підходу можна знайти і в працях видатних вітчизняних та зарубіжних педагогів, таких як: А. Дистервег, Й.Г. Песталоцці, Л.М. Толстой, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та інших. Приміром, Йоганн-Генріх Песталоцці вважав, що актуальним завданням педагогіки є створення «механізму освіти», що допоможе кожному добре підготовленому педагогу виховати дитину.

Розвиток педагогічної технології у світовому освітньому просторі можна умовно розділити на три етапи, кожен із яких характеризується перевагою тієї чи іншої тенденції.

Основною тенденцією першого етапу (*1920-1960-ті роки*) було підвищення якості викладання, яке розглядалося як єдиний шлях, що приводив до ефективного навчання. Здійснювалися спроби підвищення ефективності викладання шляхом підняття інформаційного рівня навчання при використанні засобів масової комунікації.

Другий етап (*1960-1970-ті роки*) характеризувався перенесенням акценту на процес навчання, що пов'язано з розвитком концепції програмованого навчання, яке вимагало суворого врахування вікових та індивідуальних відмінностей учнів. Увага до процесу навчання призвела до усвідомлення факту, що саме він визначає методіку навчання та є критерієм успіху в цілому.

Наслідком застосування машинного та програмованого навчання в США стала індивідуалізація та персоніфікація навчального процесу. Якщо до 1960 року навчальні посібники були призначені для навчання групи учнів, то з 1960 року індивідуалізація навчання стала центральним пунктом планування та виробництва засобів навчання. Як засіб індивідуалізації навчання програма у цих проектах була поділена на порції, до яких було розроблено інструкції, дібрано дидактичний матеріал, аудіовізуальні та інші засоби навчання. Ці порції одержали назви «модулів», «одиниць навчання», «навчальних пакетів».

Третій етап, сучасний, характеризується розширенням сфери педагогічної технології. Якщо раніше її функції зводилися до обслуговування процесу навчання, то сьогодні педагогічна технологія претендує на провідну роль у плануванні, організації процесу навчання, в розробці методів і навчальних засобів. До засобів навчання належать: документи, матеріальні об'єкти, люди,

взаємодія з якими веде до здобуття знань. Засоби навчання поділяються на: навчальні, які фахово створені для навчання, та об'єкти довкілля [2].

Характерною тенденцією розвитку сучасної педагогічної технології є використання системного аналізу у вирішенні практичних питань, пов'язаних зі створенням та використанням навчального устаткування та технологічних засобів навчання. Головним критерієм системного аналізу на усіх рівнях (від планування навчальних засобів до впровадження їх у процес навчання) є критерій оптимальності.

Предмет педагогічної технології спирається на такі **наукові категорії**:

Технологія освіти – це процес і результат набуття особистістю знань, умінь і навичок, які необхідні для загальнолюдської та професійної діяльності.

Технологія навчання – спільна цілеспрямована діяльність викладачів (учителів) та студентів (учнів), за якої студенти (учні) здобувають знання, уміння, навички, формується світогляд, розвиваються пізнавальні та творчі сили.

Технологія виховання – процес впливу вихователя на вихованців з метою формування у них совісті, честі, людяності, правдивості та інших рис характеру, які визначатимуть особистість студента (учня) як майбутнього свідомого громадянина незалежної України.

Технологія розвитку – складне динамічне явище, спрямоване на збільшення інтелектуальних та фізичних сил особистості, що дозволяють формувати творчі здібності студента (учня), його активну громадянську позицію.

Застосування системного аналізу у створенні і використанні засобів навчання є безумовно позитивною та перспективною справою. Ретельне планування діяльності вчителя та учнів робить

прогнозування результатів навчання більш обґрунтованим. Прагнення оптимізувати освітній процес зумовило появу нових і вдосконалення вже відомих педагогічних технологій.

2. Педагогічна технологія: поняття, сутність і особливості

Проблема технологізації освітнього процесу була актуальною в усі періоди розвитку суспільства. Термін «педагогічна технологія» з'явився у 1886 році. Вперше його застосував Джеймс Саллі. У ній окреслилося дві принципові позиції:

1. Прибічники однієї переконані, що **виховання й навчання є творчими процесами**, інтуїтивним осягненням світу іншої людини і відповідним впливом на цей світ.
2. Інші вважають, що педагогічний процес має інструментальний характер. Його мета полягає у вихованні особистості із задалегідь заданими властивостями [1].

Поняття «технологія» грецького походження («техно» – мистецтво, «логос» – наука) означає знання про майстерність. Існує понад 300 визначень «педагогічної технології», залежно від того, як автори уявляють структуру і компоненти освітнього процесу, проте єдиний підхід щодо його пояснення відсутній.

Технологія – сукупність знань про способи і засоби здійснення відповідних процесів.

У педагогічній літературі поняття «технологія» використовують у таких значеннях:

1) як синонім понять «методика» чи «форма організації навчання» (технологія спілкування, технологія взаємодії, технологія організації індивідуальної діяльності);

2) як сукупність усіх використаних в конкретній педагогічній системі методів, засобів і форм (традиційна технологія навчання, технологія Л. Занкова тощо);

3) як сукупність і послідовність методів і процесів, які дозволяють одержати запланований результат.

У першому і другому значенні використання поняття «технологія» не конкретизує процес навчання, призводить до

мовної плутанини. Тільки у третьому значенні вказане поняття зберігає основний смисл, суть якого полягає у попередньому визначенні діагностичної цілі і засобів її реалізації.

Технологія навчання повинна відповідати основним критеріям технологічності, а саме:

системності (наявність логіки процесу, взаємозв'язку частин, цілісність);

керованості (можливість діагностики досягнення цілей, планування процесу навчання);

ефективності (вибір технології залежить від результатів і оптимальних затрат, гарантувати досягнення певного стандарту навчання);

відтворюваності можливості застосування в інших однотипних навчальних закладах іншими суб'єктами.

Розглянемо базові визначення, розроблені дослідниками зазначеної проблеми.

- «Педагогічна технологія – удосконалювання, застосування й оцінювання систем, способів і засобів для поліпшення процесу засвоєння знань» (*Рада з педагогічної технології, Велика Британія*).
- «Педагогічна технологія – додаток до наукового знання про засвоєння й умови засвоєння навчального матеріалу, для поліпшення ефективності і корисності навчання і практичної підготовки...» (*Національний центр програмованого навчання, Велика Британія*).
- «Педагогічна технологія – система дій з планування, забезпечення й оцінювання всього процесу навчання, обумовлена специфічною метою, заснована на дослідженнях процесу засвоєння знань і комунікації, а також використання людських і матеріальних ресурсів для досягнення ефективнішого навчання» (*Комісія з технології навчання, США*).

В усіх трьох визначеннях акцентується увага тільки на підвищенні ефективності навчання. Англійський вчений П.Д. Мітчелл зробив спробу об'єднати усі відомі значення педагогічної технології. Він визначив педагогічну технологію як «галузь досліджень і практики (у межах системи освіти), що має зв'язки (відносини) з усіма аспектами організації педагогічних систем і процедурою розподілу ресурсів для досягнення

специфічних і потенційно відтворюваних педагогічних результатів» [2].

Існують інші визначення поняття «*педагогічна технологія*», а саме:

Педагогічна технологія – це цілеспрямоване використання, в комплексі або окремо, предметів, прийомів, засобів подій і відношень для підвищення ефективності навчального процесу (М. Вулман) [11, С. 122].

Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування і визначення знань з урахуванням технічних і людських ресурсів, їх взаємодії, котрі ставлять своєю задачею оптимізацію форм освіти (*ЮНЕСКО*).

Педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування усіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, які використовують для досягнення педагогічних цілей (М.В. Кларин).

Під *педагогічною технологією* слід розуміти вивчення, розробку і системне використання принципів організації навчального процесу на основі новітніх досягнень науки і техніки. Педагогічна технологія виступає як педагогічна система, в якій використання засобів навчання підвищує ефективність навчального процесу [9, С. 6]

Процес становлення нової педагогічної технології охоплює такі етапи:

- виникнення суспільної потреби;
- фундаментальні дослідження у галузі психології;
- прикладні психолого-педагогічні дослідження;
- розроблення нових технологій;
- відображення новостворених технологій у навчально-програмній та навчально-методичній документації.

Характерна ознака педагогічної технології – постановка мети постійного зростання ефективності навчання, тобто перетворення навчання у своєрідний технологічний процес з гарантованим результатом. Установка педагогічної технології: розв'язання дидактичних проблем на шляху управління навчальним процесом з точно визначеними цілями, досягнення яких чітко визначається і описується.

Специфіка педагогічної технології полягає у тому, що в ній здійснюється навчальний процес, який повинен гарантувати

досягнення поставлених цілей. Окрім того, педагогічна технологія передбачає на кожному етапі навчального процесу попередню діагностичну оцінку рівня знань, умінь і навичок у співставленні з наперед заданими і уточненими цілями. Педагогічна технологія передбачає формулювання цілей через результати навчання, які виражаються в діях учнів, надійно усвідомлюються, визначаються і перевіряються.

Слід розрізняти педагогічну технологію від методики навчання. Відмінність полягає у тому, що педагогічні технології гарантують високу якість освітнього процесу, що не можна сказати про методику навчання. Разом з тим, методика може бути доведена до рівня технології, якщо вона відповідає об'єктивності, надійності, валідності.

Педагогічна технологія нерозривно взаємопов'язана з педагогічною діяльністю, де головними діючими особами є учитель та учні.

Основними ознаками педагогічної технології (за В. П. Безпальком) є [1]:

- чітка послідовна дидактична розробка цілей навчання та виховання;
- структурування, впорядкування, ущільнення інформації, належної до засвоєння;
- комплексне застосування дидактичних, технічних і комп'ютерних засобів навчання та контролю;
- підсилення діагностичних функцій навчання та виховання;
- гарантованість досить високого рівня якості навчання.

Опис педагогічної технології можна представити у такій структурі:

1. Ідентифікація даної педагогічної технології відповідно до прийнятої систематизації.
2. Назва технології, яка відображає основні якості, принципову ідею, сутність системи навчання, яка застосовується, основний напрям модернізації освітнього процесу.
3. Концептуальна частина (стислий опис провідних ідей, гіпотез, принципів технології, що сприяють розумінню, трактуванню її побудови та функціонуванню):
 - цільові установки та орієнтації;
 - основні ідеї та принципи;
 - позиція дитини в освітньому процесі.

4. Особливості змісту освіти:
 - орієнтація на особистісні структури;
 - обсяг та характер змісту освіти;
 - дидактична структура навчального плану, матеріалу, програм, форми викладення.
5. Процесуальна характеристика:
 - особливості методики, застосування методів та засобів навчання;
 - мотиваційна характеристика;
 - організаційні форми освітнього процесу;
 - управління освітнім процесом (діагностика, планування, регламент, корекція);
 - категорія учнів, на яких розрахована технологія.
6. Програмно-методичне забезпечення:
 - навчальні плани та програми;
 - навчальні та методичні посібники;
 - дидактичні матеріали;
 - наочні та технічні засоби навчання;
 - діагностичний інструментарій.

Головним критерієм оцінки педагогічної технології є її ефективність та результативність.

3. Класифікація педагогічних технологій

Сьогодні існує безліч варіантів навчально-виховного процесу. Кожен автор і виконавець вносить у педагогічний процес щось своє, індивідуальне, у зв'язку з чим говорять, що кожна конкретна технологія є авторською. З цією думкою можна погодитися. Однак, багато технологій за своїми цілями, змістом, методами і засобами мають досить багато подібностей і можуть бути класифіковані в кілька узагальнених груп:

За рівнем застосування:

- загальнопедагогічні (стосуються загальних засад освітніх процесів);
- предметні, галузеві (призначені для удосконалення викладання окремих предметів);
- локальні та модульні (передбачають часткові зміни педагогічних явищ).

За провідним чинником психічного розвитку:

- біогенні (провідна роль належить біологічним чинникам);
- соціогенні (переважають соціальні чинники);
- психогенні (провідна роль належить психічним чинникам).

За філософською основою:

- матеріалістичні та ідеалістичні;
- діалектичні та метафізичні;
- наукові та релігійні;
- гуманістичні й антигуманні;
- антропософські (грец. *anthropos* – людина і *sophia* – мудрість) і теософські (засновані на вченнях про божественну суть усіх речей);
- вільного виховання та примусу.

За науковою концепцією засвоєння досвіду:

- асоціативно-рефлекторні (в основу покладено теорію формування понять);
- біхевіористські (за основу взято теорію навчання);
- розвивальні (ґрунтуються на теорії розвитку здібностей);
- сугестивні (засновані на навіюванні);
- гештальттехнології засновані на психотерапевтичному впливі (гештальт-цілісна форма, образ, структура).

За ставленням до дитини:

- авторитарні (засновані на чіткій надмірній регламентації);
- дидактоцентристські (центровані на навчанні);
- особистісно-орієнтовані (гуманно-особистісні, технології співробітництва, технології вільного виховання).

За орієнтацією на особистісні структури:

- інформаційні (формування знань, умінь і навичок);
- операційні (формування способів розумових дій);
- емоційно-художні й емоційно-моральні (формування сфери естетичних і моральних відносин);
- технології саморозвитку (формування самоуправляючих механізмів особистості);
- евристичні (розвиток творчих здібностей);
- прикладні (формування дієво-практичної сфери) технології.

За типом організації та управління пізнавальною діяльністю: ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові.

За характером змісту та структури:

- навчаючі та виховуючі;

- загальноосвітні та професійно-орієнтовані;
- гуманітарні та технократичні.

Особистісно орієнтована освіта і технології.

Вальдорфська педагогіка.

Технологія саморозвитку(М. Монтесорі).

Технологія організації групової навчальної діяльності школярів.

Технології розвивального навчання.

Технології формування творчої особистості.

Технологія навчання як дослідження.

Проектна технологія.

Нові інформаційні технології навчання.

Технологія колективного творчого виховання (за І.П. Івановим).

Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху» (за А.С. Белкіним).

Сугестивна технологія.

Аналіз образу – персонажа епічного твору: педагогічна технологія

Індивідуальність учителя і освітні технології.

4. Поняття авторської педагогічної технології

Авторська педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок і методичних прийомів педагога, що вирізняються оригінальністю їх поєднання в цілісній системі, яка відповідає єдиному задуму і особистісному досвіду вчителя.

Основою для проектування педагогом інноваційної авторської технології є:

1. Успіхи і досягнення науки (дидактики, психології, методик...).
2. Передовий педагогічний досвід.
3. Особистий педагогічний досвід, інтуїція, рівень професійного розвитку.
4. Відповідність авторської технології особливостям навчального процесу закладу освіти.
5. Оцінка ефективності пропонованої технології у порівнянні з наявними результатами.

6. Відповідність форм і методів основним цілям навчання на даному етапі.
7. Врахування психологічних можливостей учнів.
8. Врахування рівня навчальної та виховної підготовленості.
9. Врахування класних колективів.

Проектування педагогічної технології вимагає опису по рівнях.

1-й рівень – *концептуальний*, який представляє стратегічні завдання, що вирішує дана технологія, описує її сутність, основні елементи, компоненти і їх функції;

2-й рівень – *процедурний*, який розкриває суть кожного компоненту.

3-й рівень – *предметно-конкретний*, який представляє суть, етапи, зміст конкретної розробки педагогічної технології з того чи іншого навчального предмета.

4-й рівень – матеріалізація технології. Подається опис результатів впровадження.

Етапи проектування педагогічної технології та конструювання навчального процесу.

Вибір та проектування педагогічної технології представлені такими етапами:

перший етап – теоретичне обґрунтування нової технології навчання, що включає:

діагностичне цілепокладання, аналіз майбутньої навчальної діяльності, мету навчання, характер задач, особливості групи;

визначення змісту навчання в рамках даної освітньої області, виділення модулів, навчальних елементів (навчальні плани та програми в модульному рішенні);

другий етап – розробка технологічних процедур в рамках даного дидактичного модуля.

Зважаючи на такий контент, слід зазначити, що технологія навчання – категорія процесуальна, вона включає у себе нормативно зафіксовані ланки, послідовність проходження яких складає логіку технології процесу навчання.

Дидактичний модуль – це типове програмування та проектування етапів елементів навчально-виховного процесу як сукупності часових відрізків, в структуру та функції яких закладаються:

- вибір організаційних форм, найбільш адекватних дидактичному процесу;

- актуалізація знань, умінь, необхідних для навчальної роботи в даному дидактичному модулі, тобто пошуково-підготовча робота і специфіка її організації;
- підготовка та збір матеріалів для формування мотиваційного компонента та його включення в зміст дидактичного модуля;
- чітке планування та проектування уроку та системи уроків;
- пізнання нового через засвоєння навчальних блоків інформації та самостійну навчально-пізнавальну діяльність;
- можливість суттєвого заглиблення і розширення навчального матеріалу для окремих учнів (багаторівнева диференціація навчального процесу);
- фіксація індивідуальних траєкторій самостійного пізнання та засвоєння навчального матеріалу кожним учнем (об'єктивність педагогічної інформації для управління навчальним процесом);

третій етап – розробка методичного інструментарію педагога для даного дидактичного модуля.

Методичному інструментарію педагога (його дидактичному та методичному насиченню, систематизації та збагаченню, прикладній орієнтації) відводиться ведуча роль у проектуванні освітнього процесу.

Технологія формує у педагога уявлення про навчальний процес як логічну структуру. Структура уявляється ланцюжком уроків (занять), які розбиваються на групи за числом мікроцілей. Кожна мікроціль – це група уроків, на яких, по-перше, повинна бути досягнута мікроціль, по-друге, це програма розвитку мислення, пам'яті, мовлення, уваги, зацікавленості та ін. *Третій етап* включає також розробку структури та змісту системи навчальних завдань, спрямованих на ефективне вирішення навчальних задач, проектування системи уроків, скоординованою з домашньою навчальною роботою.

четвертий етап – створення пакету «Критерії та методи заміру результатів реалізації технологічного замислу». Зміст цього пакету переводить традиційні програмові вимоги до знань учнів на мову технологічних результатів, які плануються. Для цього необхідне створення тестів для об'єктивного контролю за якістю засвоєння учнями знань та зразків діяльності, відповідних до мети та критеріїв оцінки рівня засвоєння.

Таким чином, можемо зробити висновок, що будь-яка освітня технологія одержує практичну реалізацію на конкретній темі, конкретному уроці, дидактичному модулі – основній технологічній одиниці навчального процесу. Кожен учитель у процесі своєї творчої педагогічної діяльності створює авторську педагогічну технологію, сутність якої полягає у проектуванні, створенні і використанні послідовності дидактичних модулів.

5. Технології Нової української школи

Окреслимо сучасні педагогічні технології, що виокремлені в Концепції Нової української школи для застосування у початковій школі. Сучасна українська система освіти не вперше на шляху свого докорінного реформування та оптимізації. Концепцією Нової української школи та нового «Закону про освіту» визначено ключові засади глобальної реформи освітньої сфери, яка стартувала саме з початкової ланки.

Перший аспект НУШ. Чітко визначені чинники забезпечення якості початкової освіти, а саме:

- ✓ усі учні молодшого шкільного віку обов'язково мають бути охоплені навчанням;
- ✓ в освітньому процесі у 1–4-х класах повинно мати місце різнобічне застосування успіхів та досягнень дітей у дошкільний період;
- ✓ освітнє середовище молодших школярів повинно бути здоров'язберігальним, сучасним та ефективним;
- ✓ у своїй роботі вчителі початкових класів мають впроваджувати технології й методики особисто зорієнтованого, компетентнісного та інтегрованого навчання, виховання і розвитку учнів;
- ✓ методики та техніки навчання мають бути високотехнологічними;
- ✓ постійний моніторинг та психологічний супровід освітнього процесу в 1–4-х класах;
- ✓ відповідна підготовка педагогічних кадрів.

Другий аспект НУШ визначає місію початкової школи як:

- ✓ усебічний розвиток дитячої особистості відповідно до потреб її віку та психофізіологічних особливостей;

- ✓ формування у дитини загальнолюдських цінностей моралі, етики та культури;
- ✓ розвиток компетентностей та соціальних і життєвих навичок, що нададуть змогу дитині далі жити в соціумі та вчитися в основній школі.

Третій аспект. У НУШ визначено ключові складники її парадигми:

- ✓ новий зміст освіти, заснований на формуванні життєво та суспільно необхідних компетентностей дитини;
- ✓ покращена мотивація вчителя завдяки свободі його творчості та розвитку;
- ✓ виховання, яке наскрізно проходить через освітній процес;
- ✓ реальна автономія та самоуправління школи;
- ✓ педагогіка партнерства між учасниками освітнього простору школи;
- ✓ дитиноцентризм, або орієнтація на потреби учня;
- ✓ створення нової ефективної структури школи;
- ✓ рівний доступ усіх учнів до якісної початкової освіти;
- ✓ створення сучасного інформаційного освітнього середовища для дитини.

Четвертий аспект. НУШ заклала ключові принципи нового Державного стандарту початкової освіти

- ✓ **презумпція талановитості дитини** – будь-яка дитина має право на здобуття початкової освіти без обмежень та утисків;
- ✓ **цінність дитинства** – визнане право дитини на навчання через гру та інші методи;
- ✓ **радість пізнання** – організація освітнього процесу через дослідницьку та проектну технологію так, щоб приносити радість дитині;
- ✓ **розвиток особистості** – формування самостійного та незалежного мислення учнів замість системи непотрібних знань;
- ✓ **здоровий спосіб життя;**
- ✓ **безпека учнів.**

П'ятий аспект. Поділ системи початкової освіти на цикли

I цикл – 1–2-й класи ► організація освітнього процесу на інтегровано-предметній основі із переважанням ігрових методів;

II цикл – 3–4-й класи ► організація освітнього процесу на інтегровано-предметній основі.

З огляду на викладене вище, учитель початкових класів має право та змогу вільно вибрати будь-який ефективний та раціональний, на його думку, метод, прийом і технологію навчання учнів. Та все ж Нова українська школа рекомендує ключовою для використання саме предметну інтеграцію, або технологію інтегративного навчання на основі синергетичного підходу до освітнього процесу. Саме інтеграція у вивченні навчальних дисциплін, на думку фахівців, найбільше сприятиме ефективності освіти в початковій школі [4].

ЗАПИТАННЯ

1. Назвіть етапи розвитку педагогічної технології.
2. Дайте визначення поняттю «педагогічна технологія».
3. Охарактеризуйте підходи до тлумачення змісту поняття «педагогічна технологія».
4. Розкрийте сутність понять «технологія освіти», «технологія навчання», «технологія виховання», «технологія розвитку».
5. У чому полягає специфіка педагогічної технології?
6. Охарактеризуйте фактори розвитку педагогічної технології.
7. Перелічіть завдання сучасної педагогічної технології.
8. Назвіть класифікацію педагогічних технологій за науковою концепцією засвоєння досвіду.
9. Дайте визначення поняття «авторська педагогічна технологія».

ТЕМА 3. ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТІ. ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ: ДІЯЛЬНІСНИЙ ТА ТЕМАТИЧНИЙ ПІДХОДИ

МЕТА: ознайомити з особливостями інтегрованого навчання; обґрунтувати роль та місце інтеграції у початковій школі; розкрити сутність критичного мислення як ментального процесу; розглянути деякі стратегії розвитку критичного мислення; проаналізувати організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо) і Daily 3 (Математика).

Основні поняття: інтеграція, інтегроване навчання, інтегрований урок, критичне мислення, Daily 5, Daily 3, діяльнісний підхід, «мозкова атака», «асоціативний куц (тронування), «кубування».

ПЛАН

1. Роль і місце інтеграції у початковій школі.
2. Сутність та особливості інтегрованого навчання.
3. Критичне мислення як ментальний процес. Технологія «Читання та письмо для розвитку критичного мислення».
4. Стратегії розвитку критичного мислення.
5. Діяльнісний підхід. Організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо) і Daily 3 (Математика).

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/integracija>.
2. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. URL: <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1>.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя. Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

1. Роль і місце інтеграції у початковій школі

Головною метою сучасної освіти є формування основ для самореалізації, самопізнання, самовдосконалення особистості та

розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти. Багаторічний досвід роботи учених у галузі початкової освіти дає підстави стверджувати, що розв'язання проблеми особистісно зорієнтованої освіти і її продуктивності пов'язане з інтеграцією змісту освіти. Наукові дослідження показують, що інтеграція змісту освіти багато в чому вирішує проблему зміцнення та збереження психічного і фізичного здоров'я школярів, сприяє підвищенню їхньої мотивації до навчальної діяльності.

У Великому тлумачному словнику «*інтеграція* – це доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи» [1]. Інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів.

Американський педагог Дж. Гіббоне висловлював думку, що *інтегрувати* – це поєднувати частини систем таким чином, щоб результат об'єднання в сумі перевершував їхнє значення до взаємодії. На думку Н. Костюка, «інтеграція – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, у результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів» [2].

У сучасній психолого-педагогічній науці активно здійснюються дослідження з проблем інтеграції навчання. Гуманізація освіти неможлива без інтеграції її змісту, формування цілісного мислення. Загальновідомо, що із зростанням об'єму інформації, якою має оволодіти учень протягом навчання у школі, а потім у закладах вищої освіти для адаптації у сучасному суспільстві. При цьому інтеграція змісту освіти обумовлює природовідповідність навчання, забезпечує психічне здоров'я дітей, цілісність свідомості, оскільки інтегровані знання – цілісні.

Проблема інтеграції навчання і виховання у початковій школі важлива і сучасна як для теорії, так і для практики. Її актуальність продиктована новими соціальними запитами, які пред'являються до школи, і обумовлена змінами у сфері науки і виробництва. Вирішуючи міжпредметні пізнавальні завдання, учень спрямовує свою активність або на пошук невідомих відносин, у яких знаходяться відомі предметні знання, або на формування нових

понять на основі встановлених конкретних міжпредметних зв'язків [2].

У сучасній школі узвичаїлася міжпредметна інтеграція, здійснювана різними шляхами:

- створення інтегрованих курсів – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох наук або видів мистецтв (природничих – «Природознавство», суспільствознавчих – «Я у Світі», біологічних – «Основи здоров'я», музичне й образотворче мистецтво – «Мистецтво», та ін.);
- розроблення нових форм уроків (урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок);
- впровадження навчальних проєктів;
- організація тематичних днів та тижнів.

Сучасна система освіти спрямована на формування високо освіченої, інтелектуально розвиненої особистості з цілісним уявленням картини світу, з розумінням глибини зв'язків явищ і процесів, які мають цю картину. Інтегровані уроки сприяють формуванню цілісної картини світу у дітей, розуміння зв'язків між явищами у природі, суспільстві і світі в цілому, сприяють більш міцному засвоєнню знань, спонукають до пошукової та дослідницької діяльності.

Таким чином, **інтеграція** – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи.

2. Сутність та особливості інтегрованого навчання

Інтегроване навчання (Адаптовано з «Natural Curiosity: A Resource for Teachers» University of Toronto OISE) – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни.

Предметні межі (роздільники) зникають, коли учителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами й спиратися на знання і навички з кількох предметних областей. Інтегроване

навчання позитивно впливає на розвиток самостійності, пізнавальної активності та інтересів учнів. Зміст уроків, навчальна діяльність вчителя звернені до особистості учня, тому сприяють всебічному розвитку здібностей, активізації розумових процесів в учнів, спонукають їх до узагальнення знань, що відносяться до різних наук [2].

Переваги інтегрованого навчання [3]:

Переваги для учнів:

- ✓ чіткіше розуміння мети кожного предмету у різних контекстах;
- ✓ глибше розуміння будь-якої теми, завдяки її дослідженню через кілька точок зору;
- ✓ краще усвідомлення комплексного підходу, через який предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом;
- ✓ удосконалення навичок системного мислення.

3. Критичне мислення як ментальний процес

На думку фундатора Інституту критичного мислення США Метью Ліпмана, **критичне мислення** – це вмiле відповідальне мислення, що дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження.

Уміння людини, яка критично мислить:

- оцінювати надійність джерел інформації;
- виділяти необхідну інформацію та аналізувати її;
- оцінювати власні чи чужі висловлювання, припущення, висновки, аргументи, гіпотези, переконання;
- ставити запитання з метою одержання точнішої інформації або її перевірки;
- розглядати проблеми з різних точок зору та порівнювати різні позиції і підходи під час їх вирішення;
- висловлювати власну позицію, влучно обирати мовленнєві засоби для побудови висловлювань;
- приймати обґрунтовані рішення.

Технологія «**Читання та письмо для розвитку критичного мислення**» (Reading and Writing for Critical Thinking – ЧПКМ) була

створена для задоволення потреби школи в організації активного навчання та для забезпечення розвитку критичного мислення учнів на уроках читання та письма (*предмети «Українська мова» та «Літературне читання»*). У педагогічну практику українських вчителів почала впроваджуватися у 90-х роках ХХ століття. Автори технології – Курт Мередіт, Чарльз Темпл, Джінні Стіл.

Положення технології ЧПКМ:

1. Процес учіння – це процес пов'язування нової інформації з відомою. В учнів виникають нові уявлення на основі вже набутих знань.
2. Діти від природи допитливі, прагнуть пізнавати світ, здатні розмірковувати над «серйозними» питаннями та висувати оригінальні ідеї.
3. Роль вчителя – позиція вдумливого помічника, який скеровує самостійну пізнавальну діяльність дітей та стимулює пізнавальну активність.
4. Критичне мислення формується, насамперед, у дискусіях, за активної взаємодії з текстами, у процесі створення письмових робіт.
5. Завдання вчителя – не передавати учням власне розуміння певної інформації, а надати допомогу в розширенні та реструктуризації вже набутих знань під впливом одержаної нової інформації; в інтерпретації та розумінні нових явищ у світлі того, що учні вже знали; стимулювати школярів брати активну участь у пошуках відповідей на власні запитання.
6. Розвиток критичного мислення учнів сприяє формуванню демократичної громадянської свідомості.

Для розвитку критичного мислення молодших школярів учителю необхідно:

- виділити час і забезпечити можливості для застосування критичного мислення;
- дозволити учням вільно розмірковувати;
- приймати різноманітні ідеї та думки;
- сприяти активному залученню учнів до процесу навчання;
- забезпечити для учнів безризикове середовище, вільне від насмішок;
- висловити віру в здатність кожного учня породжувати критичні судження;

- цінувати критичні міркування учнів.

Для того щоб критично мислити, учні повинні:

- розвивати впевненість у собі й розуміння цінності власних думок та ідей;
- брати активну участь у навчальному процесі;
- ставитися з повагою до різноманітних думок;
- бути готовими породжувати й відкидати судження.

На думку авторів методичної системи «*Читання та письмо для розвитку критичного мислення*» Джінні Стіл, Курта Мередіта, Чарльза Темпла: «Критичне мислення – це складний *ментальний* процес, що починається із залучення інформації та закінчується прийняттям рішення» [2].

4. Стратегії розвитку критичного мислення

МОЗКОВА АТАКА

Основне завдання при використанні методу – збирання більшої кількості ідей, звільнивши учасників обговорення від інерції мислення і стереотипів. Використовується з метою продукування найбільшої кількості ідей щодо вирішення певної проблеми.

Учням пропонують згадати все, що вони знають або думають з певної теми. Обов'язковою умовою є запис усіх ідей, навіть протилежних, відсутність їх оцінювання у процесі обговорення, класифікація ідей по закінченні обговорення.

Мозкову атаку можна проводити фронтально з усім класом, коли ідеї записує вчитель на дошці (перевага цього способу – заощадження часу на уроці); індивідуально, у парах, групах.

Алгоритм проведення «Мозкової атаки» на уроках у початкових класах:

Крок 1. Учитель оголошує тему або називає поняття, яке буде розглядатися.

Крок 2. Учитель записує тему посередині класної дошки або учні в групах, парах чи самотійно записують тему посередині аркуша паперу.

Крок 3. Учитель говорить учням: «Пригадайте все, що ви **ЗНАЄТЕ** або думаєте з теми. Не оцінюйте думки: правильно чи неправильно».

Крок 4. Учні називають, що вони знають з теми. Вчитель записує усі думки учнів на дошці, не коментуючи їх (правильно, неправильно), не ставлячи запитань.

Крок 5. Учитель запитує: «Щодо якої інформації у вас може виникнути сумнів?». Навпроти відповідної інформації записує знак питання. На цьому мозкову атаку можна завершити, оскільки завдання щодо актуалізації знань учнів з теми виконане, а можна продовжити класифікацією інформації.

Крок 6. Згрупуйте записану інформацію за певною ознакою.

Після «мозкової атаки» учитель повідомляє, з якою інформацією учні мають знайомитися на уроці. Аналізуючи усе, що повідомили учні з теми, учитель може зрозуміти, який навчальний матеріал вони засвоїли добре, яка інформація залишилася поза увагою.

Важливо! При проведенні «Мозкової атаки» запитання не ставляться! Учні повинні самостійно пригадати все, що вони знають з теми.

АСОЦІАТИВНИЙ КУЩ (тронування)

Стратегія «***Асоціативний кущ***» використовується для «входження» в тему, яка буде розглядатися в подальшому. На відміну від «Мозкової атаки», де висловлені думки стосуються інформації з приводу певної теми (пригадайте, що ви знаєте) метод «тронування» спонукає учнів думати вільно та відкрито стосовно певного предмету, образу, теми, включаючи почуття, емоції, ставлення. Отже, цей метод стимулює нелінійну форму мислення – асоціативне мислення.

Алгоритм роботи за стратегією:

Крок 1. Учитель (учень) пише тему – центральне слово (словосполучення чи фразу) посередині аркуша або на дошці.

Крок 2. Учитель пропонує учням записати слова та фрази, які спадають на думку, коли вони чують це слово. Записати стільки думок, скільки дозволить час, або доти, доки вони не будуть вичерпані. Учитель просить учнів не обмірковувати, чому їм спало на думку те чи інше слово. Якщо слово прийшло у ваш мозок, значить для вас це якимось пов'язано з темою.

Крок 3. Коли всі думки записані, учитель пропонує учням встановити зв'язки між словами.

Потім можна перейти до обговорення цієї теми, написання твору тощо.

ВАЖЛИВО! Асоціації не бувають правильними чи неправильними. Асоціації – індивідуальні.

КУБУВАННЯ

«Кубування» є стратегією навчання, яка полегшує розгляд різних аспектів теми. Цей підхід передбачає використання кубика (його можна виготовити самостійно з цупкого картону або оклеїти коробку папером), на кожній грані якого написано вказівки.

Застосовуючи цю стратегію, слід пам'ятати, що черговість граней передбачає перехід від менш складних завдань (з точки зору мисленнєвої діяльності) до більш складних. Використовуючи цю стратегію в початкових класах, бажано пояснювати учням, що від них вимагається, у доступних для них формулюваннях.

Алгоритм роботи за стратегією (вказівки на кожній з граней):

1. Опишіть

Описати зовнішній вигляд об'єкта в цілому.

– Як це виглядає? Опиши колір, розмір, форму тощо.

2. Порівняйте

Додати нові характеристики об'єкта, про які згадали в процесі порівняння з іншими об'єктами.

– На що це схоже? Від чого це відрізняється?

3. Встановіть асоціації

Дописати нові ознаки, які «висвітилися» в процесі нелінійного асоціативного мислення.

– Що спадає вам на думку, коли ви думаєте про це?

4. Проаналізуйте

Опис складових елементів об'єкта у світлі загального сприймання та розуміння. Характеристика структури, будови, частини, окремої деталі того, що описується.

– Скажіть, яким чином це зроблено? З яких частин складається? Вам не обов'язково це знати, ви можете це вигадати.

5. Знайти застосування

Описати, як це знадобиться в житті, кому, коли, в якому обсязі.

– Яким чином це може бути застосовано? Як це використовується? Для кого це важливо?

6 Запропонувати аргументи «за» або «проти»

Опис власних суджень з приводу теми: це добре чи погано, правильно чи неправильно згідно з власними та колективними стандартами.

– Як ви ставитеся до цього? Поясніть чому?

ВАЖЛИВО! Деякі вчителі використовують атрибут стратегії «Кубування» – кубик без використання завдань, які потребують критичного мислення. Це репродуктивні запитання на пригадування інформації. Наприклад, на гранях куба для аналізу слова «веселого» вказано: частина мови, початкова форма, число і т.д. Атрибут стратегії – **КУБИК**, а за сутністю – звичайна репродуктивна вправа.

5. Діяльнісний підхід. Організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо) і Daily 3 (Математика) [2]

Системи Daily 5 та Daily 3 – це структури, які використовуються, щоби навчати дітей бути самостійними під час читання, письма й математики, щоб учитель мав можливість працювати з учнями індивідуально та в малих групах.

Довіра та Повага

Змістовне навчання вимагає поваги між вчителем та учнями. Час, щоб побудувати довіру та виявити повагу, є основою, на якій базуються усі інші елементи навчання. Кожна дитина заслуговує на довіру та повагу.

Спільність

Необхідно докладати зусиль, щоб створити та зберегти здорову атмосферу в класі, створити середовище навчання та піклування для усіх учнів. Воно починається зі знайомства в перші шкільні дні та втілюється в розкладі, який вчитель та учні складають разом. Відчуття спільності створює в учнів бажання вимагати, щоб інші були відповідальними за поведінку, навчання, повагу та доброту.

Вибір

Вибір – це сильна мотивувальна складова, яка є однією з основ системи Daily 5. Дослідження показують, що мотивація росте, коли учні мають можливість обирати предмет навчання, і коли вони

вірять у те, що володіють певною автономією чи контролем над власним навчанням».

Відповідальність

Учні проявляють відповідальність, не дозволяючи собі говорити голосно, щоби не заважати самотійно працювати іншим учням. Школярі уміють самотійно обирати усі необхідні матеріали для читання, письма та математики. Значна самотійність – основа відповідальності учнів.

Дослідження інтелекту

Кен Вессон провів прямий зв'язок між віком учнів та впливом тривалості заняття на їхню здатність обробляти та зберігати в пам'яті інформацію, отриману під час пояснення: середнє число віку учнів дорівнює середній кількості хвилин, протягом яких вони можуть утримувати увагу під час пояснення вчителя.

Переходи як паузи інтелекту та тіла

Переходи під час вправ систем Daily 5, 3 надають багато можливостей:

- фізична перерва під час робочого часу;
- кінестетичний рух, якого тіло та мозок учнів потребують перед продовженням роботи;
- інтелектуальна пауза, яка дозволяє заново сконцентруватись;
- додатковий час для проведення ще одного ввідного уроку.

«10 кроків, щоб навчати та навчитись самотійності» – це унікальний та важливий елемент, який відрізняє системи Daily 5, 3 від інших навчальних систем:

Крок 1. Визнач, чого потрібно навчити.

Крок 2. Постав ціль та створи атмосферу терміновості.

Крок 3. Записуй бажані моделі поведінки на Я-схему.

Крок 4. Змоделюй найбільш бажану поведінку.

Крок 5. Змоделюй найменш бажану поведінку, тоді найбільш бажану.

Крок 6. Розмісти учнів по класу.

Крок 7. Тренуй та формуй витривалість.

Крок 8. Не заважай.

Крок 9. Використовуй тихий сигнал, щоб скликати учнів до початкового місця збору.

Крок 10. Проведи групове опитування, запитай: «Як все пройшло?».

Що потрібно для початку роботи із Daily 5, 3?

Сигнал – тихий дзвоник

Для системи Daily 5 необхідно безліч переходів між навчальними блоками, це один з компонентів, який робить цю систему успішною. Переходи розбивають навчальний блок на маленькі підблоки, посильні для учнів. Ці переходи мають місце тоді, коли в учнів виникає фізична потреба рухатись далі. Замість голосу використовують маленькі дзвоники, щоб дати зрозуміти, що етап закінчився, і що учні повинні повернутися до місця загального збору. У перший день навчального року дітей навчають, як збиратися разом, коли вони чують дзвоник, а потім дозволяємо їм показати свої дії на практиці.

Стенд для схем чи дошка

Важливим компонентом системи Daily 5 є створення в класі Я-схем із моделями бажаної поведінки. Я-схеми зберігаються протягом усього року та учні постійно повертаються до них, коли необхідно повторити певні моделі поведінки, або ж коли в клас приходять нові учні. Саме тому Я-схеми повинні бути створені на постійній поверхні, такій як стенд з папером, дошка тощо.

Інструменти, не іграшки

Не усі учні можуть однаково формувати витривалість. Певні учні потребують додаткової підтримки у вигляді інструментів (не іграшок), які будуть у них під рукою. Серед таких інструментів є піщані таймери на 60, 90 та 120 секунд; маленькі коробки повні дрібничок; конструктори та Lego; секундоміри для старших учнів; альтернативні матеріали для читання, такі як серія дитячих енциклопедій чи Книга Рекордів Гіннеса.

Книжкові ящики

Для самостійного читання учням потрібно мати в користуванні безліч книг. Книжковим ящиком може слугувати коробка для зберігання журналів, пластиковий пакет на блискавці, пластикова ємність або навіть коробка з-під пластівців, обклеєна папером-самоклейкою. У кожної дитини є свій книжковий ящик та від 3 до 10 книг у ньому. Учні-початківці зазвичай мають 8-10 книг, а більш досвідчені читачі можуть мати один роман та одну чи дві книги з картинками, журнал або навіть газету. Однак, щоб почати навчатись самостійності із системою Daily 5, діти повинні мати доступ до достатньої кількості книг, щоб бути зайнятими протягом цього тренувального періоду.

Місце для загального збору та ввідні уроки

При створенні відповідної культури для навчання та самостійності важливими є два компоненти – місце для загального збору учнів та ввідні уроки. Місце загального збору учнів – це відкритий простір, достатньо великий, аби розсадити на підлозі весь клас. Цей простір також включає в себе стенд або дошку для ввідних уроків, створені класом Я-схеми та інші навчальні матеріали, які є корисними. Трьома найбільшими перевагами місця загального збору над стандартними партами є управління поведінкою за рахунок наближення до учнів, підсилення глибокого мислення за рахунок відповідальних розмов з партнером та уникнення зручних відволікань, які можуть бути за партами. Оскільки учні сидять близько один до одного, вчитель надає їм можливість повертатися та розмовляти, збільшуючи їхню зацікавленість та забезпечуючи кожного учня можливістю висловити свою думку. Коли учні сидять на підлозі усі разом, а не за окремими партами, вони можуть краще зосередитись на занятті та на його груповому обговоренні. Коли учні зібралися разом, тривалість короткого ввідного уроку відповідає віку учнів по роках, до десяти хвилин. Результатом таких коротких групових ввідних уроків є краще засвоєння вивчених концепцій.

Я-схеми

Коли представлено один компонент системи Daily 5, 3, клас збирається разом, щоб створити опорну схему, яку називають «Я-схема» («Я» – щоб виразити самостійність). Присутні обговорюють поведінку вчителя та учнів, які потрібно представити у вправах системи Daily 5, і записують результати обговорень у схему.

Дизайн класу

Оскільки комфорт відіграє значну роль у формуванні витривалості учнів, то слід відмовитися від традиційних учнівських парт, розміщених рядами в класі. Натомість, є столи та стільці майже для половини учнів, що залишає достатньо місця, щоб решта класу сиділа в інших місцях. У перші тижні навчання учням надається можливість випробувувати безліч місць для сидіння, щоб з'ясувати, які з них найкраще їм підходять. Впродовж тренувань та настанов учні з часом можуть самі обирати місце, що дозволяє їм досягти успіху. У класних кімнатах зазвичай є такі предмети для вибору: подушки для сидіння на підлозі; звичайні столи зі

стілльцями; килимки для лежання; кілька поодиноких окремих стільців, щоб усамітнитись та зосередитись.

DAILY 5 (Щоденні 5)

Адаптовано з «The Daily 5 (Second Edition)» Fostering Literacy Independence in the Elementary Grades, Gail Boushey and Joan Moser

ЩОДЕННО:

1. Читання для себе.
2. Письмо для себе.
3. Читання для когось.
4. Робота зі словами.
5. Слухання.

Читання для себе

Система Daily 5 розроблена, щоб навчати учнів виробляти витривалість та самостійність у кожному з її компонентів для того, щоб вони могли бути повністю зайнятими змістовним, автентичним читанням та письмом протягом тривалого проміжку часу.

Вправи системи Daily 5 є надзвичайно різноманітними, що збільшує мотивацію та інтелектуальну зайнятість учнів. У той час коли вони зайняті самостійним читанням чи письмом, можна працювати з учнями, проводити індивідуальні заняття та працювати в малих групах відповідно до учнівських потреб.

Починаючи роботу із системою Daily 5, слід спершу працювати з етапом «Читання для себе». Навчити учнів читати для себе – це перший компонент системи Daily 5 та основа для створення самостійних читачів. На початку роботи з кожним із компонентів системи Daily 5 застосовують «10 кроків до самостійності». Перші тижні навчання задають тон для подальшого.

Три способи прочитати книгу:

- читай картинки;
- читай слова;
- перекажи історію.

Письмо для себе

Учні: пишуть вільно на обрану тему на листках паперу, у зошитах чи Щоденнику вражень. За бажанням використовують приладдя (олівці, фломастери, кольорові ручки), можуть малювати й прикрашати наліпками. Їхні роботи ніхто не перевіряє, але вони можуть їх прочитати для всіх чи для когось. Першокласники

розпочинають таку роботу з малюнків на обрану тему, поступово, вивчаючи літери, вони підписують свої малюнки так, як хочуть (друкованими чи писаними літерами).

Учитель:

- добирає теми, які стосуються їхнього власного досвіду;
- не оцінює, не критикує творів учнів;
- не обмежує об'єм тексту;
- визначає час для написання тексту;
- допомагає учням обирати тему, тренувати витривалість, підписувати малюнки (за бажанням дітей).

Читання для когось

Учні: об'єднуються в пари і разом читають книги (тексти, підручник) та виконують завдання на розуміння та усвідомлення прочитаного, які пропонує учитель.

Учитель:

- готує тексти (книги) для читання;
- об'єднує дітей у пари;
- визначає час для читання;
- готує завдання для роботи над усвідомленням прочитаного;
- працює з дітьми індивідуально чи в малій групі.

Слухання

Учні: слухають учителя, друга чи аудіофайли та виконують завдання на розуміння та інтерпретацію прослуханого, які готує вчитель.

Учитель:

- готує матеріал для слухання (сюжетні твори, аудіозаписи);
- готує завдання для роботи над усвідомленням почутого;
- готує матеріали для роботи після слухання;
- працює з дітьми індивідуально чи в малій групі.

Робота зі словами

Учні: тренуються писати слова, сполучення слів. Навчаються прояснювати та пояснювати значення слів, добирати слова на задану тему, практично знайомляться з синонімами, антонімами, практикуються у вживанні нових слів у письмовому мовленні.
Слова: прописують, викладають, виліплюють, розфарбовують тощо.

Учитель:

- добирає слова та тексти для роботи;
- добирає матеріали й завдання;
- готує словники;
- розміщує слова на «стіні слів»;
- працює з дітьми індивідуально чи в малій групі.

DAILY 3 (Щоденні 3)

ЩОДЕННО:

1. Математика самотійно.
2. Математика разом.
3. Математичне письмо.

Математика разом, так само як і *математика самотійно*, стосуються занурення в кінестетичну практику і, передусім, базується на діяльності з маніпулятивними предметами. Ця діяльність залучає дітей до математичних ігор, як самотійних, так і з партнерами, так само як і спонукає брати участь у діяльності й вирішенні проблем, використовуючи інструменти для лічби чи ігрові матеріали. На початку нового математичного блоку ця діяльність є, здебільшого, переглядом і практикою попередніх блоків навчання. Це дозволяє учням, продовжувати вивчення викладеного матеріалу і допомагає їм бачити, що ми не забуваємо попередній матеріал тільки тому, що ми розпочали вивчати нову тему. Математика самотійно і математика разом, можуть також включати використання комп'ютерів або планшетів як засобів для самотійної роботи.

Математичне письмо – це час, коли учні висловлюють свої думки й розуміння, працюючи над певними математичними завданнями або математичним змістом: виразами, цифрами й числами, задачами, а інколи створюючи власні завдання також.

ЗАПИТАННЯ

1. Дайте визначення поняттю «інтеграція».
2. Що таке «інтегроване навчання»?
3. Що таке «критичне мислення»?
4. Перелічіть компетенції учителя, необхідні для розвитку критичного мислення здобувачів освіти.
5. Назвіть декілька стратегій критичного мислення учнів.

6. Які системи використовуються, щоб навчати дітей бути самостійними під час читання, письма й математики?
7. Назвіть «10 кроків, щоб навчати та навчитись самостійності».

ТЕМА 4. ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

*Якщо не висловлено протилежні думки,
немає з чого вибрати найкраще.*

Геродот

МЕТА: ознайомити студентів з особливостями інтерактивного навчання; розширити знання про інтерактивні методи навчання та їх застосування у початкових класах.

Основні поняття: інтерактив, інтерактивне навчання, інтерактивні методи, «Карусель», «Акваріум», «Коло ідей», дебати, ток-шоу, метод «Прес», дискусія, «Світове кафе», «мозаїка», «відкритий простір».

ПЛАН

1. Особливості інтерактивного навчання.
2. Класифікація інтерактивних методів навчання.
3. Опис технологій інтерактивного навчання.
4. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках в початкових класах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дебати як педагогічна технологія. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/369/>.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytela. Під заг. ред. Бібик Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

3. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. Київ, 2000. 368 с.
4. Освітні технології. За ред, О.М.Пехоти. Київ, 2002. 255 с.
5. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. Київ, 2002. 136 с.

1. Особливості інтерактивного навчання

Сучасний розвиток суспільства, оновлення усіх сфер соціального і духовного життя потребує нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Сьогодні в освіті відчутний пріоритет загальнолюдських цінностей. Формування особистості і її становлення відбувається у процесі навчання, при дотриманні певних умов: створення позитивної атмосфери для навчання; відчуття рівного серед рівних; забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей; усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених висновків; можливість вільно висловити свою думку і уважно вислухати співрозмовника; вчитель не є засобом «похвали і покарання», а другом, порадиником.

Усім цим умовам відповідають інтерактивні технології, які створюють необхідні умови для становлення й розвитку особистості.

Слово «інтерактив» походить з англійської мови від слова «*inter*» взаємний і «*act*» діяти. Таким чином, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу.

Інтерактивне навчання – це навчання, яке відбувається за умови постійної, активної взаємодії усіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними суб'єктами навчального процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють здійснювати.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії усіх учнів. Відбувається колективне, групове, індивідуальне навчання, навчання у співпраці, коли вчитель і учні – рівноправні суб'єкти. У результаті організації навчальної діяльності за таких умов у класі створюється атмосфера взаємодії,

співробітництва, що дає змогу педагогу стати лідером дитячого колективу. Учитель в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант.

Інтерактивне навчання має на меті:

- створення умов для залучення усіх учнів класу до процесу пізнання;
- формування у молодших школярів як предметних, так і загально-навчальних умінь та навичок;
- надання можливості кожному учню розуміти і рефлексувати з приводу того, що він знає і думає;
- вироблення життєвих цінностей;
- створення атмосфери співпраці, взаємодії;
- розвиток комунікативних якостей і здібностей;
- створення комфортних умов навчання, які б викликали у кожного учня відчуття своєї успішності, інтелектуальної спроможності, захищеності, неповторності, значущості.

Інтерактивне навчання передбачає:

- моделювання життєвих ситуацій;
- вирішення творчих завдань;
- використання розминок (енергізаторів);
- використання рольових ігор;
- спільне розв'язання проблем тощо.

Що ж дає впровадження методів інтерактивного навчання різним суб'єктам освітнього процесу?

Для кожного конкретного учня:

- усвідомлення залучення до спільної праці;
- розвиток особистісної рефлексії;
- становлення активної, суб'єктної позиції у навчальній діяльності.

Для навчальної мікрогрупи:

- розвиток навичок спілкування і взаємодії у малій групі;
- формування ціннісно-орієнтаційної єдності групи;
- заохочення до гнучкої зміни соціальних ролей залежно від ситуації;
- прийняття морально-етичних норм і правил спільної діяльності.

Для учнівського класу:

- формування класного колективу як групової спільноти;

- підвищення пізнавальної активності учнів класу;
- розвиток навичок аналізу і самоаналізу в процесі групової рефлексії.

Для зв'язку «клас –учитель»:

- нестандартна побудова освітнього процесу;
- багатомірне засвоєння навчального матеріалу;
- формування мотиваційної готовності до міжособистісної взаємодії у навчальних та позанавчальних ситуаціях.

Організація інтерактивного навчання передбачає використання дидактичних і рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, створення проблемної ситуації. Вирішення певних проблем відбувається переважно у груповій формі [5].

2. Класифікація інтерактивних методів навчання

Існують різні підходи до класифікації інтерактивних методів навчання. Термін «інтерактивні методи» ввів у 1975 р. німецький дослідник Ганс Фріц. Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, перебування у режимі бесіди, діалогу, дії. Відповідно інтерактивним може бути метод, під час використання якого той, хто навчається, є учасником, що здійснює щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо, тобто виступає не тільки слухачем а й бере активну участь у тому, що відбувається, власне, є активним учасником освітнього процесу.

В основу класифікації дослідника М.В.Кларіна покладено принцип активності. Науковець пропонує методи фізичної, соціальної, пізнавальної активності. Так, прикладами фізичної активності є зміна робочого місця, запис, малювання тощо. В соціальну активність учні включені тоді, коли ставлять запитання, відповідають тощо. Пізнавальна активність – це доповнення учасниками викладеного матеріалу, виступ як джерело досвіду, самостійний пошук розв'язання проблеми. Усі три види активності взаємопов'язані.

Методи інтерактивного навчання можна поділити на дві великі групи: групові та фронтальні. Перші передбачають взаємодію учасників малих груп (на практиці від 2 до 6-ти осіб), другі – спільну роботу та взаємонавчання всього класу. Час обговорення в малих групах – 3-5 хвилин, виступ – 3 хвилини, виступ при фронтальній роботі – 1 хвилина.

Дослідники О. Пометун і Л. Пироженко поділили інтерактивні методи навчання на чотири групи: групове навчання, фронтальне, навчання у грі, навчання у дискусії.

Групова навчальна діяльність – це форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. За такої організації вчитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Таке навчання відкриває для учнів можливості співпраці зі своїми однокласниками, сприяє досягненню учнями вищих результатів засвоєння знань і формувань умінь. До групового навчання можна віднести роботу в парах, ротаційні трійки, «Два–чотири–всі разом», роботу в малих групах, «Акваріум».

До *фронтальних* інтерактивних методів належать такі, що передбачають одночасну спільну роботу класу. Це – обговорення проблеми у загальному колі: «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Навчаючи – вчуся», «Дерево рішень» та ін.

До методів *навчання у грі* належать імітації, рольові ігри, драматизація. Учням надають максимальну свободу інтелектуальної діяльності, що обмежується лише конкретними правилами гри. Учні самі обирають свою роль у грі; висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її вирішення, покладаючи на себе відповідальність за обране рішення. Вчитель в ігровій моделі – інструктор, тренер, головуючий, ведучий. Як правило, ігрова модель навчання має 4 етапи:

1) орієнтація (ознайомлення з правилами гри, загальний огляд її ходу);

2) підготовка до проведення гри (ознайомлення зі сценарієм, визначення ігрових завдань, ролей, орієнтовних шляхів вирішення проблеми);

3) основна частина – проведення гри;

4) обговорення.

Метод *навчання у дискусії* – важливий засіб пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання, бо дискусія – широке публічне обговорення суперечливого питання. Дискусія сприяє розвитку критичного мислення, дає змогу визначити власну позицію, формує навички відстоювання своєї особистої думки, поглиблює знання з даної проблеми. До таких методів відносять: «Метод ПРЕС», «Обери позицію», «Зміни позицію», «Ток-шоу», «Дебати».

Застосовуючи інтерактивні форми роботи, вчитель ставить перед собою мету, сподівається на певний результат. Необхідними умовами в процесі інтерактивного навчання є чіткий план дій і конкретні завдання для учня і вчителя, співпраця між учнями класу, між учнем і вчителем.

Інтерактивні методи сприяють інтенсифікації й оптимізації навчально-виховного процесу й дають змогу:

- полегшити процес засвоєння програмового матеріалу;
- активізувати навчальну діяльність учнів;
- формувати навички аналізу навчальної інформації, творчого підходу до засвоєння навчального матеріалу;
- формулювати власну думку, правильно її висловлювати, аргументувати та дискутувати;
- моделювати різні ситуації й збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації;
- вчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку, прагнути до діалогу;
- налагоджувати конструктивні стосунки в групі, визначити своє місце в ній, уникати конфліктів, шукати компромісів;
- знаходити раціональні шляхи розв'язання проблем, формувати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

Крім того, використання інтерактивних методів дозволяє реалізувати ідею співпраці тих, хто навчає, і хто навчається, вчить їх конструктивно взаємодіяти, сприяє оздоровленню психологічного клімату на уроці, створює доброзичливу атмосферу, значно підвищує мотивацію учнів до навчання. Використання інтерактиву в процесі уроку знімає нервову навантаженість учнів, дозволяє змінювати форми діяльності, переключати увагу на вузлові питання теми заняття. Учні вчаться критично мислити, зважувати альтернативні думки, приймати продуктивні рішення, дискутувати, спілкуватися з іншими людьми.

Беззаперечним є той факт, що використання інтерактивної стратегії змінює роль і функції вчителя – він перестає бути центральною фігурою і лише регулює навчально-виховний процес, займається його загальною організацією, визначає загальний напрям (готує до уроку необхідні завдання, формулює питання для обговорення у групах, контролює час і порядок виконання завдання, дає консультації); допомагає створити атмосферу підтримки,

взаєморозуміння, терпимості, дружелюбності. Учні мають відчувати його доступність, відкритість у спілкуванні, віру у здібності кожного, довір'я, уміння поставити себе на місце учня і побачити ситуацію його очима, співпереживання, співчуття.

3. Опис технологій інтерактивного навчання [2]

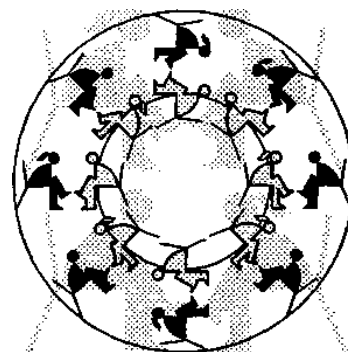
КАРУСЕЛЬ

Цей варіант навчання найбільш ефективний для одночасного включення усіх учасників в активну роботу з різними партнерами зі спілкування для обговорення дискусійних питань. Ця технологія застосовується: для обговорення будь-якої проблеми з протилежних позицій; для збирання інформації з якої-небудь теми; для інтенсивної перевірки обсягу й глибини наявних знань (наприклад, термінів); для розвитку умінь аргументувати власну позицію.

Як організувати роботу

1. Розставте стільці для учнів у два кола.
2. Учні, що сидять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центру, а в зовнішньому – обличчям. Таким чином, кожен сидить навпроти іншого.
3. Внутрішнє коло нерухоме, а зовнішнє – рухливе: за сигналом ведучого усі його учасники пересуваються на один стілець вправо і опиняються перед новим партнером. Мета – пройти все коло, виконуючи поставлене завдання.

Організації такої діяльності учасники внутрішнього кола є прихильниками однієї точки зору, а зовнішнього – протилежної. Спочатку йде обмін думками у перших парах, подаються необхідні відомості (аргументи, оригінальний поворот проблеми тощо). Учні фіксують у записничках усе, що подає протилежна сторона. За сигналом ведучого

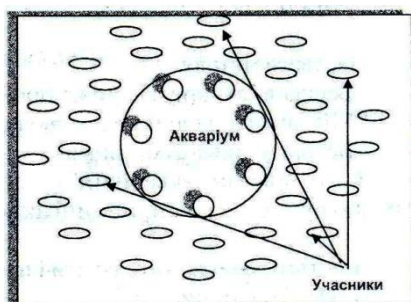
відбувається зміна партнерів, дискусія продовжується, однак учні намагаються підібрати нові контраргументи. До кінця кола учні, як правило, уже відточують свою систему аргументів, а також здобувають досвід спілкування з різними партнерами.

АКВАРІУМ

«Акваріум» є формою діяльності учнів у малих групах, ефективний для розвитку навичок спілкування у малій групі, вдосконалення уміння дискутувати та аргументувати свою думку. Може бути запропонований тільки за умови, що учні вже мають добрі навички групової роботи.

Як організувати роботу

Учитель об'єднує учнів у групи по 4–6 осіб і пропонує їм ознайомитися із завданням.

Одна з груп сідає в центрі класу (або на початку середнього ряду в класі, де стоять парті). Це необхідно для того, щоб відокремити діючу групу від слухачів певною відстанню.

Ця група отримує завдання для проведення групової дискусії,

сформульоване приблизно так:

- прочитайте завдання вголос;
- обговоріть його у групі;
- за 3–5 хвилин дійдіть спільного рішення або підсумуйте дискусію.

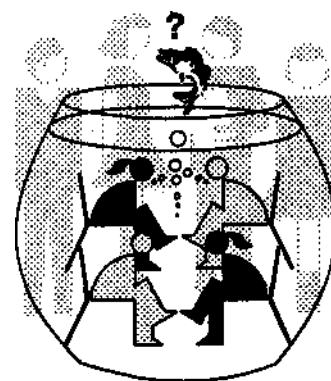
Поки діюча група займає місце в центрі, вчитель знайомить решту класу з завданням і нагадує правила дискусії у малих групах. Групі пропонується вголос протягом 3–5 хвилин обговорити можливі варіанти розв'язання проблемної ситуації. Учні, що знаходяться у зовнішньому колі, слухають, не втручаючись у хід обговорення.

По закінченні відведеного для дискусії часу група повертається на свої місця, а вчитель ставить до класу такі запитання:

- Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?
- Чи була ця думка достатньо аргументованою, доведеною?
- Який з аргументів ви вважаєте найбільш переконливим?

На таку бесіду відводиться не більше 2–3 хв. Після цього місце в «Акваріумі» займає інша група й обговорює наступну ситуацію.

Наприкінці вчитель повинен обговорити з учнями хід групової роботи, прокоментувати ступінь володіння навичками дискусії у

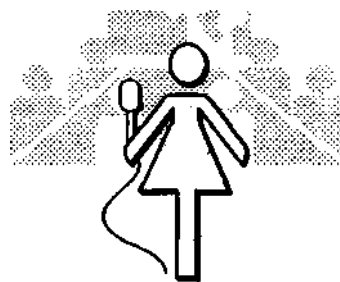
малих групах і звернути увагу на необхідність та напрями подальшого вдосконалення таких навичок.

МІКРОФОН

Технологія колективно-групового навчання «Мікрофон», надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Як організувати роботу

1. Поставте запитання класу.
2. Запропонуйте класу будь-який предмет (ручку, олівець тощо), який виконуватиме роль уявного мікрофона. Учні передаватимуть його один одному, по черзі.
3. Надавайте слово тільки тому, хто отримує «уявний» мікрофон.
4. Запропонуйте учням говорити лаконічно й швидко (не більше ніж 0,5-1 хвилину).
5. Не коментуйте і не оцінюйте відповіді.

КОЛО ІДЕЙ

Метою технології є залучення усіх до обговорення проблеми. Порядок проведення:

- вчитель ставить дискусійне питання та пропонує обговорити його в малих групах;
- після того як вичерпався час на обговорення, кожна група представляє лише один аспект проблеми, яку ви обговорювали;
- групи висловлюються по черзі, поки не буде вичерпано усі відповіді;
- під час обговорення теми на дошці складається список зазначених ідей;
- коли усі ідеї з вирішення проблеми висловлені, можна звернутись до розгляду проблеми в цілому і підбити підсумки роботи.

МЕТОД «ПРЕС»

Метод «Прес» використовується у випадках, коли виникають суперечливі питання і потрібно чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється, переконати інших у

правоті. Метод дає можливість учням навчитися формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання аргументовано, в чіткій та стислій формі, впливати на думку співрозмовників.

Щоб бути чітким та переконливим, висловлювання повинно мати таку структуру й етапи :

1. **Позиція:** почніть зі слів “*Я вважаю, що ...*” та висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору.

2. **Обґрунтування:** починаючи словами “*...тому, що...*”, наведіть причину появи цієї думки, тобто поясніть, на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції.

3. **Приклад:** продовжуйте висловлювання словом “*...наприклад, приміром...*” та наведіть факти, дані, що підтверджують вашу позицію.

4. **Висновки:** завершіть висловлювання “*Отже (тому), я вважаю...*” і узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, як необхідно діяти (це своєрідний заклик прийняти вашу позицію). У ваших виступах, якщо це можливо, використовуйте: думку експертів; статистичні та наукові дані; закони України; інші допоміжні матеріали (речові докази, газетні статті, думки інших учнів, громадян тощо).

РОЗІГРУВАННЯ СИТУАЦІЇ В РОЛЯХ (РОЛЬОВА ГРА, ІМІТАЦІЯ)

Мета розігрування ситуації в ролях – визначити власне ставлення до конкретної життєвої ситуації, набути досвіду поведінки в подібній ситуації шляхом «гри», виконання «ролі», яка є близькою до реальної життєвої ситуації. Вона допомагає навчитися через досвід та почуття.

Рольова гра імітує реальність шляхом «проживання ситуації у ролі», та надає можливість діяти «як насправді».

Якщо ви берете участь у рольовій ситуації, ви маєте:

- чітко дотримуватись своєї ролі;
- намагатись слухати партнерів та вчителя;
- не коментувати діяльність інших, перебуваючи в ролі;
- намагатись поставитися до своєї ролі як до реальної життєвої ситуації, в яку ви потрапили;
- вийти з ролі по закінченні сценки;
- брати участь в її аналізі.

Однією з форм роботи на уроках є аналіз ситуації, реального випадку, життєвого конфлікту. Для розбору певної ситуації вам необхідно звертати увагу на основні моменти.

Якими є факти: Що відбулося? Де і коли? Хто учасники ситуації? Що ми про них знаємо? Які факти є важливими? Які другорядними? Що в описі є фактами, а що думками, оцінками тощо?

У чому проблема ситуації: У чому полягає конфлікт? Яке питання нам треба вирішити, розв'язуючи ситуацію? У чому інтереси кожної зі сторін? Чому вони суперечливі?

Якими можуть бути аргументи: Які аргументи можуть бути наведені на захист позиції кожної зі сторін? На які документи, інформацію ми можемо спиратися, захищаючи ту чи іншу позицію?

У чому полягає рішення: Яким буде розв'язання ситуації? Чому саме таким? На що ми спираємось, обираючи таке рішення? Якими можуть бути наслідки такого рішення? Чи існують інші шляхи розв'язання?

ТОК-ШОУ

Метою «Ток-шоу» є отримання навичок публічного виступу та дискутування.

Вчитель на цьому уроці є ведучим на «Ток-шоу». Робота організується таким чином:

1. Вам оголошується тема дискусії.
2. Потім пропонують висловитися із запропонованої теми «запрошеним гостям».
3. Слово надається глядачам, які можуть виступити зі своєю думкою або ставити запитання «запрошеним» не більше 1 хв.
4. «Запрошені» мають відповідати якомога коротше і конкретніше.
5. Ведучий також має право ставити своє запитання або перервати виступаючого через ліміт часу.

Така форма роботи допоможе навчитися брати участь у загальних дискусіях, висловлювати та захищати власну позицію.

МОЗАЙКА

Такий вид діяльності на уроці дає можливість працювати разом, щоб вивчити значну кількість інформації за короткий

проміжок часу, а також заохочує допомагати один одному вчитися навчаючи.

Під час роботи за допомогою методу «Мозаїка» учасники повинні бути готовими працювати в різних групах. Спочатку працюють в «домашній» групі. Потім в іншій групі виступають в ролі «експертів» з питання, над яким працювали в домашній групі, та отримують інформацію від представників інших груп. В останній частині заняття знову повертаються в «домашню» групу, для того щоб поділитися тією новою інформацією, яку надали учасники інших груп.

ДОМАШНІ ГРУПИ

1. Кожна група отримує завдання, вивчає його та обговорює матеріал.
2. Бажано обрати в групі головуючого, тайм-кіпера (той, хто стежить за часом) та особу, яка ставить запитання, або переконатися, що кожний (кожна) розуміє зміст матеріалу.

«ЕКСПЕРТНІ» ГРУПИ

1. Після того як вчитель об'єднав учнів у нові групи, учень із «домашньої групи» стає експертом з тієї теми у «експертній» групі.
2. По черзі кожний або кожна мають за визначений вчителем час якісно і в повному обсязі донести інформацію до членів інших груп та сприйняти нову інформацію від представників інших груп.

Навчання на базі кейсів

Кейси – це складні, засновані на фактичному матеріалі проблемні ситуації, що використовуються для стимулювання дискусії та спільного аналізу в аудиторії. Навчання на базі кейсів передбачає інтерактивне дослідження спеціально підібраних реалістичних ситуацій, у ході якого активна роль відводиться саме слухачам (центроване на слухачеві навчання). Слухачі розглядають проблеми з позиції, що вимагає аналізу, і намагаються розв'язати питання, на які неможливо дати одну «єдино правильну» відповідь.

Навчання на базі кейсів:

- активна роль відводиться слухачам;
- стимулює взаємодію та співпрацю між слухачами;
- наводить на обговорення конкретних ситуацій, що, як правило, ґрунтуються на прикладах із практики;

- порушує питання, на які неможливо дати одну «єдино правильну» відповідь.

У процесі навчання на базі кейсів слухачі:

- ставлять себе на місце персонажів і заглиблюються в обставини, у яких відбуваються описані події;
- дивляться на проблеми з погляду персонажів;
- пов'язують зміст кейса зі своїм життям;
- демонструють свої фонові знання й методи;
- висловлюють думки, порушують питання, захищають свої позиції;
- будують алгоритм аналізу даних і пропонують можливі розв'язки;
- можуть не погоджуватися, а іноді йдуть на компроміс.

У процесі навчання на базі кейсів тренер:

- діє як фасилітатор (від англійського слова *facilitate* – стимулювати, активізувати. В даному випадку людина, що виконує роль посередника між учасниками навчання з метою полегшити їх взаємодію у вирішенні поставленого завдання);
- заохочує дослідження прикладу й розгляд дії персонажів у світлі прийнятих ними рішень.

Кейси повинні:

- ґрунтуватися на реальній ситуації;
- являти собою складні проблемні ситуації, що стимулюють дискусії й спільний аналіз в аудиторії;
- стимулювати інтерактивне дослідження реалістичних і конкретних ситуацій самими слухачами.

Розробка кейсів

Кейс – це оповідь. Він повинен мати цікавий сюжет, що співвідноситься з життєвим досвідом аудиторії. У нього має бути початок, середина й кінець. Кінця може й не бути – він буде написаний слухачами після закінчення обговорення.

У кейс слід включати висловлення персонажів:

- вони вдихають у кейс життя й драматизм;
- наближають кейс до реальної ситуації.

Кейс має бути актуальним для читача.

Кейс повинен бути корисним з педагогічної точки зору.

СВІТОВЕ КАФЕ

«Світове кафе» (The World Cafe) – це простий процес взаємодії, спрямований на широкий обмін думками, ідеями й досвідом. Учасники сідають за кавові столики, розмовляють і після закінчення певного часу переходять до інших столиків. Такі раунди обговорень створюють живу «мережу» обміну думками й розширюють та поглиблюють колективні знання. Метафоричне ототожнення всього світу з кафе підкреслює важливість мережі словесного обміну й особистих взаємин, які створюють умови для пізнання, але часто залишаються невидимими. Цей метод заснований на припущенні того, що учасники вже мають мудрість і уявлення для розв'язання навіть найважчих завдань. Він дає змогу одержувати й використовувати глибокі знання про сутність речей.

Як зробити процес ефективним

До початку сесії:

⇒ Визначте мету: для чого організується «кафе», які параметри важливі для досягнення цілей «кафе».

⇒ Питання: ставте відкриті запитання (передбачається розгорнута відповідь, а не лише "так/ні"); гарне запитання дає шанс виявити нові ідеї й можливості.

Під час сесії:

⇒ Поясніть мету й технологію «світового кафе». Попросіть 4-6 осіб сісти навколо кавового столика й створіть невимушену дружню атмосферу (макс. 5 хвилин).

⇒ За кожним столиком сидить **фасилітатор**, який пропонує нове питання, кейс або проблему, пов'язану з курсом. Одночасно інші учасники за сусідніми столиками також займаються дослідженням подібного питання.

⇒ Учасники й фасилітатор столика **обговорюють** питання й **записують** усі основні ідеї безпосередньо на столі, покритому аркушем фліпчарта. У цілому цей процес більшою мірою схожий на робочу сесію, а не на презентацію (15-30 хвилин).

⇒ Після першого раунду обговорення учасники **переходять** до іншого стола («посланці ідей»). «Господар» стола коротко інформує їх про ідеї, запропоновані в ході попереднього раунду обговорень. Відновлена бесіда збагачується ідеями, темами й питаннями, порушеними в ході попередніх обговорень із іншими учасниками.

⇒ Цей процес повторюється кілька разів – зазвичай три раунди, і ідеї та погляди починають **поєднуватися**, а колективні знання – зростати (2-3 рази по 15-30 хвилин).

Відведіть час на **підбиття підсумків і узагальнення** в ході бесіди з усією групою. Результатом є «перехресне запилення» (перенесення) ідей і думок (5-15 хвилин).

ВІДКРИТИЙ ПРОСТІР

Відкритий простір (ВП) – це технологія проведення дискусії навколо центральної теми на основі принципу самоорганізації. На початку зустрічі на стіні висить незаповнений розклад сесій. Ведучий дає короткі інструкції, і розклад швидко в певному порядку заповнюється учасниками й стає програмою роботи на день.

Технологія *відкритого простору* (ТОП) базується на широко відомому спостереженні, згідно з яким на традиційних конференціях і нарадах «найбільш плідними є перерви». Практичні знання, зв'язки й знайомства, угоди, плани на майбутнє й плани партнерства часто формуються в ході неформального обговорення невеликою групою людей питання, яке глибоко їх цікавить.

Технологія *відкритого простору* дає можливість швидко, просто й без великих витрат підвищити продуктивність нарад і конференцій.

Учасники не знають, що саме відбудеться у «відкритому просторі», але, як правило, вони виявляють велику зацікавленість і багато чого вчаться на таких зустрічах, оскільки: лише за день або два вдається розглянути й узагальнити в заключному звіті найбільш важливі для них питання; вони на собі випробують зовсім інший метод роботи, що дає змогу їм, «привласнивши» символічну владу, впливати на ситуацію («ігрове середовище»), і вони можуть запропонувати цей метод своїм організаціям.

Як забезпечити ефективність технології?

✓ Створити програму роботи: підготувати вільну стіну або велику дошку під РОЗКЛАД СЕСІЙ; використовувати стікери, на яких учасники пишуть теми, що пропонуються для обговорення.

✓ Роль ведучого: коротко викладає загальну тему, процеси й цілі технології відкритого простору; пояснює принципи «відкритого простору»:

Хто б не прийшов – він потрібний: учасники самі вирішують, на яку сесію піти згідно зі своїми інтересами й потребами.

Що б не трапилося – це єдине, що могло відбутися: учасники самі вирішують, на які теми проводити дискусії, і організують ці сесії.

Коли б це не почалося – це правильний момент: натхнення не приходить за розкладом.

Коли питання вичерпане – воно вичерпане. На розгляд теми пішло 10 хвилин? Прекрасно! Не витрачайте час і переходьте до наступної теми або заняття.

ДИСКУСІЯ

Уміння провести цікаву дискусію – це справжня майстерність. Після вдалого обговорення певної проблеми учасники одержують цінний і незабутній досвід, а також задоволення від навчання.

Обговорення – один з найскладніших і непередбачуваних способів донесення інформації.

Існує дві категорії дискусій.

✓ *Перша* – це дискусії, організовані інструктором за допомогою так званого методу Сократа: перевіряються відповіді на задані запитання, і група рухається заздалегідь запланованим шляхом.

✓ *Друга* – дискусії, у яких інструктор виступає посередником і гідом у бесіді учасників. Інструктор часто задає учасникам запитання, але не для того, щоб одержати конкретні відповіді й вести учасників заздалегідь запланованим шляхом, а для того, щоб стимулювати дебати.

Етапи підготовки й проведення дискусій

1. Підготовка до семінару-дискусії

⇒ Необхідно ознайомитися з матеріалом, який учасники збираються обговорювати, і бути готовим відповідати на запитання.

⇒ Потрібно означити цілі обговорення, згідно з якими учасники повинні проаналізувати проблему, відповісти на запитання або розв'язати складне завдання. Необхідно бути досить гнучким стосовно способів, за допомогою яких учасники добиваються своїх цілей; інструктор має бути впевнений, що так чи інакше їх обов'язково вдасться досягти, принаймні – деяких з них.

Якщо питання для обговорення побудовані не досить послідовно, необхідно вирішити, з якого саме питання учасники повинні починати дискусію і як рухатися далі в обговоренні. Під час дискусії можуть виникнути відхилення від розробленого плану, і обговорення буде розвиватися в непередбачуваному напрямі. Тому бажано завжди мати власний план, щоб реалізувати його в разі необхідності.

2. Початок дискусії

Розпочинати дискусію завжди складно, особливо якщо учасники незнайомі один з одним. Тому найкраще почати з конкретного запитання. Можна також прочитати уривок з якогось небудь рекомендованого видання й попросити учасників прокоментувати його, записати низку запитань чи положень або запропонувати написати тези до теми обговорення. Нарешті, можна розпочати дискусію із проактивного (*проактивність – здатність виявляти ініціативу з метою поліпшення обставин або для створення нових можливостей*) запитання, яке викличе розбіжність у поглядах.

3. Підтримка дискусії

Позитивний вплив на дискусію справить схвальна усмішка інструктора, підбадьорливий кивок, або похвала, але тільки в тому разі, якщо схвалення поширюється на всю аудиторію. Потрібно обов'язково пам'ятати, що інструктор ніколи не може бути звичайним учасником дискусії. Його поведінка, жести, слова – завжди будуть відбиватися на студентах.

Необхідно постійно стежити за обговоренням, щоб воно не припинялося, було цікавим і просувалося в певному напрямі.

4. Пожвавлення дискусії

Інструктор може зіграти роль «адвоката диявола» – не погоджуватися, провокувати відповіді; це пожвавить дискусію навіть за умови, що незгода може бути контраверсійною.

Вчасно задані різноманітні запитання допоможуть пожвавити дискусію. Прямі запитання, які спочатку можуть обірвати бесіду, згодом, як правило, сприяють її продовженню. Широкі запитання з численними можливими відповідями можуть стати ключовими в обговоренні, але водночас здатні викликати підвищену напруженість у тих групах, де розмова пішла невдало.

Важливо навчитися в потрібний момент ставити потрібне запитання.

5. Завершення обговорення

Щоб розмова не вийшла занадто виснажливою або затягнутою, потрібно довести її до логічного висновку, який залишив би в учасників відчуття того, що вони опанували щось нове. Завершити розмову можна власними зауваженнями, підсумовуючи або роз'яснюючи важливі моменти.

ДЕБАТИ

Дебати – один з інтерактивних видів діяльності, для якого характерне зіткнення позицій, одна з яких дістає перевагу в результаті обміну аргументами.

Дебати з'явилися в Стародавній Греції – в демократичних Афінах, де громадяни дебатували про недоліки й переваги законів.

У середні віки в Європі дебати стали частиною системи освіти й основою для розвитку ораторського мистецтва. У наш час значного поширення дебати набули в демократичних країнах. Віхою в історії дебатів стали перші телевізійні дебати між кандидатами в президенти США Річардом Ніксоном і Джоном Кеннеді в 1960 році.

Особливості дебатів (якості зразкових дебатів)

- Чесність. Слід бути чесним у пошуках аргументів, які зміцнюють позицію учасників дебатів.
- Повага. Аргументи повинні стосуватися тільки ідей, а не особистості учасників дебатів.
- Дебатуючи – вчимося. Процес дебатів важливіший, ніж їх результат.
- Здатність захищати протилежні точки зору не робить людину лицемірною. Існує думка: навіщо дискутувати, якщо ви повністю впевнені у своїй правоті.

Дебати розвивають: уміння протистояти сильним аргументам, добру інтелектуальну звичку не висловлювати думку, не вислухавши усіх аргументів опонента, що утримує людину від необдуманих висновків.

Елементи дебатів

- ✓ Тема.
- ✓ Сторона, яка стверджує.
- ✓ Сторона, яка заперечує.
- ✓ Аргументи.
- ✓ Підтримка й докази.

- ✓ Спростування.
- ✓ Рішення суддів.

Стили дебатів

1. Дебати про «цінності»

Учасники дебатів зосереджують увагу на цінностях, протиставляння яких є наявним у темі (покарання важливіше в кримінальній судовій системі, ніж реабілітація). Дебати мають філософський, літературний характер.

2. Політичні дебати

Учасники дебатів розглядають практичне застосування конкретної позиції (уряд має заборонити усю рекламу алкоголю і тютюну).

Сторона, що стверджує, пропонує особливий, дуже ефективний план для досягнення цілей у темі.

Сторона, що заперечує, заявляє, що: а) зміни не бажані; б) запропонований план поганий; в) пропонує власний план.

Дебати ґрунтуються на практичних і статистичних даних, які мають конкретний характер.

3. Парламентські дебати

В основі цього стилю лежать дебати, які проводить Британський парламент. Одна сторона – уряд, інша сторона – опозиція. Спікер палати управляє ходом дебатів.

Обов'язок уряду – дати визначення термінів, які вживаються в темі, між темою й визначенням термінів має бути зв'язок. Учасники дебатів використовують як філософські, так і конкретні аргументи.

Методичні рекомендації до проведення дебатів

1. Підготовча робота

Вибирається тема для дебатів. Тренер допомагає зрозуміти тему учасникам.

2. Залучення фахівців

Фахівець може взяти участь у навчальному занятті: стати одним із суддів, допомогти в підготовці й обговоренні дебатів.

3. Розподіл ролей

Аудиторія ділиться на три групи.

Дві групи стануть командами – учасницями дебатів: одна команда як сторона, що стверджує, друга – як сторона, що заперечує. Кількість учасників повинна бути однаковою.

Третя група – судді: голова і його помічники. Ними можуть стати: учитель, фахівці, слухачі.

4. Підготовка учасників

Голова знайомить учасників з регламентом, правилами проведення дебатів. Команди готуються до дебатів: обговорюють теми дебатів і визначають аргументи на підтримку своєї позиції.

Схема побудови аргументу:
Аргумент > Доказ > Підтримка
або

Свідчення > Міркування > Висновок

Приклад

Свідчення: Листя жовтіє і опадає. Птахи відлітають на південь.

Міркування: Ці події пов'язані з приходом осені.

Висновок: Настала осінь.

Команди встановлюють черговість виступів.

Перші учасники команди, що відкривають дебати, говорять про позицію всієї команди. Наступні учасники команди висувують докази на підтримку позиції команди. Один учасник викладає один аргумент. Потім учасники команд готуються до спростування аргументів іншої сторони. Один учасник дає одне спростування.

5. Підготовка приміщення

Для проведення дебатів необхідно підготувати приміщення, розмістити учасників так, як показано на малюнку:

Голова та його помічники

Сторона, що стверджує

Сторона, що заперечує

6. Проведення дебатів

Починає дебати голова: він оголошує тему, формулює проблему і встановлює регламент. Перший виступаючий має в своєму розпорядженні не більше трьох хвилин. Усі наступні виступаючі – не більше двох хвилин. Висловивши аргументи на підтримку своєї позиції, команда починає спростовувати аргументи супротивника. Кожна команда має право зробити певну кількість спростувань. Наприкінці дебатів судді називають команду – переможця дебатів.

7. Підбиття підсумків дебатів

Судді оголошують результати дебатів, виділяють сильні й слабкі сторони команд-учасниць. Учасники, в свою чергу, оцінюють свою участь у дебатах в цілому й з'ясовують зокрема,

чого вдалося досягти, а чого – ні, пропонують можливості для поліпшення дебатів. Учасники заняття говорять про ефективність і корисність цього виду діяльності.

Критерії оцінки дебатів

Оціночний лист суддів

Дебати: тема й дата проведення.

Суддя ...

Клас....

Команда ...

Виступ команди оцінюється за п'ятибальною системою.

	Учасники					
	Аргументація (сторона, що стверджує)					
	переконливість (висока цінність)					
	інформативність (правдивість, адекватність)					
	ясність (чітка організація, легке розуміння)					
	закінченість (відповідність часовим рамкам)					
	грамотність мови					
	Спростування (сторона, що заперечує)					
	переконливість					
	інформативність					
	ясність					
	закінченість					
	грамотність мови					
	співробітництво (взаємодія учасників команди)					

Загальна оцінка команди

МЕТОД МОДЕРАЦІЇ

Останнім часом значного поширення в методиках інтерактивного навчання одержав метод модерації. Застосовують цей метод з метою навчити працювати в одній команді і швидко приймати рішення в умовах обмеженої інформації та браку часу.

Прийняття рішень у групі ґрунтується на наявній в учасників інформації з використанням при цьому наступних методів дослідження:

- ✓ експертних;
- ✓ аналітичних;
- ✓ експериментальних.

Експертні дослідження ґрунтуються на знаннях, інтуїції, досвіді, здоровому глузді учасників обговорення проблеми.

Аналітичні дослідження являють собою дослідження із застосуванням чітких методів, найчастіше математичних формул, для аналізу проблеми.

Експериментальні дослідження передбачають науково поставлений експеримент.

З урахуванням названих тут методів дослідження модерація являє собою організацію відкритого обміну думками, реалізацію здатності кожного учасника діяти як експерт, аналітик або експериментатор. Процес модерації набагато ефективніший, якщо модератор!керівник здатний координувати роботу кожного учасника.

Методу модерації притаманна наступна послідовність у роботі:

а) обговорення отриманої вступної інформації, що міститься в кейсі;

б) виділення релевантної (*релевантний (від англ. Relevant) – доречний, такий, що стосується справи*); інформації щодо питання, яке розглядається підгрупою;

в) обмін думками й складання плану роботи над проблемою;

г) робота над проблемою (дискусія);

д) вироблення рішень проблеми;

е) дискусія для прийняття остаточних рішень;

ж) підготовка доповіді;

з) аргументована коротка доповідь.

Успішна робота в групі залежить від модератора. Перед модератором стоїть завдання керувати роботою групи (підгрупи).

При цьому модератор повинен:

- мати особистісні характеристики лідера й організатора процесу;
- мати достатні знання й підготовку для ролі керівника;
- постійно контролювати напрям дискусії, не допускаючи відхилення від теми;
- стежити за часом, відведеним на обговорення теми;
- тримати в полі зору поведінку учасників дискусії, не допускаючи конфліктів та пасивності;
- уміти узагальнити результати й захистити свою точку зору перед опонентами.

Модератор не повинен викликати до себе почуття неприязні або роздратування з боку інших учасників.

Технічна робота модератора полягає в наступному.

1. Пропозиція ідеї:

- модератор фіксує усі ідеї, висловлені в ритмі мозкової атаки;
- регулює потік ідей.

Не допускається критика ідей. Краще, якщо ідеї будуть виписані на дошці або аркуші паперу.

2. Дискусія по висунутих ідеях:

- модератор фіксує висловлювання! думки про ідеї;
- регулює потік висловлювань;
- групує висловлювання.

Висловлювання учасників можуть бути записані ними на окремих аркушах, краще фломастерами, і подані на загальний огляд. Таким чином, технічні прийоми модерації ґрунтуються на наочності, доступності інформації та систематизації за типами відповідей.

4. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках у початкових класах

Досвід показав, що використання інтерактивних технологій на уроках у початкових класах вимагає старанної підготовки до уроків не тільки вчителя, а й учнів. Розпочинати впровадження інтерактивних технологій потрібно поступово. Спочатку слід навчити учнів успішно спілкуватися, використовувати навички активного слухання, висловлювати власні думки, бути толерантними, розуміти й поважати один одного.

Ефективність впровадження інтерактивного навчання забезпечується спеціальною організацією навчального процесу, яка складається з кількох етапів. На підготовчому етапі *формується мікрогрупи*. При цьому враховують позитивний емоційний стан мікрогрупи, готовність учасників до співпраці під час вирішення навчальної проблеми, яка повинна спонукати учнів до пошукової діяльності, обміну власним досвідом, думками, розвивати уміння та навички самостійно працювати. Далі в процесі спілкування учні виявляють не тільки знання предмета, а й уміння узагальнювати, робити логічні висновки, у них формуються комунікативні уміння – у процесі обговорення свою думку необхідно висловлювати стисло і не відхилятися від теми; демонструвати уміння не тільки говорити, а й слухати.

Наступний етап – *презентація групових рішень* – може бути організований по-різному. Залежно від характеру взаємодії учасників груп (спільно-індивідуальна, спільно-послідовна, спільно-взаємодіюча). Спільно-індивідуальна форма передбачає

представлення результатів власної діяльності кожного учасника, обговорення та вибір доцільного варіанта. При спільно-послідовній – результат діяльності кожної групи є фрагментом, необхідним для побудови загальної відповіді. Спільно-взаємодіюча форма обумовлює вибір окремих аспектів групових рішень, на основі яких приймається колективне.

На *підсумковому етапі* учні оцінюють, наскільки вдалося створити атмосферу співробітництва у групі, роблять підсумки виконаної роботи.

При застосуванні інтерактивних методів навчання увесь процес навчання зорінтовується на: розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання. Головним джерелом мотивації при інтерактивному методі навчання є інтерес самого учня. У результаті учнівського інтересу, навчальній діяльності притаманний високий рівень активності.

Інтерактивні методи навчання створюють необхідні умови як для становлення і розвитку компетентності учнів, так і для розвитку виховання особистості активних громадян з відповідною системою цінностей.

Інтерактивні методи надають змогу учням: аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу й тому зробити засвоєння знань більш доступним; навчитись формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити свою точку зору, аргументовано дискутувати; навчитись слухати інших, поважати альтернативну думку; моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації й переживати їх; вчитися будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути до діалогу; знаходити спільне вирішення проблеми; розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи.

Переваги інтерактивного навчання полягають у формуванні навичок культури спілкування (уміння вести дискусію, обговорення); виробленні уміння приймати спільні рішення; удосконаленні уміння робити аналіз, синтез, висновки та узагальнення; формування навичок ораторського мистецтва. Новітні тенденції гуманізації освіти пов'язані з пошуком і практичним утіленням положення особистісно зорієнтованого навчання. Створення умов для розвитку творчих здібностей учнів,

їхнього всебічного гармонійного розвитку вважаються головною метою педагогічної діяльності.

ПРАВИЛА ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОЇ РОБОТИ УЧНІВ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

- До роботи повинні бути залучені усі учні.
- Необхідно дбати про психологічну підготовку учнів. Корисними є різноманітне та постійне стимулювання учнів за активну участь у роботі; надання можливості для самоорганізації та ін.
- Тих, хто навчається в інтерактиві, не повинно бути багато. Продуктивна робота в малих групах. Кожен має бути почутий.
- Приміщення має бути спеціально підготовленим. Учні повинні мати змогу легко пересуватися під час роботи в малих групах. Усі матеріали для роботи малих груп готуються заздалегідь.
- Під час уроку необхідно дотримуватись регламенту та процедури, проявляти терпимість до будь-якої точки зору, уважно вислуховувати усіх учасників, поважаючи їх.
- Уважно ставитися до учнів під час формування груп.
- На одному уроці бажано застосовувати 1-2 інтерактивних прийоми роботи.
- Під час підготовки питань учителю необхідно продумувати різні варіанти можливих відповідей і заздалегідь виробляти критерії оцінки ефективності уроку.
- Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес і мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям. Ефективність і сила впливу на емоції та свідомість учнів значною мірою залежать від умінь і стилю роботи конкретного вчителя.

ЗАПИТАННЯ

1. Чому інтерактивні методи навчання успішні у початкових класах.
2. Як розвивається мовлення під час уроків, на яких використовуються інтерактивні методи навчання?
3. Назвіть позитивні і негативні сторони інтерактивної моделі.
4. Вкажіть правила організації інтерактивної роботи учнів на уроках у початкових класах.

5. Чим відрізняються «активні методи навчання» від «інтерактивного навчання»?
6. Назвіть переваги інтерактивного навчання.

ТЕМА 5. ПРОЕКТНЕ НАВЧАННЯ

МЕТА: ознайомити із основною метою проектного навчання, типами проектів, основними етапами проектної діяльності та особливостями втілення проектної технології у початковій школі.

Основні поняття: проект, проектне навчання, проектна технологія, проектування, дослідницькі проекти, творчі проекти, рольові, ігрові проекти, інформаційні проекти, практичні (практико-орієнтовані) проекти.

ПЛАН

1. Сутність та мета проектного навчання.
2. Типи проектів.
3. Основні етапи проектної діяльності.
4. Особливості втілення проектної технології у початковій школі.
5. Переваги проектного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Використання проектної технології в початковій школі. Освіта.UA. URL: osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology.
2. Лернер П. Проектування як основний вид пізнавальної діяльності школярів (на прикладі освоєння ПГ «Технологія»). Завуч.2003. №7. С. 6–10.
3. Лисенко С. Про проекти. Відкритий урок. 2003. №17. С. 17–18.
4. Логвін В. Метод проектів у контексті сучасної освіти. Завуч. 2002. №26. С. 4.
5. Метод проектів – ефективна технологія навчання. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/1415/>.

6. Пашковська Н.В. Шкільні освітні проекти як складові іміджу сучасного навчального закладу. Управління школою. 2003. № 35. С. 24–25.
7. Проекти в початковій школі: тематика та розробки занять / упоряд.: О.Онопрієнко, О.Кондратюк. Київ Шк. Світ, 2007.
8. Проекти в початковій школі. Київ. «Редакція газет з дошкільної та початкової освіти». 2012.
9. Проектне навчання: коротко про головне. URL: <http://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne/>.

1. Сутність та мета проектного навчання

Сьогодні актуальним постає питання про Нову українську школу, яка створила б умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку дитини і плекала людину, здатну будувати демократичну державу.

Сучасна школа повинна допомогти учням відчувати себе впевненими на ринку праці, уміти адаптуватися до соціальних змін і криз у суспільстві, бути психологічно стійкими, розвивати здатність до самоорганізації. Це вимагає пошуку нових форм організації освітнього процесу, які дозволили б: забезпечити високий інструментальний рівень знань випускників, уміння самостійно набувати і застосовувати їх на практиці; розвивати кожного учня як творчу особистість, здатну до практичної роботи; формувати навички пізнавальної і дослідницької діяльності, розвивати критичне мислення; формувати в учнів цілісну картину світу; спілкуватися з однолітками не тільки своєї школи, міста, але й інших міст і країн; грамотно працювати з інформацією і т. д.

Проектне навчання (project-based learning) є ефективним і актуальним підходом до викладання та навчання, оскільки створює умови творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує усі необхідні життєві компетенції, які на Раді Європи були визначені як основні в ХХІ столітті: полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні та соціальні. Адже, інформаційне суспільство ставить нові завдання перед сучасною освітою, розв'язання яких потребує зміни освітньої парадигми – від знаннєвої до практично спрямованої [9].

Ідея включення проектної діяльності в освітній процес була запропонована американським педагогом і філософом Джоном Дьюї. На думку ученого, навчання повинно орієнтуватися на природний розвиток вроджених якостей дитини. Тому, в центрі

розробки змісту освіти має перебувати не «обізнаний дорослий», із заздалегідь заготовленими планами та програмами навчання, а учень з його власними інтересами і потребами. У поглядах педагога на сутність методу проектів відсуджується розуміння його як засобу розвитку в дитині її індивідуальних нахилів і здібностей, поєднання теоретичних знань з практичним досвідом. Дж. Дюї в 1915 р. дав цьому явищу назву – Школа майбутнього. Учений та його послідовники В.Х. Кілпарик, Е. Коплінгс, Е. Паркхерст розробили й обґрунтували дидактичні основи впровадження методу. Вперше у вітчизняній педагогіці актуальність цієї проблеми вивчав О. Макаренко. Німецький педагог А. Флітнер характеризує проектну діяльність як навчальний процес, в якому обов'язково беруть участь розум, серце і руки ("Lernen mit Kopf, Herz und Hand"), тобто осмислення самостійно добутої інформації здійснюється через призму особистого відношення до неї і оцінку результатів в кінцевому продукті.

Проектування в освіті розвивається за трьома напрямками [1]:

1. Метод проектів як один із методів інтегрованого навчання школярів, що ґрунтується на їхній самостійній, творчій, глибоко мотивованій, пізнавальній діяльності.
2. Соціальне проектування з учнями, що почало активно використовуватися у системі загальної та додаткової освіти, і являє собою особливу діяльність школярів над розв'язанням конкретних соціальних проблем.
3. Проектування як особлива діяльність педагога, зміст якої – це пошук і створення нових видів педагогічної діяльності, моделей освіти тощо .

Проектне навчання – це метод, навчаючись за яким, учні, певний час досліджуючи і реагуючи на справжні, цікаві та складні питання, отримують потрібні знання та навички.

На думку дослідників (Barron&Darling-Hammond, 2008; Thomas, 2000), навчання на основі проекту передбачає:

- учні застосовують знання та навички для вирішення реалістичних проблем у реальному світі;
- підвищується рівень відповідальності учня за виконаний обсяг роботи;

- вчителі виконують ролі тренерів та фасилітаторів дослідження, проводять рефлексії;
- часто учні працюють в парах або групах.

Такий формат навчання передбачає залучення учнів до систематизації та набування знань, створення власних продуктів. Він розвиває навички критичного мислення, співпраці, спілкування, міркування, синтезу та стійкості в умовах обмеженого часу та визначеної мети (Barron, 2003) [5].

Проект розглядають як «п'ять П»: проблема, планування, пошук інформації, продукт, презентація. Шосте «П» проекту – його портфоліо, тобто папка, у яку зібрані усі робочі матеріали (чернетки, плани, звіти тощо).

Проект – це індивідуальна, частіше групова або колективна діяльність школярів, яка спрямована на створення твору, трактату, дослідження, комп'ютерної програми, есе, наукової статті тощо.

У сучасній школі можна виділити чотири основні напрями ефективного використання проектної технології:

- проект як метод навчання на уроці;
- проектні технології дистанційного навчання;
- для формування дослідницьких навичок школярів у позаурочній роботі;
- як метод організації дослідницької діяльності вчителів.

Метою проектного навчання є: систематизація отриманих знань; практичне застосування знань; набуття нових, глибших знань із певної проблеми. У школі проектне навчання розглядається як:

- засіб активізації пізнавальної діяльності учнів;
- засіб підвищення якості освітнього процесу.

Сучасні умови життя потребують, щоби людина мислила і працювала творчо, а також уміла приймати нестандартні рішення. Технологія проектів вважається одним із найперспективніших методів навчання, адже він створює умови для творчої самореалізації тих, хто навчається, підвищує мотивацію до навчання і сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формує навички пошуково-дослідницької діяльності.

2. Типи проектів

В основу типології проектів можна покласти різні ознаки. Приміром, залежно від кількості учасників, проекти можуть бути *індивідуальними, груповими (2–6 осіб), колективними*; залежно від часу, витраченого на реалізацію, проекти можуть бути *короткотривалими (1–3 уроки), середньої тривалості (до місяця), довготривалими (кілька місяців)*.

За тематичною спрямованістю проекти бувають дуже різноманітними: *мовні, екологічні, етнографічні, країнознавчі, з прав людини, соціологічні тощо*. Не завжди легко визначити тип проекту за тематичною спрямованістю, адже більшість із них за своєю сутністю є міждисциплінарними. Частіше тип проекту визначається за характером діяльності. Розглянемо такі основні типи проектів: дослідницькі, інформаційні, творчі, ігрові, практичні (практико-орієнтовані). Особливу групу складають телекомунікаційні проекти. Вони вимагають обов'язкового використання телекомунікаційних технологій.

Дослідницькі проекти. В основі проекту знаходиться дослідження певних явищ та процесів. Вони потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження, продуманості методів. Повністю підпорядковані логіці дослідження і мають відповідну структуру: визначення теми дослідження, аргументація її актуальності, визначення предмета й об'єкта, завдань і методів, висування гіпотез розв'язання проблеми і намічення шляхів її розв'язання.

Творчі проекти не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників. Вона розвивається, підпорядковується кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проекту. Кінцевим продуктом творчого проекту можуть бути журнал, альманах, виставка малюнків, свято, вистава, сценка тощо.

Рольові, ігрові проекти. Ігровий проект передбачає виконання ігрових ролей у моделях/ситуаціях, що об'єднуються загальною ідеєю. Це можуть бути ролі історичних постатей, казкових героїв, персонажів літературних творів, соціальні або професійні ролі; можуть бути використані сюжети літературних творів, казок. Ігрові

проекти можуть здійснюватися у формі уявної подорожі, конференції, симпозіуму, журналістського розслідування.

Інформаційні проекти спрямовані на збір даних про об'єкт або явище. Вони передбачають ознайомлення учасників з інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, призначених для широкої аудиторії. Такі проекти часто інтегруються в дослідницькі.

Практичні (практико-орієнтовані) проекти відрізняє чітко визначений із самого початку результат діяльності його учасників, який враховує їхні соціальні інтереси. Такий проект потребує ретельно продуманої структури, сценарію діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них, чітких висновків, участі в оформленні результатів кінцевого продукту.

3. Основні етапи проектної діяльності.

1 етап – організаційний.

Учитель повідомляє учням тему, мету, кінцевий продукт проекту, завдання, план роботи. Усе це обговорюється в класі, учні вносять свої пропозиції.

2 етап – підготовчий.

Відбувається збір матеріалу, ознайомлення з навчальною інформацією, виконання тренувальних вправ.

3 етап – проектна робота.

Починається проектування «макета», опрацювання зібраної інформації, її коригування. На цьому етапі учні звертаються до довідників, словників, до вчителя для одержання додаткової інформації.

4 етап – оформлювальний.

На цьому етапі відбувається остаточне оформлення кінцевого продукту (малювання, складання, розфарбовування, оформлення презентації тощо). Це може відбуватися як у школі, так і вдома.

5 етап – презентація проекту.

Учні розповідають про свою роботу у проекті, демонструють кінцевий продукт, захищають ідею, зміст, відповідають на запитання опонентів.

6 етап – підбиття підсумків.

На цьому етапі вчитель (координатор проекту) та учні (учасники проекту) аналізують виконану роботу, виявляють її переваги та

недоліки, оцінюють свою участь у проекті, складають плани на майбутнє.

Планування навчального проекту:

1. Визначаємо навчальні цілі.
2. Плануємо «що» і «як», а не «коли».
3. Плануємо, як відбуватиметься публічна презентація результатів проекту.

4. Особливості втілення проектної технології у початковій школі

Проектна діяльність у початковій школі успішно поєднується з дослідною, тому що діти – дослідники, невтомні й старанні, спостережливі й допитливі. Потрібно тільки використовувати ці особливості для цілеспрямованого розвитку спеціальних знань і умінь, необхідних у проектній діяльності, а саме:

рефлексивні уміння:

- уміння осмислювати завдання, для виконання якого бракує знань;
- відповідати на запитання: «Чого потрібно навчитися для виконання поставленого завдання?»;
- побачити проблему.

пошукові (дослідницькі) уміння:

- висувати гіпотези;
- знаходити способи їх перевірки;
- самостійно знаходити необхідну інформацію.

комунікативні уміння:

- вести діалог;
- ставити запитання;
- висловлювати власну точку зору;
- брати інтерв'ю та ін.

розвиток умінь і навичок експериментування;

презентаційні уміння і навички:

- навички монологічного мовлення;
- артистичні уміння;
- використання різних засобів наочності під час виступу;
- уміння відповідати на незаплановані запитання.

Використання проектної технології у початковій школі має свою специфіку: слід враховувати вікові та психологічні особливості учнів. Усі етапи проектної діяльності повинні ретельно

контролюватися вчителями, оскільки і теоретичних, і практичних знань та умінь у молодших школярів ще мало. Проекти для початкової школи у більшості випадків мають бути короткотривалі.

Залучення молодших школярів до проектної роботи сприяє формуванню у них таких компетентностей:

- уміння працювати в колективі;
- аналізувати результати діяльності;
- відчувати себе учасником команди;
- навички аналітичного погляду на інформацію;
- здатність до адекватної самооцінки.

Особливості проектної діяльності молодших школярів: робота у проекті розпочинається із чіткого формулювання мети проекту, завдань та планування дій. Найбільш важливою частиною плану є покрокова розробка проекту, в якій вказаний перелік конкретних дій з вказівкою виходів, термінів, відповідальних. Обирається форма проектної діяльності: індивідуальна, групова, колективна. Робота у проекті передбачає пошук інформації, яка потім буде оброблятися, систематизуватися, узагальнюватися, адаптуватися для подальшого використання. Результатом роботи над проектом є певний кінцевий продукт. Наприклад: газета, книга, листівка, виставка малюнків, колективне панно, твір, комп'ютерна презентація, стаття у газету, реклама, віртуальний музей, фотоальбом, збірка власних творів, вистава, свято, концерт, рольова гра, екскурсія, тематична міні-збірка, сценка, дослідницька робота тощо. Робота у проекті закінчується презентацією його кінцевого продукту.

Проектна діяльність вчить школярів:

- побачити проблему й перетворити її на мету власної діяльності;
- поставити стратегічну мету та розподілити її на тактичні кроки;
- оцінити наявні ресурси (у тому числі власні сили й час), розподілити їх;
- знаходити інформацію, критично оцінювати її, ранжувати за значущістю, обмежувати за обсягом, використовувати різні джерела (зокрема людей як джерело інформації);
- планувати свою роботу;
- виконавши роботу, оцінити її результат, порівняти його з тим, що було заявлено як мета роботи;
- побачити помилки і не припускати їх у майбутньому.

Проектна діяльність сприяє:

- розвитку адекватної самооцінки, формуванню позитивної «Я-концепції» (досвід цікавої роботи й публічної демонстрації її результатів);
- розвитку комунікативної та інформаційної компетентності, інших соціальних навичок;
- розв'язанню професійних завдань.

5. Переваги проектного навчання [9]

Для учнів:

- традиційна аудиторія перетворюється у відкритий навчальний простір, у якому учні рухаються у власному темпі;
- у процесі виконання проекту виникає потреба в самонавчанні та самовдосконаленні;
- навчання на основі запам'ятовування та повторення переходить до інтеграції, відкриття та презентації набутих знань;
- учні мають можливість проходити усі етапи «виробництва»: від ідеї, створення моделі майбутнього продукту до його реалізації.

Для вчителів:

- надає вчителям можливість вибудувати позитивну історію стосунків з учнями за нових умов;
- підібрати учням ролі, підкресливши їхні індивідуальність і природні таланти.

Звичайно, на фоні очевидних переваг існує й певна небезпека застосування проектного навчання: виникає ризик не виконати навчальну мету і не досягти результатів. Але цього можна уникнути, якщо раціонально спланувати процес.

ЗАПИТАННЯ

1. Що таке проектне навчання?
2. Назвіть мету проектного навчання.
3. Що таке проект?
4. Перелічіть основні напрями ефективного використання проектною технології.

5. Вкажіть основні етапи проектної діяльності.
6. Назвіть типи проектів.

ТЕМА 6. ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

МЕТА: ознайомити з технологіями проблемного навчання та розвитку творчої особистості, розширити знання про педагогічні функції та етапи проблемного навчання; розглянути технологію розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера.

Основні поняття: проблема, проблемне навчання, дослідження випадків (*casestudies*), рольові ігри (*п'єси, інсценізації та інше*), симуляції (*імітації певних процесів та явищ*), тьютор.

ПЛАН

1. Проблемне навчання як складова сучасних освітніх технологій.
2. Основні характеристики проблемного навчання.
3. Педагогічні функції проблемного навчання.
4. Етапи проблемного навчання.
5. Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера

ЛІТЕРАТУРА

1. Гулай О. І. Перспективи впровадження проблемного навчання у вищих навчальних закладах. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2009. № 3. С. 170–178.
2. Механізми проблемно-орієнтованого навчання. URL: <http://nus.org.ua/view/mehanizm-problemno-orientovanogo-navchannya/>.
3. Особливості змісту технології Г. Альтшуллера. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/6092/49/>.
4. Як і коли застосовувати проблемне навчання. URL: <http://nus.org.ua/view/yak-i-koly-zastosovuvaty-problemne-navchannya-problem-based-learning/>.

1. Проблемне навчання як складова сучасних освітніх технологій

У сучасних умовах розвитку української школи одним з актуальних завдань початкової освіти є підвищення якості та ефективності навчання шляхом всебічної активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, розвитку їхнього мислення, творчих здібностей до самостійного здобуття знань. Підвищення якості викладання у сучасній школі досягається різними засобами. Серед них особлива увага приділяється *проблемному навчанню*.

Проблемне навчання (Problem-Based Learning) – це метод навчання, у якому реальні складні проблеми використовуються як освітній інструмент.

Навчання, що ґрунтується на вирішенні завдань, стимулює застосовувати навички критичного мислення та вирішення проблем за обмежений час (Cotton, 2011) і надає справжній досвід, який сприяє активному процесу вивчення, допомагає систематизувати знання та природно інтегрує навчання у школі й реальне життя.

Джерелами ситуацій для проблемного навчання можуть бути публікації з газет та журналів, описи з книг чи записи з професійних щоденників, сюжети з телебачення чи інтернет-каналів. До проблемного навчання входять такі напрями, як: дослідження випадків (case-studies), рольові ігри (п'єси, інсценізації та інше) та симуляції (імітації певних процесів та явищ).

Проблемне навчання можна інкрустувати в будь-який предмет, але для цього, звичайно ж, вчителю потрібно додатково попрацювати творчо. Хоча основні проблеми відрізнятимуться між дисциплінами, існують деякі спільні характеристики (Duch, Groh і Allen, 2001):

- проблема повинна стимулювати учнів шукати глибшого розуміння концепцій чи теорій;
- проблема повинна вимагати, щоб учні приймали обґрунтовані рішення та захищали їх;
- проблема повинна містити такі завдання, щоб для їх вирішення учням необхідно було пов'язати її з попередніми курсами/знаннями.

Якщо проблему вирішують у групах, вона має бути такого рівня складності, щоб стимулювати учнів об'єднатися задля досягнення мети.

Якщо проблема передбачає багатоетапність вирішення, то початкові кроки мають бути цікавими та відкритими, щоб мотивувати учнів до дослідження [4].

2. Основні характеристики проблемного навчання

- Проблема – точка відліку у процесі отримання знань.
- Роль учителя полягає у тому, що він спрямовує мислення учнів у правильний напрям для досягнення освітніх цілей.
- Учні навчаються у процесі вирішення проблем.
- Учні беруть відповідальність за своє навчання і складають власний план навчальних цілей.

Приміром, у початковій школі Westgate Elementary School у Арлінгтон-Хайтс (штат Іллінойс) застосовують проблемне навчання багато років. Одного разу учням початкових класів запропонували допомогти підтримати життєдіяльність квітучого саду. Діти вивчали зразки ґрунту та види рослин, читали про те, як вирощувати здорові рослини, шукали поради в інтернеті, зв'язувалися з місцевими експертами та проводили експерименти з вирощування рослин в різних умовах. Питання «Навіщо нам це вчити?» зникло само собою, тому що для підтримки життєдіяльності квітучого саду їм потрібно було знати, як впливають сонячне світло та кількість води, як та де правильно посадити квіти. Подібних питань у процесі такого навчання багато: від «які рослини використати?» до створення інструкції щодо утримання квітучого саду. Учні говорили про те, що під час цієї роботи часом їх не сприймали серйозно через вік, тому вчителі допомагали дітям правильно формулювати запитання та вести перемовини з дорослими, щоб вони їх почули. На етапі дослідів школярі продумували свої експерименти, перш ніж просто зробити якнайшвидше, вони читали й прогнозували, вирішуючи, чи корисними будуть ті чи інші дії. Навчання у групах у процесі вирішення реальних проблем – це спосіб навчити учнів долати перешкоди та показати взаємозв'язок між різними галузями знань, підкреслюючи застосування теоретичних знань на практиці [4].

3. Педагогічні функції проблемного навчання.

Функція проблемного навчання полягає у тому, щоб познайомити учнів з методами наукового пізнання, сформуванню вміння творчо застосовувати знання на практиці. Оволодіння досвідом творчої діяльності не самоціль навчання, а один із засобів виховання творчої особистості.

Проблемне навчання спрямоване на формування здібностей до творчої діяльності і потреби у ній. Для того, щоб проблемне навчання у школі було оптимальним у цьому відношенні, недостатньо включити у процес навчання випадкову сукупність проблем і проблемних завдань. Система проблем повинна охоплювати усі основні їх типи, властиві кожній області знання, важливі для загальної освіти методи пізнання; характеристики творчої діяльності повинні відрізнятися поступово зростаючою складністю.

Проблемне навчання впливає на хід навчального процесу, але не можна все навчання зробити проблемним, так як, по-перше, цілі проблемного навчання не вимагають використання усього навчального матеріалу. По-друге, у змісті освіти є багато складних питань, недоступних для самостійного проблемного засвоєння учнями. Нарешті, є багато матеріалу, який необхідно просто запам'ятати. Основні функції і відмінні ознаки (особливості) проблемного навчання були сформульовані М.І. Махмутовим. Він поділяє їх на загальні та спеціальні.

Загальні функції проблемного навчання:

- засвоєння учнями системи знань і способів розумової і практичної діяльності;
- розвиток інтелекту учнів, тобто їх пізнавальної самостійності і творчих здібностей;
- формування діалектико-матеріалістичного мислення школярів;
- формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Спеціальні функції проблемного навчання:

- виховання навичок творчого засвоєння знань (застосування системи логічних прийомів або окремих способів творчої діяльності);

- виховання навичок творчого застосування знань (застосування засвоєних знань у новій ситуації) і умінь вирішувати навчальні проблеми;
- формування і накопичення досвіду творчої діяльності (оволодіння методами наукового дослідження, вирішення практичних проблем і художнього відображення дійсності);
- формування мотивів навчання, соціальних, моральних та пізнавальних потреб.

Кожна із зазначених функцій здійснюється в різноманітній практичній і теоретичній діяльності школяра і залежить від обліку характерних особливостей проблемного навчання, які одночасно є і його відмінними ознаками [2].

4. Етапи проблемно навчання:

I етап – Формування навчальних груп.

На цьому етапі вчителям доведеться зіштовхнутися з урегулюванням мікроклімату в групах, допомогти встановити правила та розподілити ролі між учнями.

II етап – Презентація проблеми.

Працюючи в групах, учні ідентифікують проблему та накопичують питання, які супроводжують завдання.

III етап – Генерування ідей.

Навчальні групи використовують різні методи «мозкового штурму», аби згрупувати та накопичити ідеї та знання щодо вирішення поставленої проблеми.

IV етап – Самостійне вивчення проблеми.

Учні розділяються за ролями, і відбувається самостійний пошук джерел інформації, накопичення необхідних знань та розширення проблемних запитань. Учні узагальнюють та аналізують потрібну інформацію.

V етап – Синтез та застосування нових знань.

Учні обмінюються накопиченою інформацією та систематизують її у контексті поставленої проблеми на початку проекту. Відбувається відсіювання хибних та недоречних вирішень. Цей процес може бути тривалим.

VI етап – Рефлексія та зворотний зв'язок

Учні аналізують спільну роботу, етапи, оцінюють внесок кожного члена групи та визначають особисту ефективність.

Важливо відзначити особливу роль учителя у проблемному навчанні. У проблемно-орієнтованому навчанні **вчитель – це експерт, навчальний гід та тьютор для учнів**. Він ставить уточнювальні запитання, скеровує думки групи у правильний напрям, підсилює зацікавленість темою, яка досліджується, а учні планують свою навчальну діяльність, відпрацьовуючи навички тайм-менеджменту.

5. Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера [3]

Досягнення творчого рівня розвитку особистості можна вважати найвищим результатом будь-якої педагогічної технології. Але існують технології, у яких розвиток творчих здібностей є пріоритетною метою. Серед них чільне місце посідає ТРВЗ – теорія розв’язання винахідницьких завдань, яка ефективно сприяє розвитку технічної творчості загалом і творчої особистості зокрема. Створена вона в 1946 р. ученим-дослідником, письменником-фантастом Генріхом Альтшуллером (1926–1998). Теоретичним джерелом технології розвитку творчої особистості є закони розвитку технічних систем, пізнання яких передбачає аналіз різноманітної патентної та науково-технічної інформації. Як правило, вдосконалення технічних систем відбувається у процесі реалізації винахідницьких завдань з дотриманням відповідної системи стандартів. Значну роль при цьому відіграє систематизований інформаційний фонд, який постійно оновлюється, збагачується.

За переконаннями Г. Альтшуллера, створенню загальної теорії творчості мають передувати дослідження конкретних видів творчості. Лише спираючись на окремі теорії творчості (винахідницької, наукової, літературної), можна створити загальну теорію творчості, яка, в свою чергу, дасть новий поштовх розвитку окремих теорій.

Теорія Альтшуллера виходить із того, що завдання бувають різними і їх неможливо розв’язувати взагалі. Спершу необхідно з’ясувати, чому легко розв’язуються прості завдання і важко – складні. В усій сукупності творчих завдань було виокремлено п’ять рівнів:

1. Завдання, під час розв'язання яких використовують призначені для цього засоби. Знаходять їх у межах однієї вузької спеціальності, обравши одне рішення кількох загальноприйнятих і очевидних варіантів. Сам об'єкт при цьому залишається без змін.

2. Завдання, розв'язання яких вимагає певної видозміни об'єкта. При цьому з десятків варіантів доводиться обирати оптимальний. Засоби розв'язання таких завдань належать до однієї галузі техніки.

3. Завдання, розв'язання яких приховане серед сотень неправильних, оскільки об'єкт, що вдосконалюється, має бути значно змінений. Прийоми розв'язання таких завдань знаходять в інших галузях техніки.

4. Завдання, у процесі розв'язання яких об'єкт, що вдосконалюється, змінюється повністю. Пошук рішень, як правило, відбувається не у сфері техніки, а в сфері науки.

5. Завдання, розв'язання яких досягається зміною всієї технічної системи, до якої належить об'єкт, що вдосконалюється. Кількість проб і помилок за таких обставин зростає до сотень тисяч і мільйонів. Здебільшого засоби розв'язання завдань цього рівня знаходяться за межами тогочасних можливостей науки. Тому традиційно розв'язанню винахідницького завдання передують наукове відкриття.

Ефективним прийомом розв'язання винахідницьких завдань є переведення їх з вищих рівнів на нижчі. Якщо, наприклад, завдання четвертого чи п'ятого рівнів, послуговуючись спеціальними прийомами, перевести на перший або другий рівень, то далі спрацює звичайний для такої ситуації механізм їх розв'язання. Головне, щоб навчитися швидко звужувати пошукове поле, перетворюючи «складне» завдання на «просте».

В даній технології використовують різні методи.

Метод *мозкового штурму* сприяє подоланню психологічної інерції, продукуванню нових ідей у мінімальний термін. Вперше обґрунтував цей метод американський підприємець А. Осборн. Метод базується на теорії Фрейда про те, що у звичайних ситуаціях мислення людини визначається здебільшого свідомістю, в якій панують контроль і порядок, а для подолання психологічної інерції потрібно створити умови прориву із підсвідомості «неспокійних і грізних сил та інстинктів». Метод мозкового штурму враховує як психологію однієї людини так і «натовпу». Під час цього методу

підтримується будь-яка ідея, навіть жартівлива і безглузда, а критика забороняється. Цей метод використовують у роботі з старшими дошкільниками та молодшими школярами, а також з педагогами під час семінарів–практикумів.

В мозковому штурмі творчий процес поділений на два етапи:

1. Етап генерації ідей – короткий спільний пошук варіантів рішення проблеми з опорою на інтуїцію і впливом не тільки на логічне мислення, але і на підсвідомість.

2. Етап експертизи ідей – критичний аналіз ідей з застосуванням формально-логічних аналітичних методів.

Якщо метод добре організований, за 40-45 хвилин висувається 60-80 ідей. Штурм вважається вдалим, якщо в результаті роботи з 6–8 учасників хоча б одна ідея визнана результативною.

Під час проведення цього методу слід дотримуватися певних правил:

- працювати слід з невеликою кількістю дітей до 8 чол.;
- висловлювати можна будь-яку думку;
- чим незвичайнішою видається ідея, тим вона цікавіша;
- ідей має бути якомога більше;
- усе висловлене можна комбінувати як завгодно;
- завершити дискусію необхідно підсумком.

ЗАПИТАННЯ

1. Дайте визначення поняттю «проблемне навчання».
2. Обґрунтуйте основні характеристики проблемного навчання.
3. Назвіть педагогічні функції проблемного навчання.
4. Охарактеризуйте основні етапи проблемного навчання.
5. Хто такий тьютор?

ТЕМА 7. ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Учитель має бути твоїм другом. Це – аксіома.
Як дитина може бути на уроці, сприймати певну інформацію,
якщо вона вчиться у людини, яку боїться?*

Цього не повинно бути.

*Якщо ти людину сприймаєш як друга,
тоді інформація засвоюється краще і цікавіше.*

Концепція НУШ

МЕТА: ознайомити із компонентами та структурою готовності педагога до професійної та інноваційної діяльності.

Основні поняття: інноваційна педагогічна діяльність, готовність педагога до інноваційної діяльності, експеримент у галузі освіти, інноваційний педагогічний експеримент, передовий педагогічний досвід, новаторський педагогічний досвід, творчість педагога-новатора.

ПЛАН

1. Сутність інноваційної педагогічної діяльності.
2. Готовність педагога до інноваційної діяльності.
3. Структура готовності вчителя до інноваційної педагогічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галіціна Л. Інноваційна діяльність ЗНЗ / Упоряд. Л.Галіціна.К.: Вид.дім "Шкільний світ": Вид. Л.Галіціна, 2005. 128 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Сиротенко Г.О. Інновації як основа змін освітньої практики. Інформаційно-методичний збірник: /Упорядник Г.О. Сиротенко, Полтава, ПОІППО, 2005. 160 с.

1. Сутність інноваційної педагогічної діяльності.

Сьогодні інноваційна діяльність педагогів стає основним напрямом реалізації реформ в освіті і одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому.

До основних *напрямів інноваційних процесів в системі освіти* на сучасному етапі її розвитку слід віднести:

1. Модернізацію типів та структури закладів освіти (приватні, державні, комунальні; ліцеї, гімназії, коледжі, колегіуми; авторські школи тощо).

2. Оновлення змісту навчання і виховання:

- розробка державних стандартів освіти;
- впровадження концепції виховання дітей та молоді на підставі національної системи освіти;
- здійснення індивідуалізації освітнього процесу;
- створення авторських навчальних програм, підручників, посібників тощо.

3. Розробку та апробування нових педагогічних технологій: розвивального, модульно-розвивального, диференційованого навчання; алгоритмізація навчально-виховного процесу; використання методів проектування і моделювання; комп'ютерні технології навчання і управління.

4. Зміна форм і методів навчання та виховання:

- впровадження діалогових форм спілкування суб'єктів освітньої діяльності;
- запровадження індикаторів, рейтингових систем оцінювання знань.

5. Модернізація форм і методів управління сучасною школою:

- підвищення значимості менеджерської функції управління;
- утворення багатоваріативності моделей управління;
- оновлення форм управління.

Інноваційна педагогічна діяльність заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду, орієнтована на зміну й розвиток освітнього процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики.

Провідною формою і важливою складовою інноваційної педагогічної діяльності є ***експеримент***, результати якого

збагачують новими знаннями про освітній процес, дають змогу переконатися на підставі педагогічної практики в ефективності нових ідей і технологій.

Експеримент у галузі освіти – метод пізнання, за допомогою якого в природних або штучно створених, контрольованих і керованих умовах досліджується педагогічне явище, триває пошук нового, ефективнішого способу розв’язання педагогічної проблеми.

Особливим видом педагогічного експерименту є інноваційний педагогічний експеримент.

Інноваційний педагогічний експеримент – метод дослідницько-педагогічної діяльності, який передбачає істотні зміни у змісті, формах і методах роботи з метою підвищення їх ефективності.

Для педагогів, які працюють в інноваційному режимі, важливе значення має вивчення педагогічного досвіду як джерела інноваційної діяльності. Особливий інтерес вони виявляють до таких його різновидів як передовий і новаторський педагогічний досвід.

Передовий педагогічний досвід – навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність, у процесі якої стабільні позитивні результати у розв’язанні актуальних педагогічних проблем забезпечуються використанням оригінальних форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання, нових освітніх систем або інтеграції традиційних форм, методів, прийомів і засобів.

Головними критеріями передового педагогічного досвіду є:

1. Актуальність – відповідність досвіду найважливішим на певному етапі проблемам навчання і виховання.
2. Новизна – наявність у теорії та практиці раніше не відомих знань, форм і методів діяльності. Вона властива не тільки науковим відкриттям, а й раціоналізації окремих аспектів педагогічної діяльності.
3. Результативність – підвищення рівня розвитку дітей у процесі застосування конкретного досвіду, оптимальне використання

учителем (вихователем) і дітьми сил і часу для досягнення результату.

4. Стабільність – використання досвіду в діяльності інших педагогів протягом тривалого часу.

5. Раціональність – досягнення високих результатів за розумної інтенсифікації зусиль, засобів і використання часу.

6. Перспективність можливість творчого наслідування досвіду іншими педагогами.

Процес моделювання передового педагогічного досвіду охоплює чотири етапи:

1. Процес моделювання. Передбачає діяльність учених-педагогів, працівників управління освітою, керівників закладів освіти і методичних служб з метою науково обґрунтованого моделювання передового педагогічного досвіду. На цьому етапі учені-педагоги, працівники органів управління освітою, керівники закладів освіти і методичних служб організують спільну діяльність щодо створення певної *теоретичної моделі передового педагогічного досвіду*, яка, крім педагогічної новизни, враховувала б відповідні морально-психологічні, науково-теоретичні, науково-методичні, правові фактори.

2. Формування моделі досвіду. Особливістю цього етапу є створення за допомогою понять, схем, рекомендацій, алгоритму дій системи засобів педагогічної, управлінської, науково-методичної діяльності або окремих її елементів. Як правило, до структурних компонентів цієї системи належать:

- обґрунтування актуальності досвіду;
- теоретична база досвіду;
- провідна ідея досвіду;
- технологія досвіду;
- прогнозовані результати.

Наслідком такої роботи є бачення цілісної картини модельованого досвіду, а також теоретичне визначення його ефективності.

3. Створення досвіду. На цьому етапі теоретичні положення моделі трансформуються в реальну педагогічну діяльність. Він складний і розгортається за такою схемою:

- освоєння працівниками теоретичних знань для оволодіння новими засобами роботи;
- застосування заданих способів діяльності;

- коригування діяльності учасників;
- виявлення специфічних засобів реалізації завдань;
- експертна оцінка досвіду.

На завершенні етапу здійснюється аналіз і оцінка створеного педагогічного досвіду як передумова для висновків про доцільність впровадження в педагогічну практику.

4. Упровадження в педагогічну практику створеного досвіду. Відбувається у процесі реалізації системи науково-методичних і організаційних заходів, які забезпечують використання досвіду в масовій педагогічній практиці. Для цього важливо мати опис створеного досвіду і рекомендації щодо його впровадження.

Новаторський педагогічний досвід – породжена новою педагогічною ідеєю навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність. Завжди передбачає істотні зміни в навчально-виховному процесі. Залежно від змісту і конкретних результатів вирізняють такі його види:

- *дослідницький педагогічний досвід* (суть його полягає в отриманні оригінальних даних, нерідко – відкриттів);
- *раціоналізаторський педагогічний досвід* (його метою є вдосконалення практики навчання і виховання на основі використання творчих ідей). Часто він стосується тільки окремих елементів навчально-виховного процесу. Як правило, новаторський педагогічний досвід є результатом творчого пошуку, реалізації оригінальних, смислових педагогічних ідей.

Включення педагога в інноваційну діяльність передбачає: організація постійно діючого наукового семінару з найактуальніших проблем, над якими працюють педагоги закладу освіти; стажування педагогів при науково-дослідних інститутах і ЗВО; педагогічні ради, круглі столи, дискусії; ділові, евристичні ігри з генерування нових педагогічних ідей; творча діяльність педагогів у методичних об'єднаннях; участь у науково-практичних конференціях; узагальнення власного досвіду і досвіду своїх колег; заняття на курсах підвищення кваліфікації; самостійна, дослідницька творча робота над темою, проблемою; участь у колективній експериментально-дослідницькій роботі у межах спільної проблеми, над якою працюють педагоги закладу освіти.

2. Готовність педагога до інноваційної діяльності як важлива професійна якість

Однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності. Джерела готовності до інноваційної діяльності досягають проблематику особистісного розвитку, професійної спрямованості, професійної освіти, виховання й самовиховання, професійного самовизначення педагога. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності формується під час педагогічної практики.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – це особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Готовність до інноваційної діяльності є *передумовою ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу*. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Однак включення педагога в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності. Вона є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції суб'єкта, яка спонукає до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності. Багато проблем, що постають перед педагогами, які працюють в інноваційному режимі, пов'язані із низькою інноваційною компетентністю.

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми. Компонентами інноваційної компетентності педагога є поінформованість про інноваційні педагогічні технології, належне володіння їх змістом і методикою, висока культура використання інновацій у навчально-виховній роботі, особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних педагогічних технологій.

Педагогу інноваційного спрямування під час освітнього процесу необхідно вміти реалізовувати:

- педагогічний гуманізм (довіра до вихованців, повага до особистості, гідності, впевненість у своїх здібностях і можливостях);
- емпатійне розуміння вихованців (прагнення і вміння відчувати іншого як себе, розуміти внутрішній світ вихованців, сприймати їхні позиції);
- співробітництво (поступове перетворення вихованців на співтворців педагогічного процесу);
- діалогізм (уміння слухати дитину, цікавитися її думкою, розвивати міжособистісний діалог на основі рівності, взаємного розуміння і співтворчості);
- особистісна позиція (творче самовираження, за якого педагог постає перед вихованцями не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, котра має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій).

У сучасних умовах інноваційна діяльність педагога має відповідати основним принципам:

1. *Принцип інтеграції освіти.* Передбачає посилену увагу до особистості кожної дитини як вищої соціальної цінності суспільства, орієнтацію на формування громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями.

2. *Принцип диференціації та індивідуалізації освіти.* Налаштовує на забезпечення умов для повноцінного вияву і розвитку здібностей кожного вихованця.

3. *Принцип демократизації освіти.* Дотримання його зобов'язує до створення передумов для розвитку активності, ініціативи, творчості учнів і вчителів, зацікавленої їхньої взаємодії, широкої участі громадськості в управлінні освітою.

Реалізація цих принципів вимагає переходу від нормативної до інноваційної, творчої діяльності, що передбачає зміну характеру освітньої системи, змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання. Метою освіти за таких умов є вільний розвиток індивідуальних здібностей, мотивів, особистісних цінностей різнобічної, творчої особистості.

Отже, у структурі професійно спрямованої особистості педагога готовність до інноваційної діяльності є показником його

здатності нетрадиційно вирішувати актуальні для особистісно-орієнтованої освіти проблеми.

Підготовлений до інноваційної професійної діяльності педагог має такі професійні й особистісні якості:

- усвідомлення смислу і цілей освітньої діяльності у контексті актуальних педагогічних проблем сучасної школи;
- врахування та розвиток індивідуальних здібностей учнів їхніх інтересів і потреб, потреб окремого учня та суспільства в цілому;
- осмислена педагогічна позиція;
- уміння по-новому формулювати освітні цілі з предмета, методики, досягати і оптимально переосмислювати їх під час навчання;
- здатність вибудовувати цілісну освітню програму, яка враховувала б індивідуальний підхід до дітей, освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири;
- співвіднесення сучасної реальності з вимогами особистісно-орієнтованої освіти, коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності;
- здатність бачити індивідуальні здібності дітей і навчати відповідно до їхніх особливостей;
- уміння продуктивно, нестандартно організувати навчання й виховання, тобто забезпечити творення дітьми своїх результатів і, використовуючи інноваційні технології, стимулювати їхній розвиток;
- володіння технологіями, формами і методами інноваційного навчання, яке передбачає уміння на основі особистого досвіду і мотивів вихованців бути співтворцем мети діяльності, зацікавленим і компетентним консультантом і помічником у співвіднесенні мети з результатом, використанні доступних для дітей форм рефлексії та самооцінки;
- здатність бачити, адекватно оцінювати, стимулювати відкриття та форми культурного самовираження вихованців;
- уміння аналізувати зміни в освітній діяльності, розвитку особистісних якостей вихованців;
- здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів.

Готовність педагога до інноваційної діяльності визначають за такими показниками:

1) усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці;

2) інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи;

3) зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість на експериментальну діяльність;

4) готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності;

5) володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових.

Ці показники виявляють себе не ізольовано, а в різноманітних поєднаннях і взаємозв'язках. Зокрема, потреба у нововведеннях активізує інтерес до знань у конкретній галузі, а успішність власної педагогічної інноваційної діяльності допомагає долати труднощі, шукати нові способи діяльності, відстоювати новаторські підходи у взаємодії з тими, хто їх не сприймає.

Вчитель інноваційної орієнтації – це особистість, здатна брати на себе відповідальність, вчасно враховувати ситуацію соціальних змін і є найбільш перспективним соціальним типом педагога. Як учитель-дослідник, він спрямований на науково-обґрунтовану організацію освітнього процесу з прогностичним спрямуванням, має адекватні ціннісні орієнтації, гнучке професійне мислення, розвинуту професійну самосвідомість, готовність до сприйняття нової інформації, високий рівень самоактуалізації, володіє мистецтвом рефлексії.

Творчість педагога-новатора проявляється в:

- ефективному використанні вже створеного досвіду в нових умовах, удосконаленні відомого у відповідності з новими завданнями, в освоєнні наукових розробок та їх розвитку;
- гнучкості при використанні запланованого в нестандартних ситуаціях;
- влучній імпровізації як на основі точних знань і компетентного розрахунку, так і на високорозвинутій інтуїції;
- умінні обґрунтувати як завчасно підготовлені, так і інтуїтивні рішення, в умінні фантазувати: бачити ближню, середню та далеку перспективи;

– умінні продукувати ідею, реалізувати її в конкретних умовах, бачити всі варіанти вирішення однієї й тієї ж проблеми, використовувати досвід інших.

Теоретичне осмислення сутності інноваційної діяльності дає змогу дійти до висновку, що її реалізація потребує не лише володіння знаннями педагогічної інноватики, але й потенційної **готовності** фахівця до даного виду діяльності.

ЗАПИТАННЯ

1. Обґрунтуйте основні напрями інноваційних процесів у системі освіти України.
2. Назвіть основні принципи інноваційної діяльності педагога.
3. Перелічіть професійні та особистісні якості педагога, підготовленого до інноваційної педагогічної діяльності.
4. Вкажіть основні показники готовності педагога до інноваційної діяльності.
5. У чому проявляється творчість педагога-новатора?

ТЕМА 8. ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

*Якщо ми будемо навчати наших дітей так,
як навчали учора – ми вкрадемо у них майбутнє...*

Джон Дьюї

МЕТА: ознайомити із поняттям «інформаційно-комунікаційні технології», визначити переваги та існуючі недоліки використання ІКТ у освітньому процесі початкової школи; розкрити роль інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у формуванні інформаційних компетенцій учителя та учня.

Основні поняття: інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології, «змішане навчання», мобільне навчання, електронні підручники, гейміфікація, мультимедійні технології, ігрові технології, технології «перевернутого навчання».

ПЛАН

1. Сутність поняття «інформаційно-комунікаційні технології».
2. Інформаційно-комунікаційна компетентність педагога та учнів.
3. Використання ІКТ у роботі сучасного педагога.
4. Впровадження технології «змішане навчання» у початкових класах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційна компетентність як вагома складова фахової компетентності вчителя. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/32355/.
2. Заболотний В. Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (фізика)». Київ. 2010. 38 с.
3. Коваль Т. І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. Київ: Вид. центр НЛУ, 2009. 380 с.
4. Семенов О. М. Медіапедагогіка у професійній підготовці майбутнього вчителя: здобутки і проблеми / Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdyscyplin / pod red. Zofii Szaroty , Franciszka Szloska. Warszawa – Kraków. 2013. S. 632–640.
5. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / Кухаренко В. М., Березенська С. М., Бугайчук К. Л., Олійник Н. Ю., Олійник Т. О., Рибалко О.В., Сиротенко Н. Г., Столяревська А.Л.; за ред.Кухаренка В. М. Харків: «Міськдрук», НТУ «ХП», 2016. 284 с.

1. Сутність поняття «інформаційно-комунікаційні технології»

Інформатизація освітнього процесу передбачає широке використання у процесі вивчення навчальних предметів інформаційно орієнтованих засобів навчання на базі сучасних комп'ютерів і телекомунікаційних мереж. Широке застосування

інформаційно-комунікаційних технологій (програмоване навчання, експертні системи, мультимедіа, імітаційне моделювання, предметні комп'ютерні уроки) сприяє реалізації особистісно орієнтованого підходу до учнів, поетапному засвоєнню знань, умінь і навичок.

З появою комп'ютерів з'являється новий термін – **«нові інформаційні технології навчання»**. Термін «інформаційно-комунікаційні» є об'єднуючим для різних варіантів технологій та вказує на специфіку інтерактивного навчання – діалог у системі «користувач – комп'ютер».

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ, від англ. *Information and communications technology, ICT*) – часто використовується як синонім до інформаційних технологій (ІТ), хоча ІКТ це загальний термін, який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію.

Термін вперше було використано в 1997 році у доповіді Денніса Стівенсона для уряду Великої Британії, який посприяв створенню нового Національного навчального плану Великої Британії в 2000 році.

Виникнення та розвиток інформаційного суспільства (ІС) припускає широке застосування **інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті**, що визначається багатьма чинниками.

По-перше, впровадження ІКТ у сучасну освіту суттєво прискорює передавання знань і накопиченого технологічного та соціального досвіду людства не тільки від покоління до покоління, а й від однієї людини до іншої.

По-друге, сучасні ІКТ, підвищуючи якість навчання й освіти, дають змогу людині успішніше й швидше адаптуватися до навколишнього середовища, до соціальних змін. Це дає кожній людині можливість одержувати необхідні знання як сьогодні, так і в постіндустріальному суспільстві.

По-третє, активне й ефективне впровадження цих технологій в освіту є важливим чинником створення нової системи освіти, що відповідає вимогам інформаційного суспільства і процесу модернізації традиційної системи освіти.

2. Інформаційно-комунікаційна компетентність сучасного педагога та учнів

Інформатизація освіти – один з основних напрямів процесу інформатизації, продиктований потребами сучасного суспільства, у якому головним рушієм прогресу є індивідуальний розвиток особистості. Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у початковій ланці – це необхідність сьогодення, оскільки більшість дітей ознайомлюються з комп'ютером набагато раніше, ніж це їм може запропонувати школа. Окрім того, школа повинна підготувати людину мислячу, котра не тільки має знання, але й уміє використати їх у житті. Тому спрямованість на формування розумових здібностей дитини та передання навиків ефективного оперування засобами пізнання повинна виступити як головний пріоритет із самого початку навчання. Безумовно, значна частина таких засобів базується на основі ІКТ. Перш за все, добираючи до уроку програмне забезпечення та електронні засоби навчання, слід враховувати певні вимоги, а саме:

- бути цікавими і викликати позитивні емоції у школярів;
- активізувати пізнавальну та розумову діяльність учнів;
- викликати у дитини бажання навчитися працювати самостійно;
- відповідати психолого-педагогічним вимогам;
- розвивати творчі здібності дитини;
- носити навчально-контролюючий характер.

Сьогодні одним із основних завдань закладів вищої освіти є підготовка компетентного, конкурентоздатного на ринку праці фахівця для роботи в умовах інформаційної системи освіти, здатного самостійно і творчо вирішувати професійні завдання.

Формування інформаційної компетентності (ІК) вчителя розглядається як невід'ємна складова реформи системи освіти, основна мета якої передбачає підготовку освіченого фахівця відповідно до вимог інформаційного суспільства, формування необхідних знань, умінь і навичок та формування компонентів інформаційної культури.

Інформаційно-освічений педагог здатний знайти відповідну інформацію з різних джерел. Така особа має бути також наділена необхідною здатністю якісної та кількісної оцінки і самооцінки

інформації з тим, щоб виявити спірні питання закладені в інформації. Інформаційно-освічений вчитель може використати та застосувати інформацію відповідно в багатьох фахових ситуаціях. Такі ситуації, потенційно призводять до прийняття нешаблонних рішень, розв'язку творчих завдань, тобто призводить до розвитку нових знань.

Слід зазначити, що у сучасному тлумаченні терміну «інформаційна компетентність» найчастіше мається на увазі використання комп'ютерних інформаційних технологій, а точніше визначення слід трактувати як «комп'ютерна інформаційна компетентність». Інформаційна компетентність вчителя формується на етапах вивчення комп'ютера, вживання інформаційних технологій як засобу навчання в процесі професійної діяльності і розглядається як одна з граней професійної зрілості.

Інформаційна компетентність вчителя, яка проявляється в умінні творчо мислити і передбачає наявність аналітичних, прогностичних умінь в засвоєнні та застосування інформації в педагогічній діяльності. Крім того, ІК є складовою частиною інформаційної культури вчителя, виконує інтеграційні функції, служить сполучною ланкою загально педагогічних і спеціальних знань і умінь.

Інформаційна компетентність вчителя передбачає широке використання комп'ютерної техніки, електронних варіантів навчальних матеріалів, навчальних програм, педагогічних технологій творчого характеру. Вчитель повинен володіти необхідною підготовкою для конкретної диференціації можливостей учнів залежно від індивідуальних особливостей, мотивації, вікових і психологічних особливостей [1].

3. Використання ІКТ у роботі сучасного педагога

Сьогодні в житті молоді інформаційні технології відіграють набагато більшу роль, ніж будь-коли раніше, а відтак, дають учителям можливості для поживлення заняття, використовуючи час на уроці для більше захоплюючого спілкування з учнями. Проте, для багатьох педагогів у цьому криється певна проблема, яку їм ще належить вирішити. «Учителі готують молодих людей до життя, до роботи та, взагалі, до існування в іншому світі – світі, який усе більше й більше прагне використовувати цифрові

технології. Тому так важливо, щоби діти вже сьогодні навчилися осмислено використовувати такі технології. Але, якщо в самих учителів відсутнє правильне розуміння даних технологій, то навчити дітей буде практично неможливо», - підкреслює Анджела Макфарлейн, генеральний директор колегії вчителів, а раніше голова Вищої школи освіти при Брістольському університеті.

Гаррет Ріттер - керівник відділу мистецтва в англійській школі Уїллоу, який у 2013 році отримав престижну премію Пірсона за видатне використання технологій під час уроків, завжди підкреслює, що навіть у простому сучасному смартфоні закладено набагато більше комп'ютерної потужності, ніж у космічному кораблі, що доставив першу людину на Місяць: «Смартфон, який сьогодні є практично в більшості школярів, має неймовірний освітній ресурс. Але школи часто забороняють його використовувати, і в цьому криється абсолютне безумство».

Використання ІКТ у роботі педагога дає можливість:

- самоосвіти педагога, підвищення його професійного рівня;
- навчатися і здобувати знання, уміння та якості, необхідні сучасній людині;
- отримувати найсучаснішу інформацію по темі, оновлювати навчальний та дидактичний матеріал;
- мати доступ до методичної бази розробок;
- спілкуватися з колегами на різних форумах;
- отримувати кваліфіковані консультації та поради експертів;
- публікувати свої матеріали;
- брати участь в обговоренні опублікованих матеріалів;
- брати участь в професійних конкурсах, вебінарах;
- обмінюватися досвідом з колегами з інших регіонів і країн.

Для ефективного впровадження ІКТ в освітньо-виховний процес від учнів, як і від педагога вимагається володіння комп'ютерною грамотністю, яка передбачає:

- уміння писати та редагувати інформацію (текстову, графічну);
- користуватися комп'ютерною телекомунікаційною технологією;
- користуватися базами даних;
- роздруковувати інформацію на принтері;
- уміння скласти та надіслати лист через мережу Інтернет;

- уміння «перекачати» інформацію з мережі на жорсткий або гнучкий диск і навпаки, з жорсткого або гнучкого диска - в мережу;
- працювати в системах DOC і WINDOWS, користуючись редакторами WORD різної модифікації.

Систематичне включення інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес забезпечить формування і розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності педагогічних працівників та здобувачів освіти.

4. Впровадження технології «змішане навчання» у початкових класах

Змішані підходи до навчання виявилися одними з найпопулярніших технологій сьогодення, тому що дозволяють скористатися гнучкістю і зручністю дистанційного курсу та перевагами традиційного класу.

«**Змішане навчання**» – це методика формальної освіти, згідно з якою учень/учениця засвоює одну частину матеріалу онлайн, частково самостійно керуючи своїм часом, місцем, шляхом і темпом навчання, а іншу частину матеріалу вивчає у шкільному класі. Водночас, усі активності впродовж вивчення того чи іншого предмету логічно пов'язані між собою і, як результат, учень отримує цілісний навчальний досвід. Цей метод враховує індивідуальні потреби кожного учня, а не цілого класу загалом, та передбачає майстерність (=якість) вивчення того чи іншого матеріалу, тобто учень продовжує вивчати наступну тему чи отримує оцінку лише тоді, коли він/вона засвоїли основний концепт.

Відштовхуючись від проблеми, яку школа бажає вирішити впроваджуючи «змішане навчання» потрібно підібрати модель навчання, яка для цього найкраще підходить.

Існують 3 основні моделі змішаного навчання:

1. Ротаційні моделі – це організація курсу чи предмету, таким чином, що учні переходять між різними форматами навчання за фіксованим розкладом або на розсуд вчителя, принаймні одним з таких форматів є навчання в режимі онлайн. Інші можливі формати – це робота у невеликих проектних командах, теоретичні виклади (лекції) від вчителя (як для цілої групи так і для проектних команд),

групові проекти, індивідуальні консультації від вчителя, письмові завдання.

Особливості цієї моделі: діти переміщуються по класі за певний проміжок часу між різними навчальними «станціями»; хоча б одна міні-група (до прикладу, якщо в класі 25 учнів, то 1 міні-група складається із 6–7 учнів) повинна виконувати завдання онлайн, інші – працювати над проектом, використовувати папір чи олівці, або інші інструменти для ефективної роботи; учні повинні пройти усі «станції» під час уроку.

2. Ротація за станціями – це модель організації курсу чи предмету, в якому учні переходять між різними «станціями» в межах одного чи декількох (небагатьох) кабінетів. Ротація по станціях відрізняється від індивідуальної ротації тим, що учні мають пройти усі станції, а не лише ті, що встановлені їхнім індивідуальним графіком.

3. Ротація за лабораторіями – це модель організації курсу чи предмету, коли одна з станцій відбувається спеціальному комп'ютерному кабінеті та де учні навчаються самостійно онлайн.

«Перевернутий» клас – це модель організації курсу чи предмету, в якому учні навчаються онлайн за межами школи, у звичному місці виконання домашнього завдання (вдома), а потім йдуть до школи, щоб на базі здобутих знань та освоєних правил і інструкцій працювати над проектами або отримати додаткову інформацію від вчителя. Основна теоретична частина курсу засвоюється онлайн, саме це відрізняє модель «перевернутого» класу від просто виконання домашніх завдань онлайн, адже не освоївши теорію самостійно учень не зможе приймати активну участь у дискусіях з вчителем чи зреалізувати проект.

ЗАПИТАННЯ

1. Що Ви розумієте під поняттям «інформаційно-комунікаційні технології»?
2. Що таке «інформатизація»?
3. Яким чином здійснюється інформатизація в освіті?
4. Назвіть основні чинники застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті.
5. Дайте визначення поняттю «інформаційно-комунікаційна компетентність педагога».

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Організація та проведення практичних занять є складовою освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Практичні заняття – форма навчального заняття, на якому викладач організовує діяльність, спрямовану на детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує уміння та навички їх практичного застосування шляхом виконання відповідно поставлених творчих завдань. Практичні заняття логічно продовжують роботу розпочату на лекціях.

Правильно організоване проведення практичного заняття має важливе виховне та практичне значення (реалізація дидактичного принципу зв'язку теорії з практикою) та орієнтоване на вирішення наступних завдань: вивчення та осмислення рекомендованої основної і додаткової літератури; організацію різноманітних психолого-педагогічних спостережень; співставлення особистісного досвіду, отриманого у процесі навчання, із теоретичними знаннями, накопиченими на лекціях та у результаті вивчення психолого-педагогічної літератури; здійснення теоретичних і практичних висновків з кожного питання плану заняття; визначення перспектив вдосконалення майбутньої професійної діяльності.

Під час проведення практичних занять використовуються різноманітні методи організації та здійснення освітньої діяльності студентів, серед яких: бесіда, розповідь, диспут, дискусія, пояснення та ін.; методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; методи контролю і самоконтролю освітньої діяльності студентів, зокрема усний, письмовий, тестовий контроль, самоконтроль. Проведення практичних занять передбачає використання методів аналізу, порівняння, конкретизації, узагальнення тощо.

У структурі практичного заняття домінує самостійна робота студентів, яка складається з трьох рівнів: репродуктивного, частково-пошукового, творчого.

Репродуктивний рівень – складання бібліографічного списку до даної теми, наукове пояснення змісту основних понять з даної теми; добирання міркувань видатних педагогів-інноваторів, аналіз офіційних документів.

Частково-пошуковий рівень – написання наукових повідомлень.

Творчий рівень – підбір, проектування і моделювання опорних схем, наочних посібників; складання словника з даної теми на основі аналізу літературних джерел. Завдання, подані до курсу, сприяють формуванню інтересу до навчальної дисципліни, виробленню умінь творчо мислити і приймати рішення у різних ситуаціях, вести дискусію. Підібрані завдання є посильними для студентів та відповідають їхньому рівню знань.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ІННОВАТИКИ
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1 (2 год.)

*Нехай учитель поспішає до дітей, радіє кожній зустрічі з ними,
тоді й діти поспішатимуть у школу
і щиро радітимуть кожній зустрічі зі своїм учителем.*

Ш. Амонашвілі

**ТЕМА 1. ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

ПЛАН

1. Нормативно-правове забезпечення організації інноваційної діяльності у системі освіти України.
2. Мета і головні компоненти Концепції Нової української школи.
3. Принципи Державного стандарту початкової освіти.

Практичні завдання

Опрацювати:

- Закон України «Про вищу освіту» (2014).
- Закон України «Про освіту» (2017).
- Закон України «Про загальну середню освіту» (2018).
- Закон України «Про інноваційну діяльність» (2002).
- Концепцію Нової української школи (2016).
- Державний стандарт початкової освіти (2018).

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

нове, нововведення, новація, інновація, інноваційність, інновативність, педагогічна інноватика, новизна, інноваційний освітній процес, інноваційна діяльність, педагогічна неологія, педагогічна аксіологія, педагогічна праксеологія, інновації в освіті, інноваційні освітні процеси, інноваційне середовище, інноваційний заклад освіти, інноваційна компетентність педагога, інноваційна

мета освіти, інноваційний потенціал, інноваційні ідеї, концепція, педагог-новатор.

Контрольні питання

1. Назвіть об'єкт та предмет педагогічної інноватики.
2. Перелічіть основні завдання педагогічної інноватики як науки.
3. Охарактеризуйте основні ознаки педагогічної інноватики.
4. Яка структура педагогічної інноватики?
5. За якими ознаками співвідносять «нове»?
6. Що таке інновація? Назвіть типи педагогічних інновацій.
7. Дайте визначення поняттю «новація». Якими особливостями дане поняття відрізняється від «інновації»?
8. Перелічіть основні складові інноваційного процесу.
9. Дайте визначення поняття «компетентність».
10. У якому році схвалено Концепцію Нової української школи?
11. Назвіть основну мету Концепції Нової української школи.
12. На які головні компоненти Концепції НУШ мають орієнтуватися учителі початкової школи?
13. Перелічіть ключові компоненти формули Нової української школи.
14. Перелічіть 10 ключових компетентностей Нової української школи.
15. Коли затверджено Державний стандарт початкової освіти?
16. Назвіть основні принципи Державного стандарту початкової освіти.
17. Перелічіть освітні галузі початкової освіти.

Літопис цікавих думок

Як ви розумієте такі міркування:

Ми навчаємося не для школи, а для життя.

Сенека Молодший

*Бажання вчитися – як ніжна квітка,
котра живиться тисячами корінців,*

*що невтомно працюють у вологому ґрунті. Ми їх не бачимо, але
дбайливо оберігаємо, знаючи, що без них життя і краса загинуть.*

В. О. Сухомлинський

*Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна
благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного,
у серці дитини ніколи не з'явиться зло.*

В. О. Сухомлинський

Викладіть свої міркування стосовно цитованих висловлювань. Як вони пов'язані з темою, що вивчається?

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного пошуку

1. Яку роль відіграли педагоги-новатори у розвитку вітчизняної педагогіки?
2. Що сприяло виникненню педагогічної інноватики?
3. Які ідеї педагогів-новаторів є актуальними і сьогодні?
Обґрунтуйте свою думку.
4. У чому полягає специфіка педагогічних інновацій?
5. Назвіть основні джерела інноваційних педагогічних ідей?
6. Перелічіть необхідні умови для ефективності інноваційних процесів у системі освіти?
7. Чи існує зв'язок між технологією і майстерністю педагога?
Обґрунтуйте свої міркування.
8. Розкрийте специфіку інноваційного навчання та його роль у розвитку самоцінності особистості.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Переведіть основну інформацію теми в мову таблиць, схем.
2. Окресліть основні завдання педагогічної неології, педагогічної праксеології, педагогічної аксіології?
3. У чому ви вбачаєте спільність і відмінність понять «інновація» та «новація», «педагогічна інновація» та «освітня інновація»? Проаналізуйте кожне поняття.
4. У чому ви вбачаєте спільність і відмінність понять «інноваційний процес», «інноваційний освітній процес», «інноваційний педагогічний процес»? Проаналізуйте кожне поняття.
5. На основі аналізу сучасної науково-педагогічної літератури чи шляхом вивчення кращого досвіду навчання та виховання дітей опишіть нововведення, які успішно впроваджують у початковій

школі України (повідомлення на 7–10 сторінок, посилання на літературу, ілюстрації, фото і т.п.).

6. Підготуйте анований каталог наукових праць, присвячених проблемам інновацій у сучасній вітчизняній освіті.

Теми наукових повідомлень

Інноваційність як ознака сучасності.

Нова українська школа: реалії та перспективи.

Виклики ХХІ століття, що стоять перед початковою школою.

Чинники якісної початкової освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-rochatkovoy-osvity-dokument/>.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ, 2012. 352 с.
3. Довбенко С. Ю. Ключові компетентності у європейському освітньому просторі: колективна монографія «Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор» / За наук. ред. д.п.н. Оліяр М.П.; ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ : Супрун В.П., 2018. С. 268–278.
4. Довбенко С.Ю., Москаленко Ю.М. Науково-філософські ідеї І.А.Зязюна у контексті реформування національної педагогічної освіти. Електронний науковий фаховий журнал «Імідж сучасного педагога» проіндексовано професійними асоціаціями: BASE, Google Академія, WorldCat, OpenAIRE, Наукова періодика України (проект Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). С.5–7.
5. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1556-18>.
6. Закон України «Про загальну середню освіту». Книга вчителя початкової школи : довідкові матеріали для організації роботи вчителя. Упор. Г. Ф. Древаль, А. М. Заїка. Харків : Торсінг плюс, 2006. С. 70–97.
7. Закон України «Про інноваційну діяльність». 2004. №5. С. 4–9. URL: www.zakon.rada.gov.ua.

8. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/school/reform/57472/>.
9. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
10. Нова українська школа: порадник для вчителя. Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
11. Цюняк О. П. Професійна підготовка майбутніх педагогів на засадах педагогіки партнерства в закладах вищої освіти. Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю. 16 травня 2018 р. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2018. С. 210–215.
12. Цюняк О. П., Копчук-Кашецька М. С. Світоглядні ідеї І. А. Зязюна у професійному становленні вчителя Нової української школи. Електронний науковий фаховий журнал «Імідж сучасного педагога» проіндексовано професійними асоціаціями: BASE, Google Академія, WorldCat, OpenAIRE, Наукова періодика України (проект Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). С. 8–10.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2 (2 год.)

*Кожен рік, який ви працюєте в школі,
повинен збагачувати вашу технологічну
лабораторію педагогічної праці.*

В. О. Сухомлинський

ТЕМА 2. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ

ПЛАН

1. Сутність та особливості педагогічної технології.
2. Компетентнісний підхід в освіті як системна інновація.
3. Пріоритетні завдання сучасної освіти в контексті інноваційних змін.
4. Технології Нової української школи.

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

технологізація, технологія, технологія освіти, педагогічна технологія, технологія навчання, технологія виховання, технологія розвитку, авторська педагогічна технологія, технологічний підхід, компетентнісний підхід, технології НУШ.

Контрольні питання

1. Назвіть етапи розвитку педагогічної технології.
2. Дайте визначення поняття «педагогічна технологія».
3. Охарактеризуйте підходи до тлумачення змісту поняття «педагогічна технологія».
4. У чому полягає специфіка педагогічної технології?
5. Розкрийте сутність понять «технологія освіти», технологія навчання», «технологія виховання», «технологія розвитку».
6. Охарактеризуйте фактори розвитку педагогічної технології.
7. Перелічіть завдання сучасної педагогічної технології.
8. Назвіть класифікацію педагогічних технологій за науковою концепцією засвоєння досвіду.
9. Дайте визначення поняття «авторська педагогічна технологія».
10. Розкрийте зміст поняття «інноваційний процес в освіті».

11. У чому полягає своєрідність ідей М. Монтесорі?
12. Розкрийте мету технології М. Монтесорі.
13. Яку роль відведено педагогу за технологією М. Монтесорі?
14. Розкрийте особливості використання дидактичного матеріалу М. Монтесорі.
15. Обґрунтуйте особливості «Йєна-план-школи» П. Петерсена.
16. У чому полягають особливості організації педагогічного процесу вальдорфських шкіл і дитячих садків?
17. Розкрийте сутність технології С. Френе.
18. Охарактеризуйте головні засоби реалізації мети педагогічної технології С. Френе.

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного пошуку

1. Охарактеризуйте основні ознаки педагогічної технології.
2. Ознайомтесь та проаналізуйте елементи технологічного підходу у працях А. Дистервега, Й. Песталоцці, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського.
3. Обґрунтуйте особливості змісту педагогічної технології «Будинок вільної дитини» М. Монтесорі.
4. Розкрийте зміст технології «Йєна-план-школа» П. Петерсена.
5. Проаналізуйте антропософські школи Р. Штейнера.
6. Проаналізуйте особливості змісту педагогічної технології «Школа успіху і радості» С. Френе.

Літопис цікавих думок

Як ви розумієте такі міркування:

*Мистецтво навчання полягає не в умінні повідомляти,
а в умінні збуджувати, розбурхувати, оживляти*

А. Дістервег

*Завдання школи – навчити жити. Ми повинні виховати Людину,
здатну створити своє особисте життя.*

П. Блонський

*Школа – це майстерня, де формується думка підрастаючого
покоління,*

треба міцно тримати її в руках, якщо не хочеш випустити з рук майбутнє.

А. Барбюс

Викладіть свої міркування щодо цитованих висловлювань. Як вони пов'язані з темою, що вивчається?

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Переведіть основну інформацію теми в мову таблиць, схем.
2. Розробіть електронний варіант тестового завдання з теми.
3. Чому на початку технологізацій навчання і донині головною дійовою особою технології прийнято вважати тільки учня як суб'єкта освітньої діяльності?
4. Складіть опорну схему класифікації педагогічних технологій.

Теми наукових повідомлень

Проблема традицій та інновацій у сучасному освітньому просторі.

Відповідність педагогічних технологій сучасним вимогам освіти.

Інноваційні технології в початковій школі.

Цеглинка за цеглинкою: як використовувати LEGO на уроках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ, 2012. 352 с.
2. Зайчук В. О., Нісімчук А. С., Білан А. Д. Сучасні педагогічні технології : дидактично-інноваційний аспект. Т.2. Луцьк, 2009. 312 с.
3. Зерна педагогічної інновації : Хрестоматія / Укладачі: Л. В. Буркова, Н. Ф. Федорова. Київ, 2012. 120 с.
4. Освіта UA. URL: <http://osvita.ua>.
5. Освіта і Наука URL: http://firstedu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=93&Itemid=34.
6. ОсвітаУкраїни. URL: <http://osvita-ukrainy.com.ua>.
7. Педагогічна бібліотека. URL: <http://www.pedlib.clx.ru>.
8. Пехота О.М. Освітні технології. Київ: Знання, 2001. 244 с.

9. Портал сучасних педагогічних ресурсів. URL:
<http://www.intellect-invest.org.ua>.
10. Прокопенко І. Ф., Евдокимов В. І. Педагогічна технологія:
посібник. Харків: Основа, 1995 С. 6.
11. Woolman M. Technology on education. The Encyclopedia of
education / Ed. L.C.Deighton V.I–10–N.–Y., 1971., С.122.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2
ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3 (2 год.)

*Мистецтво навчання є мистецтво
пробуджувати в юних душах допитливість
і потім задовольняти її.*

А. Франс

**ТЕМА 3. ДІЯЛЬНІСНИЙ ТА ТЕМАТИЧНИЙ ПІДХОДИ
ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ**

ПЛАН

1. Особливості інтегрованого навчання.
2. Інтегрований урок як одна з нетрадиційних форм організації навчання учнів початкових класів.
3. Практика ранкових зустрічей у Новій українській школі.
4. Стратегії розвитку критичного мислення.

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

інтеграція, інтегроване навчання, інтегрований урок, критичне мислення, Daily 5, Daily 3, діяльнісний підхід, мозкова атака, асоціативний куц (гронування), кубування.

Контрольні питання

1. Назвіть головну мету сучасної освіти.
2. У чому полягає гуманізація освіти?
3. Дайте визначення поняття «інтеграція».
4. Що таке «інтегроване навчання»?
5. Що таке «критичне мислення»?
6. Уміння людини, яка критично мислить – це...?
7. Назвіть основну мету Технології «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» (*Reading and Writing for Critical Thinking – ЧПКМ*).
8. Обґрунтуйте положення технології ЧПКМ.

9. Для того, щоб критично мислити, учні повинні:...?
10. Назвіть стратегії розвитку критичного мислення.
11. Прокоментуйте алгоритм проведення «Мозкової атаки» на уроках в початкових класах.
12. Прокоментуйте алгоритм роботи за стратегією «Асоціативний куц».
13. Прокоментуйте алгоритм роботи за стратегією «Кубування».
14. Що потрібно для роботи із Daily 5, 3?

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного пошуку

1. Заповніть таблицю, відповівши на запитання: «Що я знаю про інтегроване навчання? Що я хочу дізнатись про інтегроване навчання?»

Знаю	Хочу дізнатись	Дізнався (дізналась)

2. Підготуватися до дискусії на тему: «*Традиційне предметне навчання та інтегроване навчання*». Оберіть свою позицію (традиційне предметне навчання чи інтегроване навчання) і обґрунтуйте свій вибір.

Традиційне предметне навчання	Інтегроване навчання

3. Заповніть таблицю.

Позитивні аспекти інтегрованого навчання	Негативні аспекти інтегрованого навчання

4. Які існують методи розвитку критичного мислення учнів початкової школи, що можна застосувати на будь-якому уроці?
5. Розробіть сценарій бінарного уроку (*навчальний предмет на вибір студента*).
6. Підготувати Lapbook з мистецьких дисциплін (образотворче мистецтво, трудове навчання).

7. Особливості змісту педагогічної технології «Школа діалогу культур» В. Біблера.
8. Технології розвивального навчання Л. Занкова.
9. Технологія особистісно-розвивального навчання Ельконіна-Давидова.
10. Технології раннього навчання М. Зайцева. Особливості змісту технології.
11. Технологія фізичного виховання дітей М. Єфименка «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей».

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Переведіть основну інформацію теми в мову таблиць, схем.
2. Розробіть електронний варіант тестового завдання з теми.
3. Розробіть практичні поради щодо проведення інтегрованих уроків.
4. Складіть конспект інтегрованого уроку з використанням інноваційних методів навчання (*на вибір студентів*). Змодельуйте урок зі студентами групи.
5. Проведіть «Мозкову атаку» із студентами групи (*тема на вибір студента*).
6. Підготуйте сценарій інтегрованого квест-заняття з математики, літературного читання та природознавства.

Теми наукових повідомлень

Ранкові зустрічі в Новій українській школі: що це і навіщо.

Метод Lapbook: яскраво, творчо, пізнавально.

Дебати як інструмент розвитку критичного мислення учнів. Сутність і основні елементи дебатів. Чому дебати – це взаємодія, а не протистояння?

Літопис цікавих думок

Як ви розумієте такі міркування:

*Найголовніше прищепити смак і любов до науки:
інакше ми виховаємо
просто віслюків, навантажених книжною премудрістю.*

М. Монтьєн
Прокладай шлях до розуму людини через її серце.
Ф. Честерфілд

*Відкриття народжуються там, де закінчуються знання вчителя
й починається нове знання учня.*

К. Федін

*Найперше, що має зробити вчитель, – це розвинути в учня
дух допитливості.*

Д. Менделєєв

*Читання в роки дитинства – це виховання серця,
доторкання людського благородства
до потаємних куточків дитячої душі.*

В. О. Сухомлинський

*Читати – означає бути чутливим до змісту й краси слова,
до його найтонших відтінків. Тільки той учень «читає»,
у свідомості якого слово виграє, тріпоче,
переливається барвами і мелодіями навколишнього світу.*

В. О. Сухомлинський

Викладіть свої міркування стосовно цитованих висловлювань. Як вони пов'язані з темою, що вивчається?

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/integracija>.
2. Дебати як педагогічна технологія. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/369/>.
3. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1>.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя. Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4 (2 год.)

*Учитель підіймається до висоти
справжньої майстерності лише тоді,
коли його талант, знання, вміння
спрямовані до єдиної мети,
коли його робота освітлена
високим обов'язком виховання людини майбутнього*
Т. Ф. Бугайко

ТЕМА 4. ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

ПЛАН

1. Сутність, мета та завдання інтерактивного навчання.
2. Інтерактивний урок, його структура.
3. Використання дискусій, тренінгів, рольових та ділових ігор у освітньому процесі початкової школи.
4. Оцінювання навчальних досягнень учнів на інтерактивному уроці.

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

інтерактив, інтерактивне навчання, інтерактивні методи, інтерактивний урок, мотивація, оцінювання, «Карусель», «Акваріум», «Коло ідей», дебати, ток-шоу, метод «Прес», дискусія, «світове кафе», «мозаїка», «відкритий простір».

Контрольні питання

1. Назвіть основну мету інтерактивного навчання.
2. Перелічіть основні завдання інтерактивного навчання.
3. Дайте визначення поняттю «інтерактивні методи навчання».
4. Назвіть методи інтерактивного навчання?
5. Чому інтерактивні методи навчання успішні?
6. Перелічіть особливості групової навчальної діяльності учнів.

7. Які особливості застосування ігрових технологій у початковій школі?
8. Що спільного та відмінного в організації та проведенні рольової і ділової гри?
9. У чому особливості проведення навчальної дискусії?
10. 10.Які інтерактивні методи навчання належать до фронтальних?
11. Яка роль учителя у процесі використання інтерактивних методів навчання?
12. Які завдання Державного стандарту початкової освіти вирішує інтерактивне навчання?
13. Назвіть структуру інтерактивного уроку?
14. Що таке мотивація?
15. Назвіть основні етапи оцінювання учнів на інтерактивному уроці.

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного пошуку

1. Заповніть таблицю.

<i>Позитивні аспекти інтерактивного навчання</i>	<i>Негативні аспекти інтерактивного навчання</i>

2. Запропонуйте вправу «Вилучи зайве слово».
3. Запропонуйте тему та розробіть план дискусії в стилі телевізійного ток-шоу (*тематика за вибором студента*).
4. Опишіть технологію інтерактивного навчання «Карусель».
5. Опишіть технологію інтерактивного навчання «Акваріум».
6. Назвіть мету технології «Коло ідей».
7. Запропонуйте перелік інтерактивних форм роботи для саморозвитку вчителя початкових класів.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Переведіть основну інформацію теми в мову таблиць, схем.
2. Розробіть електронний варіант тестового завдання з теми.

3. Що дає впровадження методів інтерактивного навчання різним суб'єктам освітнього процесу? Обґрунтуйте свою думку.
4. Охарактеризуйте метод «навчання у дискусії».
5. Складіть конспект інтерактивного уроку з використанням інноваційних методів навчання (*на вибір студента*). Змодельуйте урок зі студентами групи.
6. Напишіть есе на тему: «*Жити так, щоб біля тебе було зручно і затишно жити іншим*».

Теми наукових повідомлень

Школа нового покоління.

Використання інтерактивних вправ на уроках у початкових класах.

Сторітеллінг (storytelling) у початковій школі.

Літопис цікавих думок

Як ви розумієте такі твердження:

*Головне не те, щоб дитина знала істину,
а знала шлях до цієї істини.*

В. Кремень

*Зібратися разом – це початок,
триматися разом – це прогрес,
працювати разом – це успіх.*

Генрі Форд

*Перед людиною є три шляхи пізнання:
шлях мислення – найбільш благородний,
шлях наслідування – найбільш легкий
і шлях особистого досвіду – найбільш важкий.*

Конфуцій

Викладіть свої міркування стосовно цитованих висловлювань. Як вони пов'язані з темою, що вивчається?

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novuj-derzhstandart-rochatkovoyi-osvity-dokument/>.
2. Нова українська школа: порадник для вчителя. Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Науково-методичний посібник. Київ: «А.С.К.», 2005. 192 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5 (2 год.)

Кожен пізнає лише те, що сам пробує зробити.
І.Песталоцці

ТЕМА 5. ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ПЛАН

1. Сутність та мета проектного навчання. Типи проектів. Основні етапи проектної діяльності.
2. Особливості проектної діяльності молодших школярів.
3. Роль педагога в організації проектної діяльності учнів.
4. Роль батьків у проектній діяльності учнів.
5. Організація STEM-освіти у початковій школі засобами проектів.

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

проектне навчання, проектна технологія, проект, проектування, дослідницькі проекти, творчі проекти, рольові, ігрові проекти, інформаційні проекти, практичні (практико-орієнтовані) проекти.

Контрольні питання

1. Що таке «проектне навчання»?
2. Визначте мету проектного навчання.
3. Назвіть особливості проектного навчання?
4. Що таке проект?
5. Перелічіть основні напрями ефективного використання проектної технології у початковій школі.
6. Вкажіть основні етапи проектної діяльності.
7. Назвіть типи проектів.
8. Чим відрізняються дослідницькі проекти від інформаційних?
9. Яка роль педагога у проектній діяльності учнів?
10. Яка участь батьків у проектній діяльності учнів?
11. Які структурні компоненти виокремлюються у творчому проекті?

12. Які природознавчі проекти можна створювати з дітьми молодшого шкільного віку?
13. Обґрунтуйте переваги проектного навчання (для вчителів; для учнів).

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного пошуку

1. Придумайте міжпредметний проект, який можна застосувати на уроках в початкових класах (*тема за вибором студентів*). Визначте варіанти можливого оформлення результатів проекту, план захисту проекту.
2. Запропонуйте технологію проектування (тему проекту) на уроках курсу «Я і Україна» за темою: «Природа навколо нас», «Жива та нежива природа», «Мешканці лісу».
3. Запропонуйте технологію проектування (тему проекту) на уроках мистецької освітньої галузі. Змодельуйте фрагмент уроку.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Переведіть основну інформацію теми в мову таблиць, схем.
2. Розробіть електронний варіант тестового завдання з теми.
3. Продовжіть думку: «Проект розглядається як «Шість П».....».
4. Підготуйте проект на тему: «Ріка мого дитинства».

Теми наукових повідомлень

Метод проектів як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання.

Літопис цікавих думок

Як ви розумієте такі твердження:

*Навчити дитину вчитися, дати їй уміння,
за допомогою яких вона буде самостійно здійснювати
зі сходинки на сходинку довгого шляху пізнання, –
це одне з найскладніших завдань вчителя.*

*Саме у його здійсненні – ключ до тієї педагогічної мудрості,
опанування якої робить нашу працю творчою.*

В.О. Сухомлинський

Викладіть свої міркування стосовно цитованого висловлювання. Як воно пов'язане з темою, що вивчається?

ЛІТЕРАТУРА

1. Використання проектної технології в початковій школі. Освіта. UA. URL: osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology.
2. Лернер П. Проектування як основний вид пізнавальної діяльності школярів (на прикладі освоєння ПГ «Технологія»). Завуч.2003. №7. С. 6–10.
3. Лисенко С. Про проекти. Відкритий урок. 2003. №17. С. 17–18.
4. Логвін В. Метод проектів у контексті сучасної освіти. Завуч. 2002. №26. С. 4.
5. Метод проектів – ефективна технологія навчання. URL:<http://osvita.ua/school/method/technol/1415/>.
6. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік/ osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880.
7. Пашковська Н.В. Шкільні освітні проекти як складові іміджу сучасного навчального закладу. Управління школою. 2003. № 35. С. 24–25.
8. Проекти в початковій школі. Київ. «Редакція газет з дошкільної та початкової освіти». 2012.
9. Проекти в початковій школі: тематика та розробки занять / упоряд.: О.Онопрієнко, О.Кондратюк. Київ Шк. Світ, 2007.
10. Проектне навчання: коротко про головне.URL: <http://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne/>.
11. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>.
12. Як провести STEM-урок. URL: <https://naurok.com.ua/post/yak-provesti-stem-urok>.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6 (2 год.)

*Жити – значить мати проблеми,
вирішувати їх – значить рости інтелектуально.
Конфуцій*

ТЕМА 6. ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

ПЛАН

1. Інноваційні методи проблемного навчання.
2. Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера.
3. Використання методу case-studies на уроках у початкових класах.
4. Здоров'язбережувальні технології в початковій школі.

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

проблемне навчання, навчальна проблема, дослідження випадків (case studies), рольові ігри (п'єси, інсценізації та інше), симуляції (імітації певних процесів та явищ), тьютор.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність проблемного навчання? Які його функції?
2. Яка структура проблемного навчання?
3. Який зміст та джерела навчальних проблемних ситуацій?
4. Яка технологія конструювання навчальних педагогічних задач?
5. У чому полягає сутність творчої діяльності учнів?
6. Як правильно організувати творчу діяльність учнів у освітньому процесі початкової школи?
7. Який зміст і складові технологій стимулювання творчої діяльності учнів?
8. Які особливості застосування евристичних методів розв'язання творчих задач у початковій школі?

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного пошуку

1. Проілюструйте практичне застосування технологій проблемного навчання на уроках «Основи здоров'я» у початкових класах.
2. Складіть міні-кейси для проведення уроків у початкових класах (*навчальні дисципліни на вибір студента*).
3. Проаналізуйте публікації з газет та журналів, описи з книг чи записи з професійних щоденників, сюжети з телебачення чи інтернет-каналів на освітню тематику.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Переведіть основну інформацію теми в мову таблиць, схем.
2. Розробіть електронний варіант тестового завдання з теми.
3. Наведіть приклади проблемної ситуації на уроках у початкових класах. Проаналізуйте її та зробіть власні висновки.

Теми наукових повідомлень

Освітнє середовище як фактор розвитку творчої особистості.

Літопис цікавих думок

Як ви розумієте такі твердження:

*Крапля довбає камінь не силою, а частим падінням,
так людина стає вченою не силою, а частим читанням.*

Овідій

*Всередині нас криються потенційні творчі можливості,
й ми повинні працювати щосили, щоб розкрити цей потенціал*

Мартін Лютер Кінг

Викладіть свої міркування стосовно цитованих висловлювань. Як вони пов'язані з темою, що вивчається?

ЛІТЕРАТУРА

1. Гулай О. І. Перспективи впровадження проблемного навчання у вищих навчальних закладах. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2009. № 3. С. 170–178.
2. Механізми проблемно-орієнтованого навчання. URL: <http://nus.org.ua/view/mehanizm-problemno-oriyentovanogo-navchannya/>.
3. Особливості змісту технології Г. Альтшуллера. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/6092/49/>.
4. Як і коли застосовувати проблемне навчання. URL: <http://nus.org.ua/view/yak-i-koly-zastosovuvaty-problemne-navchannya-problem-based-learning/>.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7 (2 год.)

*Школа українська буде успішна,
якщо до неї прийде успішний учитель.
Він – успішний учитель та фахівець –
вирішить дуже багато питань
щодо якості викладання, обсягу домашніх завдань,
комунікації з дітьми та адміністрацією школи.
До дітей має прийти людина-лідер,
яка може вести за собою,
яка любить свій предмет, яка його фахово викладає.
Концепція НУШ*

ТЕМА 7. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

ПЛАН

1. Готовність вчителя до інноваційної діяльності як педагогічна проблема.
2. Форми залучення педагога до інноваційної діяльності.
3. Діагностика рівня готовності педагога до освоєння інноваційних педагогічних технологій як рівня професійного розвитку.
4. Педагогічне новаторство у системі освіти. Технологія портфоліо.
5. Педагогічна творчість як основа створення освітніх інновацій.
6. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність.

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

інноваційна педагогічна діяльність, готовність педагога до інноваційної діяльності, експеримент у галузі освіти, інноваційний педагогічний експеримент, передовий педагогічний досвід, новаторський педагогічний досвід, творчість педагога-новатора.

Контрольні питання

1. Проаналізуйте співвідношення понять «педагогічне новаторство», «передовий педагогічний досвід», «педагогічна творчість».

2. Педагогічне проектування як форма педагогічної творчості педагога.
3. На яких принципах ґрунтується педагогіка партнерства?
4. У чому полягає головне завдання педагогіки партнерства?
5. Назвіть основні риси педагогіки партнерства.
6. Що таке портфоліо?
7. Яке значення експерименту в інноваційній педагогічній діяльності?

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного пошуку

1. За допомогою інтерактивної вправи «Мозковий штурм» з'ясувати, який зміст ви вкладаєте в слово *інновації*, які асоціації у вас виникають?
2. Чи є Ви прихильником інноваційних технологій, чи твердо дотримуєтеся того, що використання традиційної методики є цілком виправданим. Обґрунтуйте свої міркування.
3. Проаналізуйте *Притчу*. Зробіть власні аргументовані висновки. Занотуйте їх.

Притча

Якось увечері зібралися разом музичні інструменти: скрипка, саксофон, труба, сопілка й контрабас. І виникла між ними суперечка – хто краще за всіх грає. Кожний інструмент почав виводити свою мелодію, показувати свою майстерність. Але виходила не музика, а жахливі звуки. Що більше старався кожен з них, то не зрозумілішою й потворнішою виходила мелодія. Але з'явилася людина й одним помахом руки зупинила ці звуки, сказавши: «Друзі, мелодія – це одне ціле. Нехай кожний прислухається до іншого, і ви побачите, що вийде». Людина знову змахнула рукою, і спочатку несміливо, а потім усе краще залунала мелодія, у якій було чути смуток скрипки, ліричність саксофона, оптимізм труби, ніжність сопілки й величність контрабаса. Інструменти грали, стежачи за помахами рук людини. А мелодія все звучала і звучала, поєднуючи виконавців і слухачів у єдине ціле. Як важливо, щоб оркестром хтось диригував. Досягнення гармонії можливе лише тоді, коли всі об'єднані однією метою й спрямовані єдиною волею в єдиному пориві...

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Переведіть основну інформацію теми в мову таблиць, схем.
2. Розробіть електронний варіант тестового завдання з теми.
3. Підготуйте мультимедійну презентацію на тему: «Педагогічний досвід як умова формування педагогічної творчості».
4. Напишіть есе на тему: «*Емпатія вчителя як шлях до серця дитини*».

Теми наукових повідомлень

Історія становлення та сучасні аспекти інноваційної діяльності вчителя початкових класів.

Технологічна культура вчителя.

Шляхи розвитку педагогічної творчості вчителя початкових класів у процесі моделювання навчального процесу.

Досвід педагога як важливий чинник проектування авторської технології.

Співпраця – визначальна умова ефективної професійної діяльності сучасного педагога.

Ділова кар'єра як рух уперед та шлях до успіху.

Літопис цікавих думок

Як ви розумієте такі твердження:

*Учитель живе до тих пір, поки він вчиться,
коли він перестає вчитися, у ньому вмирає вчитель.*

К. Ушинський

Щоб запалити вогонь в очах дітей, самому треба горіти.

Конфуцій

...Хочеш усвідомити для чого ти служиш? Тоді порівняй свою службу з погляду суспільних цінностей, із професійною службою інших. І ти відчуєш, яке важливе і неповторне твоє життя для суспільства.

Ш. О. Амонашвілі

Щоб правильно намітити шляхи індивідуальної допомоги вчителю, потрібно глибоко вивчити систему його роботи... та ознайомитись із тим, як він працює над підвищенням теоретичного і педагогічного рівня.

В. О. Сухомлинський

Діти сьогодні хочуть сучасних, діти сьогодні хочуть креативних, діти сьогодні хочуть учителів, які насамперед розуміють їх.

Концепція НУШ

Викладіть свої міркування стосовно цитованих висловлювань. Як вони пов'язані з темою, що вивчається?

ЛІТЕРАТУРА

1. Галіціна Л. Інноваційна діяльність ЗНЗ. Київ: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіціна, 2005. 128 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Довбенко С.Ю. Організація освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства в умовах реалізації Концепції нової української школи. Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю. 16 травня 2018 р. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2018. С. 210–215.
4. Сиротенко Г.О. Інновації як основа змін освітньої практики. Інформаційно-методичний збірник: Полтава, ПОППО, 2005. 160 с.
5. Федірчик Т. Д. Педагогічна діагностика в діяльності викладача вищого навчального закладу як основа його професійного становлення. Наука і освіта. Київ, 2007.
6. Хомич Л. О. Сучасні підходи до підвищення ефективності професійної підготовки вчителя // Педагогічна майстерність Івана Зязюна: зб. наук. пр. / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова) та ін.; упоряд.: Н.Г. Ничкало, О.М. Боровик; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України]. Київ: Богданова А.М., 2013. С.312–318.

7. Хомич Л. О. Педагогічні умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутнього вчителя. Педагогічні науки : зб. наук. праць / Бердянськ. держ. пед. ун-т. Бердянськ, 2013. С.26–35.
8. Хомич Л. О. Загальнолюдські цінності у змісті професійної підготовки майбутнього вчителя. Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: Зб. матеріалів XI міжнар. пед.- мистец. читань пам'яті професора О. П. Рудницької. Гол. ред. І. А. Зязюн. / Ін-т пед. освіти та освіти дорослих АПН України. Чернівці, 2014. Вип. 5 (9). С. 47–50.
9. Цюняк О. Формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти у вищих навчальних закладах : монографія. Івано-Франківськ : «ЯРИНА», 2016. – 188 с. <http://lib.ru.if.ua/>.
10. Цюняк О. П. Компетентнісний підхід в основі професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності: колективна монографія «Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор» / За наук. ред. д.п.н. Оліяр М. П.; ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2018. С. 117–130.
11. Цюняк О. П. Деякі аспекти формування професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності у закладах вищої освіти. Гірська школа Українських Карпат. Наукове фахове видання з педагогічних наук. 2018. № 18. С. 142–147.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8-9 (4 год.)

*Всередині нас криються потенційні творчі можливості,
й ми повинні працювати щосили,
щоб розкрити цей потенціал.
Мартін Лютер Кінг*

ТЕМА 8-9. ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

ПЛАН

1. Мобільне навчання у системі сучасних освітніх технологій.
2. Мультимедійні технології навчання у початкових класах.
3. Технології «перевернутого навчання» у початковій школі.
4. Використання ігрових технологій на уроках у початкових класах.

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

інформатизація, інформаційно-комунікаційні технології, «змішане навчання», мобільне навчання, електронні підручники, гейміфікація, мультимедійні технології, ігрові технології, технології «перевернутого навчання».

Контрольні питання

1. Що Ви розумієте під поняттям «інформаційно-комунікаційні технології»?
2. Що таке «інформатизація»?
3. Яким чином здійснюється інформатизація в освіті?
4. Назвіть основні чинники застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті.
5. Дайте визначення поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність педагога».

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного пошуку

1. Напишіть есе на тему «Онлайн-освіта: за і проти».

2. Прокоментуйте основні вимоги до програмного забезпечення та електронних засобів навчання.
3. Запишіть декілька видів ігор, які доцільно використовувати на уроках у початкових класах.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Переведіть основну інформацію теми в мову таблиць, схем.
2. Розробіть електронний варіант тестового завдання з теми.
3. Напишіть наукове повідомлення на тему: **«Цифрова грамотність вчителя початкових класів Нової української школи»**.
4. Змоделюйте ділову гру ««Шість мислячих капелюхів де Боно» на уроках у початкових класах» (навчальний предмет за вибором студентів).
5. Обґрунтуйте (письмово) переваги та недоліки дистанційного навчання.
6. Прокоментуйте письмово особливості «змішаного навчання» у початкових класах.

Теми наукових повідомлень

Використання медіа-освітніх технологій у сучасній початковій школі.

Елементи STEM-освіти у початковій школі.

Вебінари як інтерактивна форма удосконалення інноваційної діяльності майбутнього педагога.

Літопис цікавих думок

Як ви розумієте такі твердження:

*Якщо ми будемо навчати наших дітей так,
як навчали учора – ми вкрадемо у них майбутнє...*

Джон Дьюї

*Я повинен пізнати світ і себе,
Я потребую життєвих експериментів.
Я хочу приміряти до себе і ту роль, і цю,*

*хочу зазнати неймовірного, хочу перевірити невідоме.
Мені потрібні труднощі й помилки.*

В. Леві

ЛІТЕРАТУРА

1. Ігрова технологія в початковій школі: види, цілі і завдання, актуальність. Цікаві уроки в початковій школі. URL:<http://urok.pp.ua/serednya-osvta/4128-grova-tehnologya-v-rochatkovy-shkol-vidi-cl-zavdannya-aktualnst-ckav-uroki-v-rochatkovy-shkol.html>.
2. Види ігор. URL: <http://vchytel.info/category/vchytel/vydy-igor/>.
3. Патрикеева О., Лозова О., Горбенко С. STEM – освіта: умови впровадження у навчальних закладах України. Управління освітою. 2017. № 1. С. 28–31.
4. Перевернуте навчання. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cIKsKYbsPN0>.
5. Як навчання на основі ігор розвиває навички 21-го століття. URL: <http://nus.org.ua/view/yak-navchannya-na-osnovi-igor-rozvyva-navychky-21-go-stolittya/>.
6. «Перевернене» навчання – ключова тенденція освітніх технологій сучасності. URL:<http://oin.in.ua/perevernene-navchannya-klyuchova-tendentsiya-osvitnih-tehnolohij-suchasnosti/>.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10 (2 год.)

*Якщо ти віднайдеши
у своєму серці турботу про когось іншого,
ти досягнеш успіху.*

Мая Ангелу

*Держава створює умови для забезпечення прав
і можливостей осіб з особливими освітніми потребами
для здобуття ними освіти на усіх її рівнях
з урахуванням їхніх індивідуальних потреб,
можливостей, здібностей та інтересів.*

Концепція НУШ

ТЕМА 10. ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

ПЛАН

1. Інклюзивна освіта: сутність, мета, завдання і принципи впровадження.
2. Компетентність учителя як запорука ефективності інклюзивного навчання.
3. Організація роботи педагогічного персоналу з дітьми з особливими освітніми потребами.
4. Оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі.
5. Напрями та форми роботи із батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Практичні завдання

Опрацювати:

- Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». Відомості Верховної Ради, 1991. № 2. С. 252–258.
- Закон України «Про охорону дитинства». Відомості Верховної Ради, 2001. № 30. С. 142–150.
- Концепцію розвитку інклюзивної освіти» в Україні (від 01.10.2010 р.).
- Постанову Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011р. № 872 «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

- Наказ Міністерства освіти і науки України «Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю» від 2 грудня 2005 р. № 691.

Репродуктивний рівень

Розкрийте зміст понять

інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, інклюзивна школа, інклюзивні класи, інклюзивне освітнє середовище, інклюзивний процес, інклюзивно-ресурсний центр, діти з особливими освітніми потребами, індивідуальний навчальний план, індивідуальна програма розвитку, критерії оцінювання дітей з особливими освітніми потребами, асистент вчителя, мейнстримінг.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність інклюзивної освіти?
2. Яка мета, завдання та принципи інклюзивної освіти?
3. Коли і з якою метою була прийнята «Концепція розвитку інклюзивної освіти» в Україні?
4. У чому полягає головний принцип інклюзії?
5. Які категорії дітей належать до тих, яких називають «діти з особливими освітніми потребами»?
6. Які нормативні документи регулюють інклюзивний процес?
7. З метою реалізації інклюзивної освіти, якими компетентностями повинні володіти вчителі?
8. Поясніть сутність та відмінність термінологічних трактувань: «аномальні діти» та «діти з особливими освітніми потребами».
9. Обґрунтуйте особливості інклюзивного навчання молодших школярів за рубежом?
10. Що таке індивідуальний навчальний план? Які його складові компоненти?
11. Чи потрібно асистенту дитини з особливими освітніми потребами мати педагогічну освіту?
12. Які критерії оцінювання дітей з особливостями психофізичного розвитку? Як оцінюють дітей з розумовою відсталістю?
13. Які інноваційні форми індивідуальної роботи та оцінювання дітей з особливими освітніми потребами Вам відомі?

Частково-пошуковий рівень

Завдання для самостійного пошуку

1. Дайте змістову характеристику інклюзивному навчанню.
2. Напишіть **Рекомендації для педагогів**, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами (**учителям початкових класів, учителю-логопеду, практичному психологу, соціальному педагогу, учителю фізичної культури**).
3. Особливості інклюзивного навчання в зарубіжній початковій школі.
4. Що особливого у фінській інклюзивній освіті?
5. Яка мета та завдання педагогічної співпраці школи з батьками дитини з особливими освітніми потребами?
6. Обґрунтуйте принципи роботи з родинами учнів з особливими освітніми потребами.

Творчий рівень

Питання для роздумів

1. Переведіть основну інформацію теми в мову таблиць, схем.
2. Розробіть електронний варіант тестового завдання з теми.
3. Чи може бути будь-який клас у будь-якій школі інклюзивним? Обґрунтуйте свої міркування.
4. Чи кожна дитина з інвалідністю потребує інклюзивного навчання? Чому? Обґрунтуйте думку.
5. Підготуйте мультимедійну презентацію на тему: **«Арт-терапія у закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням»**.
6. Опрацюйте статтю «Психотерапевт Анжела Борщевська: **«Інклюзивна освіта може бути профілактикою булінгу»** за посиланням. [«http://nus.org.ua/articles/psyhoterapevt-anzhela-borshhevskia-inklyuzyvna-osvita-mozhe-buty-profilaktykoju-bulingu/](http://nus.org.ua/articles/psyhoterapevt-anzhela-borshhevskia-inklyuzyvna-osvita-mozhe-buty-profilaktykoju-bulingu/). Зробіть власні висновки.
7. Підготуйте інформацію про відомих людей з особливими освітніми потребами (**Мігель Сервантес, Людвіг ван Бетховен, Луї Брайль, Ванга, Нік Вуйчич та інші**)

Теми наукових повідомлень

Використання методу пісочної терапії як ефективного засобу навчання та виховання учнів з особливими освітніми потребами.

Використання сучасних комп'ютерних технологій в закладах освіти з інклюзивним навчанням.

Співпраця педагогічного персоналу та родини учнів з особливими освітніми потребами: педагогічний всеобуч щодо використання інноваційних методів.

Життя без обмежень – історія людини-легенди Ніка Вуйчича.

Літопис цікавих думок

Як ви розумієте такі твердження:

*Дати дітям радість праці, радість успіху у навчанні,
збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності –
це перша заповідь виховання.*

*У наших школах не повинно бути нещасливих дітей,
душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні...*

В. О. Сухомлинський

*Знедолена природою дитина не повинна знати,
що вона малоздібна, що у неї слабкий розум, слабкі сили.
Виховання такої дитини повинно бути у сто разів ніжнішим,
чуйнішим, дбайливішим.*

В. О. Сухомлинський

*Інвалідність не повинна бути перешкодою на шляху до успіху.
Практично все своє доросле життя я страждаю від хвороби
моторних нейронів. Але це не завадило мені
зробити видатну кар'єру астрофізика і віднайти сімейне щастя».*

*Професор Стівен У. Хокінг,
«Всесвітня доповідь про інвалідність*

*У світі багато проблем, які мене не торкнулися. Я впевнений, що
моє життя в тисячу разів легше, ніж життя багатьох людей.*

Нік Вуйчич

Ідеальна зовнішність нічого не означає, якщо душа розбита.

Нік Вуйчич

Викладіть свої міркування стосовно цитованих висловлювань.
Як вони пов'язані з темою, що вивчається?

ЛІТЕРАТУРА

1. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навчальний курс та науково-методичний посібник / Т.В. Сак. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2011. 101 с.
2. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: науково-методичний збірник. Київ: ФО-П Придатченко П.М., 2007. 336 с.
3. Інструктивно-методичний лист МОНмолодьспорт №1/9-384 дсл 18/05/2012 р. «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання». URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/.
4. Колупаєва А.А., Таранченко О.М., Білозерська О.І. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Київ: 2012, 308 с.
5. Конвенція о правах инвалидов и Факультативный протокол к ней: Принята резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 61/106 от 13.12.2006. URL:http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/disabled.shtml.
6. Конвенция о правах ребенка: Принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 20.11.1989 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml.
7. Концепція розвитку інклюзивної освіти (від 01.10.2010 р.) // Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання. Наказ МОН №912 від 01.10.2010 року. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189 3.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Сутність педагогічної інноватики.
2. Об'єкт, предмет та завдання педагогічної інноватики як науки.
3. Структура педагогічної інноватики.
4. Класифікація педагогічних нововведень.
5. Історія виникнення технологічного підходу.
6. Педагогічна технологія: поняття, сутність, особливості.
7. Класифікація педагогічних технологій.
8. Поняття авторської педагогічної технології.
9. Компетентнісний підхід в освіті як системна інновація.
10. Пріоритетні завдання сучасної освіти в контексті інноваційних змін.
11. Нормативно-правове забезпечення організації інноваційної діяльності в системі освіти України.
12. Мета і головні компоненти Концепції Нової української школи.
13. Принципи Державного стандарту початкової освіти.
14. Технології Нової української школи.
15. Роль і місце інтеграції у початковій школі.
16. Сутність та особливості інтегрованого навчання.
17. Переваги інтегрованого навчання.
18. Інтегрований урок як одна з нетрадиційних форм організації навчання учнів початкових класів.
19. Практика ранкових зустрічей у Новій українській школі.
20. Критичне мислення як ментальний процес.
21. Технологія «Читання та письмо для розвитку критичного мислення».
22. Стратегії розвитку критичного мислення.
23. Діяльнісний підхід. Організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо) і Daily 3 (Математика).
24. Особливості інтерактивного навчання.
25. Мета інтерактивного навчання.
26. Класифікація інтерактивних методів навчання.
27. Опис технології інтерактивного навчання «Карусель».
28. Опис технології інтерактивного навчання «Акваріум».
29. Опис технології інтерактивного навчання Джигсоу.
30. Структура інтерактивного уроку.
31. Оцінювання навчальних досягнень учнів на інтерактивному уроці.
32. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках у початкових класах.
33. Переваги інтерактивного навчання.
34. Сутність проектного навчання.
35. Основна мета проектного навчання.

36. Напрями ефективного використання проектної технології у початковій школі.
37. Типи проектів.
38. Основні етапи проектної діяльності.
39. Особливості втілення проектної технології у початковій школі.
40. Переваги проектного навчання (для учнів та учителів).
41. Роль педагога в організації проектної діяльності учнів.
42. Роль батьків у проектній діяльності учнів.
43. Проблемне навчання як складова сучасних освітніх технологій.
44. Основні характеристики проблемного навчання.
45. Педагогічні функції проблемного навчання.
46. Етапи проблемного навчання.
47. Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера.
48. Використання методу casestudies на уроках у початкових класах.
49. Здоров'язбережувальні технології в початковій школі.
50. Педагогічне новаторство у системі освіти. Технологія портфоліо.
51. Педагогічна творчість як основа створення освітніх інновацій.
52. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність.
53. Основні напрями інноваційних процесів у системі освіти України.
54. Сутність інноваційної педагогічної діяльності.
55. Готовність педагога до інноваційної діяльності.
56. Структура готовності вчителя до інноваційної педагогічної діяльності.
57. Діагностика рівня готовності педагога до освоєння інноваційних педагогічних технологій як рівня професійного розвитку.
58. Головні критерії передового педагогічного досвіду.
59. Вивчення передового педагогічного досвіду як шлях до самовдосконалення
60. Інноваційна компетентність сучасного педагога.
61. Сутність поняття «інформаційно-комунікаційні технології».
62. Інформаційно-комунікаційна компетентність педагога.
63. Впровадження технології «змішане навчання» у початкових класах.
64. Мобільне навчання у системі сучасних освітніх технологій.
65. Мультимедійні технології навчання у початкових класах.
66. Технології «перевернутого навчання» у початковій школі.
67. Використання ігрових технологій на уроках у початкових класах.
68. Інклюзивна освіта: сутність, мета, завдання і принципи впровадження.
69. Компетентність учителя як запорука ефективності інклюзивного навчання.
70. Організація роботи педагогічного персоналу з дітьми з особливими освітніми потребами.
71. Оцінювання навчальних досягнень учнів в інклюзивному класі.
72. Напрями та форми роботи із батьками дітей з особливими освітніми потребами.
73. Використання методу пісочної терапії як ефективного засобу навчання та виховання учнів з особливими освітніми потребами.
74. Використання сучасних комп'ютерних технологій в закладах освіти з

інклюзивним навчанням.

75. Педагогічна технологія «Будинок вільної дитини» М. Монтесорі.
76. Педагогічна спадщина М. Монтесорі та її значення для сучасної освіти.
77. «Йена-план-школа» П. Петерсена. Особливості змісту технології.
78. Антропософські школи Р. Штейнера.
79. Особливості змісту вальдорфської педагогіки.
80. Особливості змісту педагогічної технології «Школа успіху і радості» С.Френе.
81. Особливості змісту педагогічної технології «Школа для життя, через життя» Ж.-О. Декролі.
82. «Школа діалогу культур» В. Біблера. Особливості змісту педагогічної технології.
83. Технологія фізичного виховання дітей М. Єфименка «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей».
84. Технології раннього навчання М. Зайцева. Особливості змісту технології.
85. Досвід педагога як важливий чинник проектування авторської технології.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Dovbenko S. Кроскультурний аспект підготовки сучасного педагога // Edukacja europejska wobec wpolczesnych wyzwan. Wybrane problem I konteksty (red.naukova M. Gwozda, A. Lisnik, P. Mazur. Lublin 2013. С. 207–215.
2. Богданова І. М. Педагогічні інновації в школі підготовки вчителя: кінець ХХ – початок ХХІ століття: монографія. Одеса : М.П. Черкасов. 2009. 157 с.
3. Бондар В. І. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі : навчальний посібник. Полтава, 2009. 251 с.
4. Гриньова М. В. Педагогічні технології : теорія та практика : навч.-метод. посіб. Полтава, 2006. 230 с.
5. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>.
6. Державна програма «Вчитель». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-п>.
7. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novuj-derzhstandart-rochatkovoyi-osvity-dokument/>.
8. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ, 2012. 352 с.
9. Довбенко С. Ю. Ключові компетентності у європейському освітньому просторі: колективна монографія «Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор» / За наук. ред. д.п.н. Оліяр М.П.; ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаніка». Івано-Франківськ : Супрун В.П., 2018. С. 268–278.
10. Довбенко С.Ю. Організація освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства в умовах реалізації Концепції нової української школи. Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю. 16 травня 2018 р. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2018. С. 210–215.
11. Довбенко С.Ю., Москаленко Ю.М. Науково-філософські ідеї І.А.Зязюна у контексті реформування національної педагогічної освіти. Електронний науковий фаховий журнал «Імідж сучасного педагога» проіндексовано професійними асоціаціями: BASE, Google Академія, WorldCat, OpenAIRE, Наукова періодика України (проект Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). С.5–7.
12. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків, 2009. 176 с.
13. Зайчук В. О., Нісімчук А. С., Білан А. Д. Сучасні педагогічні технології : дидактично-інноваційний аспект. Т.2. Луцьк, 2009. 312 с.
14. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1556-18>.

15. Закон України «Про загальну середню освіту». Книга вчителя початкової школи: довідкові матеріали для організації роботи вчителя. Упор. Г. Ф. Древаль, А. М. Заїка. Харків: Торсінг плюс, 2006. С. 70–97.
16. Закон України «Про інноваційну діяльність». 2004. №5. С. 4–9. URL: www.zakon.rada.gov.ua.
17. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/school/reform/57472/>.
18. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник. За заг. ред. О.І. Огієнко. Київ, 2016. 120 с.
19. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
20. Мачинська Н. І. Формування основ педагогічної майстерності та професіоналізму вчителя початкової школи в умовах вищого навчального закладу. Вісник Черкаського університету, № 21 (354), 2015. С. 56–60.
21. Мачинська Н. І., Комарова Ю. В., Упровадження інноваційних технологій навчання у вищій школі. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету, вип. 1 (14) 2015. С. 240–247.
22. Мачинська Н. І., Стельмах С. С. Сучасні форми організації начального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
23. Мачинська Н. І., Цимбалюк М. М., Впровадження інноваційних педагогічних технологій навчання у практику підготовки магістрів: методичні рекомендації. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 48 с.
24. Національна доктрина розвитку освіти України. URL: <file:///C:/Users/Юрий/Downloads/natsionalna%20doktryna.pdf>.
25. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. URL: <http://ukraine.uapravo.net/data/base28/ukr28703.htm>.
26. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (схвалена Указом Президента України від 25.06.2013 року №344/2013).
27. Підласий .П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ, 2006. 616 с.
28. Семенов О. М. Професійно-творча самореалізація педагога в інноваційній освіті. Професійно-творча самореалізація майбутнього педагога в інноваційній освіті: колект. монографія / за наук. ред. М. Лазарева]. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. С. 136–157.
29. Семенов О. М. Медіапедагогіка у професійній підготовці майбутнього вчителя: здобутки і проблеми / *Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdyscyplin / pod red. Zofii Szaroty, Franciszka Szloska. Warszawa – Kraków. 2013. S. 632–640.*
30. Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія / За ред. Л.І. Мацько. Київ: Педпреса, 2007. 303 с.
31. Стребна О. В., Соценко А. О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків, 2007. 176 с.

32. Султанова Л. Ю. Актуальні аспекти професійної підготовки вчителя початкових класів. Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 78. Педагогіка та психологія. Чернівці: Рута, 2000. С. 140–146.
33. Султанова Л. Ю. Вплив ціннісних орієнтацій викладачів на розвиток їх професійного досвіду. Проблеми підготовки сучасного вчителя № 14, 2016. С. 252-259.
34. Султанова Л. Ю. Особливості професійної підготовки педагога в контексті Болонського процесу. Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 299. Педагогіка та психологія. Чернівці: Рута, 2006. С. 192–197.
35. Султанова Л. Ю. Полікультурна освіта в контексті загальнокультурного розвитку особистості педагога: колективна монографія / Хомич Л.О., Султанова Л.Ю., Шахрай Т.О. Київ: рукопис, 2013.
36. Федій О. А. Естетотерапевтичний дискурс ідеї людиноцентризму в сучасному освітньому просторі. Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Випуск 1 (57). Полтава, 2013. С.13–20.
37. Федій О. А. Підготовка майбутніх педагогів до естетизації освітнього середовища початкової школи. Науковий міжнародний журнал «ScienceRise» Педагогічна освіта №2/5(19), 2016. С.65–70.
38. Федірчик Т. Д. Концептуальні засади процесу становлення педагога у системі вищої освіти. Педагогічні науки. Випуск 2. Бердянськ: БДПУ2008. С. 175–181.
39. Федірчик Т. Д. Педагогічна діагностика в діяльності викладача вищого навчального закладу як основа його професійного становлення. Наука і освіта. Київ, 2007.
40. Федірчик Т. Д. Теорія і практика забезпечення якості вищої освіти в умовах реформування освітньої системи України. Нац. техн. ун-т “Дніпровська політехніка”. 2018. С.
41. Федірчик Т. Д. Управління процесом становлення педагога у науково-педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського. Конференція «Василь Сухомлинський – видатний педагог, гуманіст, мислитель ХХ століття». Чернівці : Технодрук. С. 259–262.
42. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за ред.. В.Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка. 2008. 472 с.
43. Хомич Л. О. Загальнолюдські цінності у змісті професійної підготовки майбутнього вчителя. Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: Зб. матеріалів XI міжнар. пед.- мистец. читань пам'яті професора О. П. Рудницької. Гол. ред. І. А. Зязюн. / Ін-т пед. освіти та освіти дорослих АПН України. Чернівці, 2014. Вип. 5 (9). С. 47–50.
44. Хомич Л. О. Педагогічні умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутнього вчителя. Педагогічні науки : зб. наук. праць / Бердянськ. держ. пед. ун-т. Бердянськ, 2013. С.26–35.
45. Хомич Л. О. Сучасні підходи до підвищення ефективності професійної підготовки вчителя // Педагогічна майстерність Івана Зязюна: зб. наук. пр. /

- [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова) та ін.; упоряд.: Н.Г. Ничкало, О.М. Боровик; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України]. Київ: Богданова А.М., 2013. С.312–318.
- 46.Цюняк О.П. Виховання толерантності у майбутніх учителів початкових класів в процесі виробничої практики. Гірська школа українських Карпат. Наукове фахове видання з педагогічних наук. 2016. №14. С.186–188.
- 47.Цюняк О.П. Професійна підготовка майбутніх педагогів у контексті етнокультурної парадигми. Гірська школа Українських Карпат. Наукове фахове видання з педагогічних наук. 2016. №15. С.84–86.
- 48.Цюняк О. Формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти у вищих навчальних закладах : монографія. Івано-Франківськ : «ЯРИНА», 2016. 188 с. <http://lib.ru.if.ua/>.
- 49.Цюняк О. П. Професійна підготовка майбутніх педагогів на засадах педагогіки партнерства в закладах вищої освіти. Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю. 16 травня 2018 р. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2018. С. 210–215.
- 50.Цюняк О. П. Професійна підготовка майбутніх педагогів у контексті етнокультурної парадигми гірського середовища. Гірська школа : сучасні виклики і перспективи розвитку : монографія / За наук. ред. д.п.н. М. П. Оліяр – Івано-Франківськ : НАІР, 2017. С. 150–160 (заг.к.с.484 с.)
- 51.Цюняк О. П. Деякі аспекти формування професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності у закладах вищої освіти. Гірська школа Українських Карпат. Наукове фахове видання з педагогічних наук. 2018. № 18. С. 142–147.
- 52.Цюняк О. П. Компетентнісний підхід в основі професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності: колективна монографія «Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор» / За наук. ред. д.п.н. Оліяр М. П.; ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2018. С. 117–130.
- 53.Цюняк О. П., Копчук-Кашецька М. С. Світоглядні ідеї І.А.Зязюна у професійному становленні вчителя Нової української школи. Електронний науковий фаховий журнал «Імідж сучасного педагога» проіндексовано професійними асоціаціями: BASE, Google Академія, WorldCat, OpenAIRE, Наукова періодика України (проект Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). С. 8–10.
- 54.Цюняк О.П. Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. Збірник науково-методичних праць кафедри педагогіки початкової освіти. Вип.1. / За заг.ред. д.п.н. Оліяр М.П. Івано-Франківськ : Голіней О. М., 2018. С. 34–37.
- 55.Чепіль М. М. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ, 2012. 224 с.

Додаткова

1. Білавич Г. В., Власій О. О., Довгий О. Я., Цюняк О. П. Формування комп'ютерної обізнаності молодших школярів мовний аспект: Proceedings of

- XXIII International scientific conference «Practical applications of research finding sin Eastern Europe». Morrisville, Lulu Press., 2018. 94 p.
2. Галаган І. С. Передові освітні технології світу: [аналіз можливостей їх застосування в освітній діяльності України]. Відкритий урок. Розробки, технології, досвід. 2013. С. 28–31.
 3. Грицюк О. І. Інтерактивні технології навчання молодших школярів. Почат. навчання та виховання. 2011. № 8. С. 2–17.
 4. Довбенко С. Діалогічна культура як складова професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Вип.566. Педагогіка та психологія. Чернівці: Чернівцький нац. університет, 2011. С. 28–35.
 5. Древаль Г. І. Інновації в початковій школі. Початкова освіта. 2009. № 42(листопад). С. 2–4.
 6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
 7. Зерна педагогічної інновації: Хрестоматія / Укладачі: Л. В. Буркова, Н. Ф. Федорова. Київ, 2012. 120 с.
 8. Ігрова технологія в початковій школі: види, цілі і завдання, актуальність. Цікаві уроки в початковій школі. URL: <http://urok.pp.ua/serednya-osvta/4128-grova-tehnologya-v-pochatkovy-shkol-vidi-cl-zavdannya-aktualnst-ckav-uroki-v-pochatkovy-shkol.html>
 9. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навчальний курс та науково-методичний посібник / Т.В. Сак. Київ: СПД-ФО Парашин І.С., 2011. 101 с.
 10. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: науково-методичний збірник. Київ: ФО-П Придатченко П.М., 2007. 336 с.
 11. Інновації як фактор модернізації та підвищення якості вищої освіти: Бібліогр. показчик (1995-2006) / Укл. Н.В.Артикуца, О.М.Клоченок, Т.О.Ліщук; НаУКМА. К.: Стилос. 2006. 630 с.
 12. Інноваційні пошуки в сучасній освіті / Г.М.Перевознікова (упоряд.); Л.І.Даниленко, В.Ф.Паламарчук (ред.); Центр. ін-т післядипломної пед. освіти АПН України. Київ: Логос, 2005. 220 с.
 13. Козак Л. В. Сучасні підходи до класифікації педагогічних інновацій. Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір: матеріали Міжнародної наук.-практ. конфер. (28-29 березня 2012 р.). / заг. ред. В.О. Огнев'юка. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2012. С. 227–232.
 14. Козак Л.В. Інновації в системі вищої педагогічної освіти: теоретичний аспект. Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць. Київ. Університет, 2010. Вип. 3. Ч.1. С.207–216.
 15. Колупаєва А.А., Таранченко О.М., Білозерська О.І. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Київ: 2012, 308 с.
 16. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ: Грамота, 2005. 448 с.
 17. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Київ: Грамота, 2007. 576 с.

18. Кушнір В., Кушнір Г., Рожкова Н. Інноваційність освіти як дидактичний принцип. Рідна школа. 2012. №6 (990). С.3–8.
19. Литвиненко Н. С. Інноваційні методи навчання в контексті завдань шкільної освіти. Інформатика. 2011. № 3 (січень). С. 21–22.
20. Ліщук І. Р. Робота школи в режимі інноваційного розвитку. Сучасна школа України. 2009. № 9 (вересень). С. 37–39.
21. Матвієнко О. В. Метод конкретних педагогічних ситуацій : навчально-методичний посібник. Київ, 2011. 299 с.
22. Нова українська школа: поради для вчителя. Підзаг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
23. Патрикеева О. STEM – освіта: умови впровадження у навчальних закладах України / О. Патрикеева, О. Лозова, С. Горбенко // Управління освітою. 2017. № 1. С. 28–31..
24. Підгребя Н. С. Інноваційні технології як засіб розвитку творчої активності учнів. Сучасна школа України. 2009. № 10(жовтень). С. 35–42.
25. Ткаченко Л. В. Формування нового педагогічного мислення: нові освітні технології. Освіта. 2011. № 14(9-16 березня). С. 10–11.
26. Фурс Г. О. Інноваційні педагогічні процеси у початкових класах як шлях до якісної освіти. Початкове навчання та виховання. 2009. № 16-18(червень). С. 10–24.
27. Цюняк О. П. Культура мовлення як складова професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти. Молодий вчений (науковий журнал). 2014 р. №8 (11). Ч. II. серп. С. 101–104.
28. Чернова Н. І. Інновації в освіті та нові підходи до методики активізації пізнавальної діяльності учнів. Сучасна школа України. 2009. № 8(серпень). С. 71–75.
29. Шпонтак І. М. Інноваційна компетентність педагога. Безпека життєдіяльності. 2011. № 3. С. 21–24.
30. Ющенко І. В. Упровадження інтерактивних технологій на уроках у початкових класах. Початкове навчання та виховання. 2010. № 2(січень). С. 2–9.
31. Як навчання на основі ігор розвиває навички 21-го століття. URL: <http://nus.org.ua/view/yak-navchannya-na-osnovi-igor-rozvyva-navychky-21-go-stolittya/>.

Інформаційні ресурси

1. Великий тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/integracija>.
2. Вчитель у мережі. URL: <https://sites.google.com/site/ulejconf>.
3. Дебати як педагогічна технологія. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/369/>.
4. Довіра до освіти починається з педагогіки партнерства. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-12-02-dovira-do-osviti-pochinaetsya-z-pedagogiki-partnerstva-vidkritosti-shkil-povagi-do-kozhnoy>.
5. Єдине освітнє інформаційне вікно України. URL: <http://www.osvita.com>.
6. Ігри на розвиток креативності. URL: <http://poippo.pl.ua/otmz/photo11/3.pdf>.
7. Інструктивно-методичний лист МОН молодьспорт №1/9-384 dsl 18/05/2012 р.

- «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання». URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/.
8. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/>.
 9. Інформаційний портал «Знання» URL: <http://znannya.info>.
 10. Ключові новації в освіті (Новий Закон України «Про освіту»). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/ZAKON-2018.pdf>.
 11. Конвенція о правах инвалидов и Факультативный протокол к ней: Принята резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 61/106 от 13.12.2006. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/disabled.shtml.
 12. Конвенция о правах ребенка: Принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 20.11.1989 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml.
 13. Концепція розвитку інклюзивної освіти (від 01.10.2010 р.) // Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання. Наказ МОН №912 від 01.10.2010 року. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189_3
 14. Метод проєктів – ефективна технологія навчання. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/1415/>.
 15. Мультимедійні технології. URL: <http://schoolplusnet.com/art/Methodika-vikoristannya-multimeda-tehnologj-na-urots/>.
 16. Освіта UA. URL: <http://osvita.ua>.
 17. Освіта і Наука URL: http://firstedu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=93&Itemid=34.
 18. Освіта України. URL: <http://osvita-ukrainy.com.ua>.
 19. Педагогіка партнерства НУШ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8VWuhwv1B2U>.
 20. Педагогічна бібліотека. URL: <http://www.pedlib.clx.ru>.
 21. Перевернуте навчання. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cIKsKYbsPN0>.
 22. «Перевернене» навчання – ключова тенденція освітніх технологій сучасності. URL: <http://oin.in.ua/perevernene-navchannya-klyuchova-tendentsiya-osvitnih-tehnolohij-suchasnosti/>
 23. Портал сучасних педагогічних ресурсів. URL: <http://www.intellect-invest.org.ua>.
 24. Примакова В.В. Інноваційні технології навчання в сучасній початковій школі. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tvo/2011_4/003.pdf.
 25. Проектне навчання: коротко про головне. URL: <http://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne/>.
 26. Султанова Л. Ю. Вплив ціннісних орієнтації викладачів на розвиток їх професійного досвіду. Проблеми підготовки сучасного вчителя № 14, 2016. С. 252-259.
 27. Творчість. URL: <https://uk.wikipedia.org>].

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Авторитет педагога – загально визнане значення педагога, його вплив на учнів, підтримку його ідей, діяльності громадською думкою, прояв пошани, довіри до нього, віра в нього: у його розум, волю, моральність, здатність створити благо, віддати усі сили загальній справі.

Авторські навчальні програми – складова частина програмно-методичного забезпечення освітнього процесу закладу освіти (школи, дитячого садка тощо). Для них характерні оригінальні концепції та зміст. Запровадженню *А.н.п.* передують експертиза, апробація, сертифікація тощо.

Авторські освітні технології – розроблені педагогами-практиками технології, в яких у різних варіантах поєднано адекватні змісту і цілям різнорівневого і різнопрофільного навчання структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові технології.

Адаптивне навчання – це навчальна модель, яка використовує техніку і нові технології для потреб учнів у якості «інтерактивних навчальних пристроїв».

Активні методи навчання – способи активізації навчально-пізнавальної діяльності, які спонукають до активної розумової і практичної діяльності у процесі опанування матеріалу.

Апробація інновацій – перевірка доцільності їх застосування у системі освіти, яка здійснюється шляхом вибіркового та керованого розповсюдження і застосування інновацій освітянами.

Базова освіта – суспільно необхідний рівень загальноосвітньої підготовки, який передбачає усебічний розвиток і ціннісно-етичну орієнтацію особистості, формування загальнокультурної основи її освіти, громадянського та професійного становлення.

Базовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів визначає структуру та зміст загальної середньої освіти через інваріантну і варіативну складові, які встановлюють погодинне співвідношення між освітніми галузями, гранично допустиме навантаження учнів та загальнорічну кількість навчальних годин.

Базовий навчальний план початкової освіти визначає загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти та дає цілісне уявлення про зміст і структуру початкової освіти як першого рівня загальної середньої освіти, встановлює погодинне співвідношення між освітніми галузями за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження здобувачів освіти та загальну щорічну кількість годин за освітніми галузями. На підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в типових освітніх програмах, освітній програмі закладу загальної середньої освіти.

Бріколаж в освіті – це використання для навчання всього, що завгодно, крім спеціально створених інструментів.

Булінг (*англійське слово «bullying»*) означає агресивну поведінку людини з вищим статусом стосовно іншої людини, яка має нижчий статус. Мета – заподіяти людині моральну або фізичну шкоду, принизити її і так утвердити свою владу. Найпоширенішими **формами булінгу є**: словесні образи, глузування, обзивання, погрози; образливі жести або дії, наприклад, плювки; залякування за допомогою слів, загрозливих інтонацій, щоб змусити жертву щось зробити чи не зробити; ігнорування, відмова від спілкування, виключення з гри, бойкот; вимагання грошей, їжі, речей; умисне пошкодження особистого майна жертви; фізичне насилля (удари, щипки, штовхання, підніжки, викручування рук; будь-які інші дії, що завдають болю і навіть тілесних ушкоджень); приниження за допомогою мобільних телефонів та Інтернету (СМС-повідомлення, електронні листи, образливі репліки, коментарі в чатах), поширення чуток і пліток.

Веб-квест – проект з використанням інтернет-ресурсів.

Всотуючий розум – здатність дитини вчитися, прагнення до навчання, реалізація яких забезпечується сприятливим навколишнім середовищем. Термін запровадила М. Монтесорі.

Гейміфікація навчання – використання ігрових практик та механізмів для створення такого освітнього середовища, учасники якого спостерігають за власним прогресом, змагаються один з одним, допомагають один одному і мотивують один одного.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності,

володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Градація (лат. *gradatio* – поступовість, посилення, від *gradus* – ступінь) **новизни** – показник якісної відмінності одного об'єкта від іншого. Виокремлюють такі градації: побудова нового в іншому вигляді, тобто формальна новизна; повторення відомого з несуттєвими змінами; уточнення, конкретизація вже відомого; доповнення вже відомого суттєвими елементами; створення якісно нового об'єкта.

Гуманізація педагогічного процесу – концепція, основу якої становить ідея побудови педагогічної системи на принципах гуманізму з метою створення найсприятливіших умов для повноцінного розвитку дитини. Г. п. п. передбачає диференціацію та індивідуалізацію навчання й виховання на основі активізації творчого саморозвитку особистості.

Гуманістична освіта – освітні системи і концепції, які базуються на цінностях гуманізації і гуманітаризації освіти.

Гуманістична педагогіка – напрям у сучасній теорії та практиці виховання, що виник наприкінці 50-х – на початку 60-х років ХХ ст. у США як педагогічне втілення ідей гуманістичної психології. Головною метою виховання в Г. п. є самоактуалізація особистості.

Гуманітаризація освіти – одна з основних тенденцій розвитку освіти в сучасному світі. Відображає зростання ролі і значення людських відносин, взаємного прийняття учасників навчального процесу для успішності освіти в цілому.

Дебати (фр. *debat*) – чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми. Цей різновид публічної дискусії учасники дебатів спрямовують на переконання в своїй правоті третьої сторони, а не одне одного. Тому вербальні і невербальні засоби, що використовуються учасниками дебатів, мають на меті отримання певного результату – сформувані у слухачів позитивне враження від власної позиції. Популярність дебатів сьогодні пов'язана з політичними дебатами. Першими телевізійними дебатами були теледебати між Дж. Кеннеді та Р. Ніксоном у ході передвиборчої президентської кампанії в США в 1960 році.

Демократизація педагогічного процесу – упровадження в педагогічну систему принципів демократії, надання свободи творчості педагогу і більших можливостей вихованцям.

Державний стандарт початкової освіти – документ, який визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів та умов організації освітнього процесу щодо їх досягнення та забезпечення на рівні початкової освіти.

Дискúсія – це форма колективного обговорення, мета якого – виявити істину або знайти правильний розв'язок порушеного питання через висловлення власних міркувань та зіставлення поглядів опонентів на проблему. Під час такого обговорення виявляються різні позиції, озвучуються протилежні думки, а емоційно-інтелектуальний стимул підштовхує до активного мислення.

Дискримінація – це нерівне ставлення, менш прихильне поводження з людиною через її певні ознаки. **Форми дискримінації:** **пряма дискримінація** – рішення, дії або бездіяльність, які призводять до випадку, коли до особи або групи осіб за їхніми певними ознаками ставляться менш прихильно, ніж до інших осіб в аналогічній ситуації;

непряма дискримінація – рішення, дії або бездіяльність, правові норми, критерії оцінки, умови чи практики, які формально є однаковими, але під час здійснення чи застосування яких виникають чи можуть виникнути обмеження або привілеї стосовно особи або групи осіб за їхніми певними ознаками; **підбурювання до дискримінації** – це вказівки, інструкції або заклики до дискримінації стосовно особи або групи осіб за їхніми певними ознаками; **утиск** – небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їхньою людської гідності за певними ознаками. Або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери; **відмова у розумному пристосуванні** – це необґрунтована відмова вносити необхідні корективи та модифікації, коли вони потрібні, щоб надати можливість всім людям користуватися правами та послугами на рівні з іншими.

Едьютейнмент – навчання як розвага.

Ейджизм (від англ. *age* – вік) – дискримінація за віком. Ця ознака захищена Конституцією України.

Експеримент (лат. *experimētum* – проба, досвід) – метод дослідження, що передбачає виокремлення суттєвих факторів, які впливають на результати педагогічної діяльності, дає змогу варіювати ними задля досягнення оптимальних результатів; контрольована

педагогічна діяльність, спрямована на створення та апробування нових технологій навчання й виховання, розвитку дітей, управління закладом освіти.

Електронний підручник (посібник) – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію.

Е-навчання – це система навчання за допомогою інформаційних та електронних технологій.

Ерготерапія – сприяє розвитку координаційних здібностей, реакцій рівноваги, загальної та дрібної моторики, моторного планування, покращує інтеграцію сенсорної інформації, а також регулює рівень активності.

Закони педагогічної інноватики – фундаментальні закони, знання яких дає змогу ефективно впроваджувати інновації у системі освіти і керувати ними.

Засоби інформатизації освіти – засоби нових інформаційних технологій у поєднанні з навчально-методичним, нормативно-технічним і організаційно-інструктивним матеріалом, що забезпечує їх педагогічно доцільне використання.

Засоби нових інформаційних технологій – програмно-апаратні засоби і пристрої, що функціонують на базі обчислювальної техніки, а також сучасні способи і системи інформаційного обміну, що забезпечують операції збирання, накопичення, збереження, оброблення й передавання інформації.

Здобувачі освіти – вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), докторанти, інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти.

Зміст освіти – система наукових знань про природу і суспільство; особистісний і соціокультурний досвід, які реалізуються, розвиваються і трансформуються у системі освіти. Серед основних компонентів змісту освіти виокремлюють ціннісний, знаковий, діяльнісний, поведінковий, особистісний.

Змістові лінії – відображають зміст кожної освітньої галузі, окреслюють її внутрішню структуру, систематизують конкретні очікувані результати галузі.

Змістові нововведення – апробація навчальних планів, підручників, які повинні сприяти вдосконаленню освітнього процесу, ефективності всебічного розвитку особистості.

Змішане навчання – методика формальної освіти, згідно з якою учень засвоює одну частину матеріалу он-лайн, частково самостійно керуючи своїм часом, місцем, шляхом і темпом навчання, а іншу частину матеріалу вивчає у класі.

Індивідуалізація навчання – організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, яка дає змогу створити оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожного.

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) – складається для дітей з особливими освітніми потребами, а саме для дітей з порушеннями психофізичного розвитку, на основі навчальної програми командою, до якої входить учитель, асистент учителя, додаткові фахівці, батьки дитини. В ІПР зазначено додаткові спеціальні послуги, зумовлені особливостями розвитку дитини.

Індивідуальний навчальний план (ІНП) – це документ, який містить детальну інформацію про дитину й освітні послуги, які вона має отримувати; містить перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин. У плані враховуються додаткові години на індивідуальні і групові заняття, курси за вибором, факультативи тощо.

Інклюзія – це процес, що дає можливість залучати усіх учнів до участі у діючих культурно-освітніх програмах.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, і передбачає навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку в умовах загальноосвітнього закладу з обов'язковим фаховим психолого-педагогічним супроводом.

Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базуються на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залученні та включенні до освітнього процесу усіх його учасниць і учасників.

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Інновативність (лат. *innovatio* – оновлення, зміна) – емоційно-оцінне ставлення до нововведень, відмінність у сприйнятливості суб'єктів до інновацій, нових ідей, досвіду.

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми.

Інноваційна культура педагога – система освоєних особистістю педагогічних засобів, що забезпечують інноваційний спосіб діяльності, системоутворюючим елементом якої є цінності інноваційного плану.

Інноваційний заклад освіти – заклад освіти, в якому постійно вносяться якісно нові елементи, створюючи та використовуючи при цьому інтелектуальний продукт, доводяться нові оригінальні ідеї до реалізації їх у вигляді освітніх систем, програм, технологій, освітніх послуг.

Інновація – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях.

Інсайт – момент осяяння, здогаду, раптового розуміння; кульмінація інтуїтивного рішення, раптове знаходження нової ідеї.

Інтеграція – це «доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи» (Великий тлумачний словник).

Інтеграція – процес і результат взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується відновленням, встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між ними на основі достатньої підстави, в результаті чого формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів.

Інтегровані інновації – інновації, що передбачають об'єднання інтенсивного та екстенсивного шляхів розвитку педагогічної системи за умови ретельного дослідження невикористаних резервів педагогічної системи, які виявляються на межі різнопланових, різнорівневих і різнохарактерних педагогічних підсистем та їх компонентів.

Інтегроване навчання – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається крізь призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни.

Кейс-метод (англ. *Casemethod*, метод кейсів, метод конкретних ситуацій, метод ситуаційного аналізу) – техніка навчання, що використовує опис реальних економічних, соціальних і бізнес-ситуацій. Ті, що навчаються повинні досліджувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них. Кейси ґрунтуються на реальному фактичному матеріалі або ж наближені до реальної ситуації.

Кібербулінг – це цькування через СМС, погрози в соцмережах, розповсюдження ганебного контенту (фотографій, відео, історій листування).

Конвергенція – явище, що припускає добровільне сприйняття належних дій для досягнення загальної мети.

Коуч – це тренер, здатний зробити з людини чемпіона, тобто мова йде про виховання переможців; створює креативну атмосферу взаємної довіри, спрямованої на розкриття особистісного потенціалу кожної дитини.

Креативна особистість – особистість, яка має внутрішні передумови (особистісні утворення, нейрофізичні задатки, специфіку когнітивної сфери), що забезпечують її творчу активність.

Критичне мислення – «вміле відповідальне мислення, що дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження, оскільки воно: а) ґрунтується на певних критеріях; б) є таким, що само коригується; в) впливає з конкретного контексту» (Метью Ліпман, Фундатор Інституту критичного мислення США).

Курикулум – навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти.

Медіа-освіта – напрям у педагогічній науці, який досліджує засоби масової комунікації. Сформувався він у другій половині ХХ ст. Головними завданнями М.-о. є підготовка тих, хто навчається, до життя в інформаційному суспільстві, формування у них уміння користуватися інформацією у будь-якому вигляді, здійснювати комунікації, усвідомлювати наслідки впливу на людину засобів інформації, особливо засобів масової комунікації.

Мейнстрімінг – вид виховних заходів для дітей з особливими освітніми потребами.

Метод *sandplay* (дослівно – пісочна гра) представляє незвичайну техніку аналітичного процесу, під час якої дитина (дорослий) будує власний світ в мініатюрі з піску і невеликих фігурок.

Методи навчання – упорядковані способи діяльності вчителя й учнів, спрямовані на ефективне розв'язання освітніх завдань.

Мобільне навчання – метод навчання, при якому на заняттях активно використовуються смартфони, ноутбуки, планшети.

Модератор, той, хто відповідає за дотримання встановлених норм; наставник, керівник, який здійснює та підтримує організацію активної роботи.

Модернізація – оновлення, удосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду.

Модифікації освітнього процесу – зміни, що стосуються змісту навчання (менша складність, менший обсяг навчального матеріалу), зумовлені особливостями розвитку дитини.

Моніторинг (лат. *topiōg* – нагадуючий, наглядаючий) в освіті – постійне відстежування певного процесу в освіті з метою виявлення його відповідності бажаному результату або початковим припущенням. Елементами М. в о. є форми поточної, проміжної і підсумкової атестації, складання графіків і звітів, проведення педагогічних рад, консиліумів тощо.

Навчальна діяльність – орієнтовні види навчальної діяльності, які здійснюються під час реалізації навчальної програми, як наприклад: робота в малих групах, рольові ігри, експерименти, спостереження, проектна діяльність тощо. Орієнтовна навчальна діяльність укладається за днями тижня відповідно до сформульованих на цей тиждень очікуваних результатів.

Навчальна дискусія – метод, за допомогою якого здійснюється групове обговорення проблеми для встановлення істини шляхом зіставлення різних думок.

Навчальні мультимедіа – форма комп'ютерного навчання, що включає поєднання різних технологій мультимедіа, приміром, анімація, графіка, відео

Новаторство (лат. *novator* – оновлювач) – вищий ступінь педагогічної професійної майстерності, винахідництво нового в педагогічній практиці.

Новаторський педагогічний досвід – породжена радикально новою педагогічною ідеєю навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність.

Нововведення – цілеспрямована зміна, яка вносить у середовище нові стабільні елементи (новації), що викликають перехід системи з одного стану в інший.

Новизна – один із основних критеріїв оцінювання педагогічних досліджень; результат творчого процесу; властивість і самостійна цінність будь-якого нововведення. Н. має відносний характер як в особистісному, так і в історичному плані.

Нові інформаційні технології – сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передавання інформації за допомогою комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій.

Онлайн-навчання – метод отримання нових знань за допомогою Інтернету в режимі реального часу.

Освіта – процес і результат засвоєння людиною системи знань про світ, суспільство, саму себе, способи мислення і діяльності, формування власної особистості; феномен культури, що забезпечує її трансляцію, відтворюваність і зміну; освітній простір – сукупність навчальних закладів, державної системи управління і суспільних об'єднань, які реалізують освітні програми.

Освітня технологія – технологія, що відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначена для прогнозування розвитку освіти, її конкретного проектування і планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів. До О. т. належать концепції освіти, освітні закони, освітні системи (гуманістична концепція освіти, Закон України «Про освіту», система неперервної освіти тощо).

Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Оцінювання – процедура визначення досягнутих у навчанні результатів.

Оффлайн-навчання – метод отримання нових знань в аудиторії під час безпосереднього спілкування викладача та учня.

Педагог інноваційного спрямування – педагог із чіткою мотивацією інноваційної діяльності та визначеною інноваційною

позицією, здатний не лише підтримувати інноваційні процеси, а й ініціювати їх.

Педагогіка співробітництва – новаторський напрям у педагогіці, що розглядає дитину як активного суб'єкта спільної з педагогом діяльності, заснованої на реальному співробітництві, демократичних і творчих 'засадах. Сформувався у середині 80-х років ХХ ст. Авторами П. с. є Ш. Амонашвілі, І. Волков, Є. Ільїн, С. Лисенкова, В. Сухомлинський, В. Шаталов та ін.

Педагогічна інноватика – це вчення про створення педагогічних новацій, їх оцінку, освоєння педагогічним співтовариством і використання та застосування на практиці. Це визначення загалом характеризує предмет педагогічної інноватики.

Педагогічна інновація (нововведення) – сукупність нових професійно-педагогічних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання й навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти; цілісна теоретична, технологічна і методична концепція оновлення педагогічної діяльності, що забезпечує її вихід на якісно новий рівень; процес освоєння нового (засобу, методики, технології, програми тощо).

Педагогічна технологія – проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці; змістова техніка реалізації навчально-виховного процесу; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізує науково-обґрунтований проект навчально-виховного процесу і має вищий рівень ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж традиційні методики навчання й виховання.

Педагогічне проектування – цілеспрямована діяльність, яка визначає необхідність педагогічних перетворень, прогнозує та оцінює наслідки реалізації певних педагогічних задумів.

Педагог-фасилітатор – педагог, який працює в системі особистісно-орієнтованої (гуманістичної) педагогіки і в роботі з дітьми сповідує відкритість власним думкам, переживанням, заохочення, довіру як вираження внутрішньої особистісної впевненості в можливостях і здібностях вихованців, «емфатичне розуміння» (бачення поведінки вихованця, його реакцій, дій, навичок). Поняття запровадив К. Роджерс.

Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування і визначення знань з урахуванням технічних і людських ресурсів, їх взаємодії, котрі ставлять своєю задачею оптимізацію форм освіти.

Перевернуте навчання – метод навчання, при якому вся теоретична і лекційна програма вивчається вдома, а в класі з учителем детально розбираються завдання і вправи по темі.

Передовий педагогічний досвід – навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність, у процесі якої стабільні позитивні результати у розв'язанні актуальних педагогічних проблем забезпечуються використанням оригінальних форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання, нових освітніх систем або інтеграції традиційних форм, методів, прийомів та засобів.

Підготовлене середовище – створене педагогом середовище, яке містить стимули для саморозвитку, самонавчання і самовиховання дитини. Термін запровадила М. Монтесорі.

Проблемне навчання – навчально-пізнавальна діяльність учнів із засвоєння знань та способів діяльності на основі створення й розв'язування проблемних ситуацій.

Проблемні методи навчання – методи засвоєння нових знань, у яких кожний учасник навчального процесу бере участь у виробленні певного нового змісту (розв'язанні проблеми). Використання П. м. н. обумовлено високою мотивацією усіх учасників освітнього процесу, можливостями реалізації атмосфери діалогу і співробітництва.

Проектне навчання – учні виконують навчальні проекти, під якими слід розуміти самостійно розроблені та подані результати роботи над проблемою. (консультування вчителя)

Портфоліо – це спеціально спланована та організована індивідуальна добірка матеріалів і документів, яка демонструє зусилля, динаміку і досягнення учнів у різних сферах.

Ранкові зустрічі – практика, що проводиться зазвичай на початку дня, під час якої відбувається розвиток академічних, соціальних, мовленнєвих навичок дітей, впровадження демократичних цінностей, створення позитивного налаштування на день.

Розумне пристосування – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами.

Ротаційні моделі «Щоденні 5» (читання і письмо) і «Щоденні 3» (математика) – щоденні діяльності, виконуючи які, діти навчаються бути самостійними під час читання, письма й

математики, в той час як учитель має можливість працювати з учнями індивідуально та у малих групах.

Системні нововведення – нововведення, які охоплюють весь педагогічний процес навчально-виховного закладу, їх освоєння потребує програми розвитку. До С. н. належать насамперед ті, які передбачають або перебудову всього закладу під певну ідею, концепцію, або створення нового навчального закладу на базі попереднього (наприклад, дитячий садок-школа, адаптивна школа, школа-лабораторія тощо).

СОТ – сучасні освітні технології.

Сторітеллінг – мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації.

Технологізація – неухильне дотримання змісту і послідовності етапів впровадження нововведень.

Технологія навчання – спільна цілеспрямована діяльність викладачів (учителів) та студентів (учнів), за якої студенти (учні) здобувають знання, уміння, навички, формується світогляд, розвиваються пізнавальні та творчі сили.

Технологія навчання в співпраці – технологія базується на ідеї взаємного навчання, при організації якого учні беруть на себе не тільки індивідуальну, але й колективну відповідальність за вирішення навчальних задач.

Технологія «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» (Reading and Writing for Critical Thinking – ЧПКМ) була створена для задоволення потреби школи в організації активного навчання та для забезпечення розвитку критичного мислення учнів на уроках читання та письма (предмети «Українська мова» та «Літературне читання»). У педагогічну практику українських вчителів почала впроваджуватися в 90-х роках ХХ століття. Автори технології – Курт Мередіт, Чарльз Темпл, ДжінніСтіл.

Трєнінг (англ. *training*) – це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі.

Тьютор (від англ. *tutor* – учитель) – особа, яка індивідуально працює з дитиною, виявляє освітні запити, проектує освітню

діяльність, організовує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті, репетитор, наставник.

Фасилітатор (від англ. *facilitat*) – вчитель, основне завдання якого полягає в стимулюванні та направленні процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності учнів (сприяти, допомагати, полегшувати).

Якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг.

Якість шкільної освіти – інтегральна характеристика функціонування системи, що відображає ступінь відповідності досягнутих освітніх результатів нормативним вимогам, соціальним і особистісним очікуванням.

ДОДАТКИ

РОЛІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Відповідно, нові завдання сучасної освіти вимагають від педагога виконання багатьох різних ролей:

Розробник навчальних програм. Педагог повинен уміти визначати очікувані навчальні результати, навчальні завдання, які приведуть до досягнення цих результатів, способи перевірки (оцінювання), необхідні ресурси та час.

Фасилітатор. Роль фасилітатора – допомогти учням досягнути очікуваних результатів навчання. Тому педагог-фасилітатор скоріше ставить запитання, сприяє, щоб звучали різні думки, точки зору у групі. На відміну від презентатора, який є певним чином експертом в інформації, що презентується, фасилітатор пропонує процес, який допомагає учасникам засвоїти знання.

Презентатор. Під час проведення презентацій педагог інформує, мотивує, описує. Презентація – це одностороння комунікація, яка передбачає передачу інформації від педагога аудиторії та підкріплюється візуальними засобами.

Тренер. Допомагає іншим в оволодінні новими навичками, знаннями, ставленнями.

Наставник. Допомагає учням переносити здобуті знання у практику. Заохочує рефлексивну практику.

Менеджер. Планує, оцінює, вносить зміни до навчального процесу для досягнення учнями очікуваних навчальних результатів. Забезпечує необхідними ресурсами.

Консультант. Ділиться знаннями, навичками, розвиває спроможності учнів, робить внесок в успіх кожного.

Дослідник. Роль учителя як дослідника вимагає від учнів нового розуміння процесу навчання, зміщуючи акцент від «зовнішнього до внутрішнього джерела» (Lytle&Cochran-Smith, 1993).

Агент змін. Заохочує та проводить постійний аналіз і рефлексію. Ініціює різноманітні альтернативні існуючій практиці. Сприяє процесу змін і розвитку класу/школи.

Ранкова зустріч – це зустріч на початку дня учнів з учителем; це запланована, структурована зустріч, яка посідає важливе місце в повсякденному розкладі діяльності класу, де панує атмосфера піклування та відповідальності

Піклування один про одного, відчуття емоційної безпеки, яка потрібна для того, аби ділитися важливими ідеями та досвідом, готовність допомагати друзям – це саме ті характеристики, що відображають сутність ранкової зустрічі.

Учні сидять у колі один навпроти одного; кожна дитина вдумливо і поважно вітається з іншими дітьми, після чого впродовж короткого часу ділиться власним досвідом зі своїми товаришами, які з повагою слухають її, ставлять запитання і коментують. Ранкова зустріч закінчується обміном щоденними новинами, які зазвичай готує вчитель, щоб ознайомити з навчальними завданнями дня.

Чотири основні компоненти ранкової зустрічі:

1. Вітання – перший компонент ранкової зустрічі . Учні разом з учителем (асистентом учителя, якщо він є) розміщуються в колі . Усі діти вітаються, і це забезпечує розуміння, що вони є важливими членами групи . Усі звертаються один до одного на ім'я, що допомагає створити атмосферу дружби та належності до групи . Вітання створює спокійний і розважливий настрій для наступного елемента зустрічі – групового заняття .

2. Групове заняття – другий компонент ранкової зустрічі, що розпочинається після спокійного періоду обмірковування інформації . У класі створюється відчуття єдності, радості через виконання пісень, участі в іграх, коротких і швидких заняттях . Ігри та заняття, позбавлені елементів суперництва, кооперативні за суттю, враховують індивідуальний рівень розвитку певних навичок дітей. Такі групові заняття, здебільшого, пов'язані з навчальною програмою або темою, яку в цей час вивчають у класі.

3. Обмін інформацією – третій компонент ранкової зустрічі . Учні висловлюють свої думки, обмінюються ідеями та пропонують важливі для них теми для обговорення . Діти мають змогу дізнатися щось один про одного . Обмін інформацією допомагає розвивати навички, які дають змогу навчатися впевнено говорити і слухати . Кожна дитина може поставити запитання або прокоментувати, а учень, який повідомляє інформацію, відповідає на запитання та коментарі товаришів.

4. Щоденні новини – завершальний елемент ранкової зустрічі. Це коментування письмового оголошення, яке щодня вивішують на відповідному стенді або дошці . Письмове оголошення налаштовує учнів на те, що вони мають засвоїти цього дня, а також дає можливість обміркувати події та навчання попередніх днів . Щоденні новини допомагають дітям тренувати навчальні звички, що сприяють розвитку математичних та мовленнєвих навичок . Щоденні новини можуть містити різноманітні завдання (заповнення календаря, перегляд розкладу виконання робіт, створення графіка погоди тощо), що активізує початок індивідуальної роботи або діяльність у навчальних центрах . Такі заняття дають дітям змогу розвивати соціальні та академічні навички, поєднуючи соціальний, емоційний та інтелектуальний розвиток кожного учня . Повторення позитивного досвіду сприяє розвитку доброти, емпатії та інклюзії, а також дає надзвичайні результати як для створення спільноти у класі, так і поза його межами.

Педагоги відповідають за проведення ранкової зустрічі та моделювання демократичної поведінки.

Найдосвідченіший педагог
ніколи не повинен спинятися на досягнутому,
бо якщо немає руху вперед, то неминуче
починається відставання

В. Сухомлинський

Джерело мудрості!

Був учитель немічний та худий. Жилисті були руки його, і сумна мережа зморшок зборознила високе чоло. Але очі вчителя, коли він говорив, блищали світло і чисто, сила випромінювалась з них. Коли говорив учитель, неначе стіна розсувалась перед людьми, і хід сонця розумів його, і спів пташок, і ярість тварин, і життя будь-якої тварини на землі. І були в нього три учні. Молоді вони були та любили життя. Усе, що знав, передав їм учитель. Коли прийшов час їм іти, він сказав: «Я навчав вас багато років. Ось шлях. Він веде до селища. Я вже старий і не піду з вами. До того ж я знаю кожний камінь цього шляху. Через три доби ви повернетесь до мене і розкажете, що саме знайшли в кінці шляху».

Прошло три доби. Прийшов перший учень. «Мене ласкаво зустріли, – сказав він, – називали мене вчителем, дивувалися моїм знанням, щедро пригощали в кожній хаті». «А якого ж кольору очі у дітей цього селища?» – спитав учитель. «Не знаю, бо в перший день я випив стільки прекрасного, духмяного вина, що всі очі здавалися мені однаковими». «Повертайся назад у селище, – сказав учитель, – ти ще зможеш оволодіти ремеслами, але вчителем ти не станеш ніколи».

Повернувся до вчителя другий учень. «Я був вражений красою жінок у селищі, – промовив він, – проте, є там одна краща за усіх у світі, я готовий до будь-якої жертви заради неї». І сказав тоді йому учитель: «Ти будеш люблячим чоловіком, ти станеш гідним батьком, але вчителем ти не станеш ніколи».

І побачивши третього учня, спокійно дивився на нього учитель, як дивляться люди, які вже дізналися про каміння шляху великого, на тих, хто лише вступає на цю путь. «Я дізнався, що діти бувають голодні, – вимовив юнак ледве чутно. – Я дізнався, як вони плачуть, і як важко відкрити їхні серця. Біль і тривога оселилися в

моїй душі. Я нічого не знаю. Я знову твій учень». Але обійнявши юнака, учитель сказав: «Ти вже не учень. Ти – **УЧИТЕЛЬ!**».

НАВІЩО ПОТРІБЕН УЧИТЕЛЬ

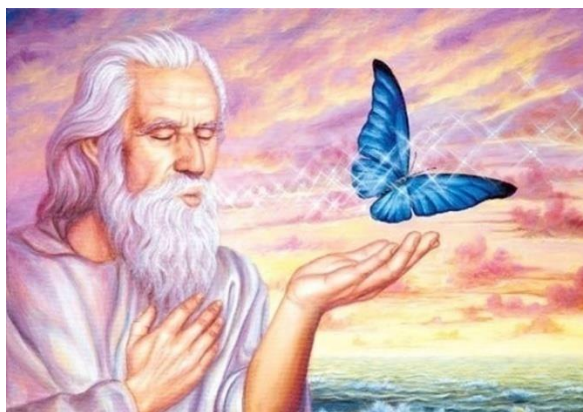
Одного разу до Великого Майстра прийшов молодий чоловік. У нього було всього лише одне запитання: «Я вже все вивчив і все знаю. Я прочитав багато книжок, сам можу виступати з лекціями. І всьому цьому я навчився сам, мені ніхто не допомагав. Тож дайте мені тоді відповідь на моє запитання: чи потрібен мені Учитель?».

Майстер розсміявся: «Приходь через пару днів, і ти отримаєш свою відповідь».

Через кілька днів він все ж повернувся. Майстер вручив йому конверт і сказав: «Віднеси, будь ласка, цього листа в село, що знаходиться по той бік річки. На березі є човен, є човняр, він тебе переправить».

Наступного дня юнак відправився на берег, знайшов човняра і сів у човен. Але коли вони відплили, він раптом згадав, що не розпитав про дорогу в село і власне не знає, як дістатися туди. Юнак поцікавився у човняра, але той теж не знав дороги.

Довелося знову йти до Майстра, щоб дізнатися про дорогу до цього села. І тоді Майстер сказав юнакові: «Це і є відповідь на твоє питання. У тебе є мета подорожі, є засіб, щоб досягти її, але ти не знаєш дороги, якою тобі потрібно йти. Ось причина, чому ти зупинився. Тобі знадобився провідник, який добре знає цей шлях. Мало мати знання. Щоб правильно ними скористатися, потрібен **Учитель**».

ПРИТЧА ПРО ЩАСТЯ

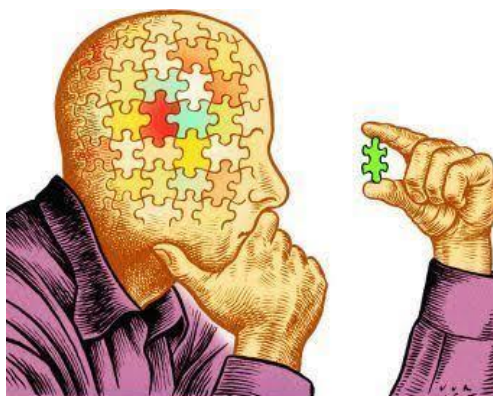
Якось ішов дорогою мудрець. Милувався красою світу і тішився життям, і ось, стрівся йому чоловік, що, згорбившись, тягнув велетенський тягар.

– Навіщо ти прирікаєш себе на такі страждання? – запитав мудрець.

– Я страждаю заради щастя своїх дітей і онуків, – відповів чоловік, – мій прадід усе життя страждав заради щастя діда, дід страждав заради щастя мого батька. І я готовий усе життя страждати – лише б мої діти та онуки були б щасливими.

– А чи був хтось щасливий у твоїй сім'ї? – запитав мудрець. – Ні, але мої діти і онуки доконче будуть щасливі, – відказав нещасний чоловік.

– Неписьменний не навчить читати, а кротові не виховати орла, – мовив мудрець. Спершу навчися сам бути щасливим, а тоді зможеш ощасливити своїх дітей та онуків.

НАВІЩО ЛЮДЯМ УЧИТИСЯ МИСЛИТИ КРИТИЧНО?

Ідея казки Л.Л.Сіладі

В одному царстві жили собі люди. Жили добре, багато та дружньо. Поважали старших, навчали молодших, любили співати,

сміятись, вирощувати та дарувати один одному квіти. І всі вони були щасливі. Одного разу люди домовилися пофарбувати всі будинки у царстві в білий колір, щоб їх будівлі були такими ж безхмарними, як і їхнє життя. Домовилися та й зробили. Так і жили: любо та втішно.

Але йшов час, у царстві з'явився Злий Чаклун і здивувався, що все так прекрасно у житті звичайних людей. Найбільше дратували його білі будинки, сміх дітей та квіти. І вирішив він змінити життя людей, завести у царстві свій порядок. Але як протистояти такій великій кількості щасливих та дружніх людей? Думав-думає та й придумав. На те він і Злий Чаклун. Зачарував царя цього царства, а сам сів на його трон. Наступного дня мешканцям оголосили, що тепер у них почнеться нове, ще краще життя. А щоб відзначити початок нового життя, цар хоче поновити фарбу на будинках. Люди зраділи тому, що цар дбає про їхній добробут. І будинки були перефарбовані. Але Чаклун додав до білої фарби одну краплю чорної і колір будинків ледь-ледь змінився – будинки стали сірими. Через місяць люди звикли до нового забарвлення, та все ще вважали, що їх будинки білі, а життя щасливе.

Але через деякий час усе повторилось. Тільки тепер Чаклун додав до білої фарби дві краплі чорної. А потім три краплі, чотири, п'ять... І з часом будинки жителів царства стали чорними, а життя нещасливим: зів'яли квіти, затих сміх, не лунали більше пісні. Та люди цього так і не помітили. Зло перемогло. Злий Чаклун перетворив біле на чорне, щастя на горе.

«Антиказка з нещасливим кінцем», – скажете ви. Ні, насправді це урок суспільству та вчителю, бо щасливе суспільство не виникає само по собі. А завдання, що стоїть перед учителем кожного предмета, – навчити дітей мислити критично, подбати про те, щоб вони вміли відрізнити сіре від білого, навіть якщо додано лише одну краплю чорної фарби. Тоді, коли такі діти стануть дорослими, вони не дозволять, щоб їхні будинки стали чорними, а життя нещасливим.

ЗАВЖДИ Є, ЧОМУ ЩЕ НАВЧИТИ

Учитель покликав своїх учнів і показав їм аркуш білого паперу.

– Що ви тут бачите? – запитав Учитель.

– Крапку, – відповів один.

Всі інші учні закивали головами на знак того, що теж бачать крапку.

– Подивіться уважно, – сказав Учитель.

– Тут – чорна крапка, – сказав інший учень.

– Ні! – заперечив третій учень, – тут маленька чорна крапка.

Адже так?

Всі інші учні закивали головами на знак згоди і подивилися на Учителя в очікуванні, що ж він скаже:

– Шкода, що всі мої учні побачили тільки маленьку чорну крапку, і ніхто не помітив чистого білого аркуша ...

І додав, після довгої паузи:

– Отже, мені є ще чому вас вчити.

МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ І МАЙБУТНЄ

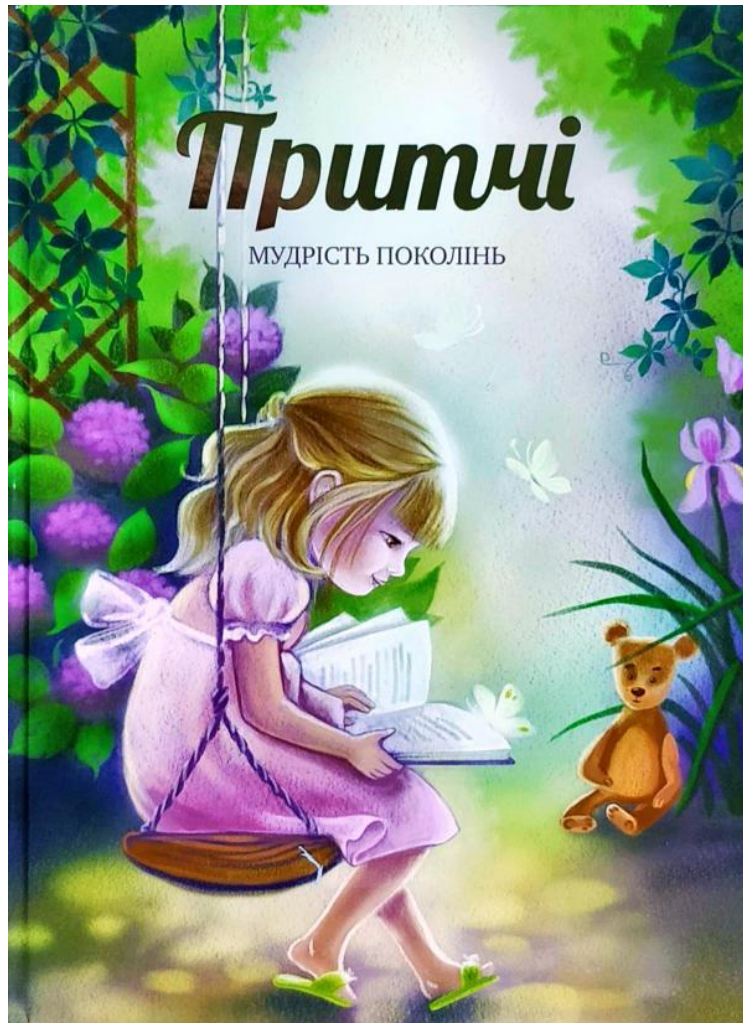
Три мудреця сиділи в тіні великого дерева і насолоджувалися бесідою. Вони сперечалися про те, що важливіше для людини – минуле, сьогоднішня або майбутнє. Один з них сказав:

– Моє минуле робить мене тим, хто я є. Я вмю те, чому я навчився в минулому. Мені подобаються люди, з якими мені раніше було добре, або схожі на них.

– З цим неможливо погодитися, – сказав інший, – людину робить її майбутнє. Не важливо, що я знаю і що вмю зараз, – я буду вчитися тому, що потрібно мені в майбутньому. Мої дії зараз залежать не від того, яким я був, а від того, яким я збираюся стати. Мені подобаються люди, несхожі на тих, кого я знав раніше.

– Ви зовсім випустили з уваги, – втрутився третій, – що минуле і майбутнє існують тільки в наших думках. Минулого вже немає. Майбутнього ще немає, і незалежно від того, згадуєте ви про минуле або мрієте про майбутнє, дієте ви тільки в сьогодні.

І довго ще сперечалися мудреці, насолоджуючись неспішною бесідою.

ШКОЛА НОВОГО ПОКОЛІННЯ: ЯКОЮ ВОНА ПОВИННА БУТИ?

ІННОВАЦІЙНОЮ

Школа повинна бути інтерактивною, мобільною (легко трансформуватись та пристосовуватись під потреби дітей) та бути обладнаною сучасними інноваційними технологіями. Також це школа з інтерактивним методом навчання, вільним доступом до інтернету та електронних бібліотек. Школа, яка надає *якісну освіту*.

ЗАТИШНОЮ ОСЕЛЕЮ

Діти проводять в школі більшу частину свого дня, тому школа – це не лише приміщення, це **атмосфера заохочення та розвитку**. Саме тому школа має затишну домашню атмосферу, є чистою та Школа має бути осередком мрій, де кожен учень повірить в те, що зможе себе реалізувати як особистість.

СПОРТИВНОЮ

«У здоровому тілі здоровий дух», чи не так? Саме тому, вчителі вважають, що школа повинна мати хороший спортивний зал, який стане майданчиком, де цінують здоровий спосіб життя.

ШКОЛА НЕ АКВАРІУМ, А ОКЕАН...

Школа має навчати дітей мислити глобально та різносторонньо. У школі відбувається вивчення кількох іноземних мов на вибір учнів, без перевантаження від домашнього завдання, без зайвих обов'язкових, та часто непотрібних, уроків, проводиться більше факультативних занять на вибір учня. Також школа нового

покоління є міжнародною, вона взаємодіє з іншими сучасними школами з-за кордону.

ШКОЛА – ОСЕРЕДОК ТАЛАНТІВ

У школі витає дух творчості та мистецтва, учні виховуються духовно та естетично, школа допомагає розвивати таланти дітей через організацію багатьох творчих студій після уроків.

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ

В очах дітей вчитель є порадиником та другом, а це означає, що вчитель доброзичливий, життєрадісний, готовий прийти на допомогу та надати підтримку, він формує позитив та радість від навчального процесу; дітям хочеться іти в школу.

ШКОЛА, ДЕ РЕАЛІЗОВУЮТЬСЯ ДИТЯЧІ МРІЇ

Школа повинна мотивувати до гармонійного особистісного розвитку дитини, стати «школою успіху особистості». Це школа мрій, де кожен учень зможе себе реалізувати як індивідуальність, виховує лідерів та активних громадян, осіб цілісних та з високими моральними стандартами. Це школа, де думка кожної дитини почута.

БЕЗПЕЧНА

Школа – це осередок, де панує атмосфера підтримки, заохочення до навчання та рівності між усіма дітьми. Школа справедлива, існує єдиний незалежний зовнішній екзамен без атестації у випускних класах. Це школа без корупції.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Рекомендовано до друку вченою радою педагогічного факультету
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 6 від 28 лютого 2019 року)

ЦЮНЯК Оксана Петрівна

ДОВБЕНКО Світлана Юріївна

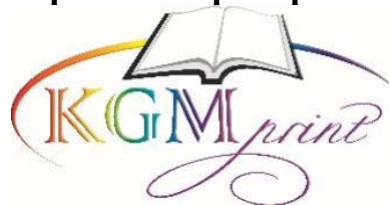
ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ISBN 978-966-2343-60-1

Віддруковано з готового макету замовника

**Підписано до друку 06.03.2019 р.
Формат 60x84 1/16. Умов. друк. арк. 11,16.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Друк цифровий. Зам № 709.
Тираж 300 примірників.**

Видавець Кушнір Г. М.

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ІФ №31 від 26.01.2009 р.
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шота Руставелі, 1,
тел. (099) 700-47-45, e-mail: kgm.print@i.ua**